

Székely László
Bétsi utazásomról

Szeged
1989

Székely László
Bétsi utazásomról

**ADATTÁR XVI–XVIII. SZÁZADI SZELLEMI
MOZGALMAINK TÖRTÉNETÉHEZ**

24.

**Szerkeszti
KESERŰ BÁLINT**

KIADJA A JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM

SZÉKELY LÁSZLÓ

Bétsi utazásomról

Kísérő tanulmánnyal közreadja

NÉMETH S. KATALIN

Szeged
1989

Lektorálta

JANKOVICS JÓZSEF

**A kötetet szerkesztette
HERNER JÁNOS**

**Technikai munkatárs
MACHAN ESZTER
SZŰCS JÓZSEF**

**MEGJELENT A KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKEINK
FELTÁRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIADÁSA KUTATÁSI FŐIRÁNY
KERETÉBEN**

**ISBN 963 481 829 3
ISSN 0230-8495**

Bétsi Utazásomról

[268]

Meljről ugj gondolkozzál Kegjes Olvasó, hogy ebben nints minden ugj rendibe szedve, s le írva, a mint kellene, hanem mit naponként láttam, s hallottam, s a mik azokban akkor eszembe juthattak, én aszt akkor az erről irt különös két darabból álló Itinerariumomba le irtam, (:Elég volt ez akkor annyi aetasra:) már penig most Egész Életem le írásába tsak aszt lehetett bé írnom, a mit akkor imigj amúgj feljegyeztettem vólt, melj is következik eszerint.

Felséges Királynénk Mária Theresia Camerarius Úr Hivével M. Gróff Losontzi Bánffi Diénes Sógor Urral¹ lett Béts felé való Utazásomnak, s az alatt esett dolgoknak s Experientiaimnak Consignációja. A[nn]o 1743. Die 10. Xbris. Gróff Székely László. m.p.

A meg oszlozhatatlan Telljes Sz. Háromság, egj bizony örök Ur Istennek nevében kezdettem el Béts felé való, [269] Utazásomat Kolosvárról 1743 Esztendőben Decembernek 10^{dik} napján.

December

Notandum Amik még most eszembe jutnak melljeket akkor ki tanáltam hadni akkori Itinerariumomból, most azokat bé irtam ide és ez annjiban különböz már azon akkori utazásomról irt Könjvemtől.

Indultunk meg Kolosvárról 10. Xbris. *Ebédre* mentünk a Kóródi Pósta házhöz; *Vatsorára* a Berendi Vendégfogadóba.²

11. Xbris Mentünk *Ebédre* Sómborra, Vatsorára Magjar Egregjre a Pósta házhöz, Viski Péterhez.³

12. Xbris Mentünk *Ebédre* Zilajra, az nap ótt is háltunk.

13. Xbris Mentünk *Ebédre* Varsotzra, Vatsorára Sómjlóra.

14. Xbris Mentünk *Ebédre* A Bájóki Vendégfogadóba. Vatsorára a Dévai Póstaházhoz. *NB.* Egész útunkba ennél drágáb Statioánk nem volt, ugj meg húzott az az Pósta Mester, Embertelen Ember is volt.

15. Xbris *Ebédre* Margitára mentünk *Vatsorára* Székelyhidára Gróff Dietrichstein [270] Camera Praesidens, Aranj Báránjos Úr ö Exellentíája⁴ Kastelljába, holottis Tisztjei betsülettel láttanak minket, előre meg is irták ő Excellentiájának és midőn mi Bétsbe fel érkeztünk volna s Udvarlására mentünk volna, emlegette s kedvesen is vette Kastélljában való meg szállásunkat.

16. Xbris Mentünk *Ebédre* Páljiban ugyan az említett Mlgs Úr ö Exellentíája házaihoz. *Vatsorára* Debretzenbe. NB. Eddig Magunk szekereinkkel Lovainkal mentünk, de innét vissza küldöttük Erdéljbe Lovainkat, több minket addig kísért Embereinkkel, tsak szekereinket hadtuk meg nállunk. Ezen Utazásunkba pedig a Feleségem⁵ a Báttjával, Diénes Úrral, és a Báttja mindenessével Márgaival ültek egy szekérbe. Én, Vaji Mihály Ötsém,⁶ az Öreg Aszszónj pedig Tökével az magam szekerembe ültünk.

17. Xbris Ültünk Póstára Debretzenbe de a szekér miénk volt, tsak Pósta Lovakat fogtanak a Királji Póstát értsed, nem Főrspontot; *Ebédre* mentünk a Hortobágyi Pósta Házhoz, *Vatsorára* a Czegei Póstházhoz. [271] a Tisza mellé, holottis annji sok szép Fagjós Ketségét láttam halmozva, sok rakásba, hogj szintén úgj sajnállottam hogj Erdéljbe nem tehettem bé, egy Német Forinton annjit vet-tünk hógj míg fel érkeztünk Bétsbe mindennap ettünk kétszer még is egy nehánjat vittünk bé Bétsbe is.

18. Xbris Reggel meg indultunk Csegérről, és minekelőtte az Hajósok el érkeztenek volna az Hídhöz, mint Téli Komor időbe szokott lenni Kődös de még hó nélkült lévén, Én az Tiszán lévő nagj hajóba bé mentem ott sétáltam, azomban egy sereg Madár jövéen repülve, le szálnak nem meszsze a Hídhöz a Tiszában, Erdéljbe is van némelijkor de ritkán olj Speciessü Madár, Én kedves Favorita Vassas Karabéljomat, melljel Édes Atjámis holtáig járt Vadászni vévén, edjnek el lőttem a szárnját, meljel belljebb kezdett úszkálni a Tiszában, a Posta Legénj, ki az én Lovaimat hajtotta meg szállit eszt mondván, ha egy Petákot adok majd ki hozza a Tiszából [272] az Madarat, az alkalom hamar meg lévén, belé ül egy ki Csólnakba, evező rudját kezibe vészi, az alatt a Madár a Tisza közepe felé haladott, a Legénj fel áll hirtelen a csólnakba, nagj sebességgel utánna evez, bé éri a Madár hól egy, hol más felől a Csónak alatt a Vizbe által bukkott, a Legénj két kézre ütött a Madárhoz az evező fával, az kis Csónak sokszor majd elborult, Én megijedtem hogy belé hal, kiáltottam hadgja el a Madarat, úgy is meg adom a Petákot, de a bizonj nem hadta, hanem el fogta, elevenen kihozta, még egy néhánj Statióig el vitte, végre meg dögölt az Madár: Ekképpen által menvén osztán a Tiszán a leg első Bábolnai Posta házhoz, ott nevettem mert az Posta legénj az Urának igj szállott, menjen az Úr hozza ki a Kantárt az Istállóból, elis ment az Úr, s maga is az Úr meg is Kántározta a Lovakat. Innét továb menvén mentünk *Ebédre* az Poroszlai Posta Házhoz, *Vatsorára* pedig az Atánji Posta házhoz.

[273] 19. Xbris Mentünk *Ebédre* az Árokszállási Posta Házhoz, *Ebéd* után Hatvanba holottis egy Özvegy Aszszónj birván a Postát minthogj a Posták ha elegendő Lovak nem talál lenni, tartoznak a Fejékből is, akár fizetésért az Postán menőeknek Lovaf élé állítani, úgj Legénjtis a ki hajtsa a Lovakat, ittis úgj történt hogy mi két Szekérrel menvén kívántatott 8 Ló, se Ló elégj nem lévén, sem Em-

ber nem lévén, a Várossról szerzett egy átkozott Csikkós forma Embert, s egy Lovat meg olljat, a melljen többször hám nem volt, míg mi az én szekeremmel bajlódunk addig Gróff Dénes Úr Feleségemmel jött haladott, az alatt bé fogják az tanulatlan Lovat, az Legénj a mint szokták már arra felé practizálni, az első két Ló eleibe Keresztet vónt a földre, azomban fel ülven, a legszebb szavais elegi volt, külömb külömb féle teremtette szókkal, a Kereszten is úgy njargaltunk által s ez Aszodig mind ugi vólt, bizony irtózott [274] a Lelkemis a szörnű, és sok teremtette szóktól. De a mig Aszodig mentünk sok bajunk vólt mert a tanulatlan Ló menten zavart meg fordult sebessen, s heljben karingóst kellett njargalódnunk, s ha a szekeremnek eleje úgy nem lett vólna tsínálva, hogy heljbe meg fordulhasson, száma nélkül fel kellett vólna dólnünk. Dénes Úr látván bajunkat be várt, a Ló is adván magát valamenjire osztán tsendesen mentünk. Mikor az Aszódi Posta házhoz jutottunk volna, vagyis közeledtünk volna, de még kívül voltunk a Falun, meg szállít a mi Teremtettéző Kotsisunk minket mondván, van é mind két hátulsó Kerekünkön kötő Lántz, mert igen nagy Lejtő van ott közel, felettünk van egy, arra aszt mondá bár más is vólna. Én a ki az Erdélji meredek lejtőkhöz szoktam vólt, itt hasonlót imagináltam, arra nézve le szállottam a szekérből, már az idő bé Estveledet vólt, meg indulok egy ösvenjen igazán irom majd észre sem vehető lejtőnek [275] tetszett az én Lábaimnak azómban én el bódorogtam egy felé egjedül az ösvenjen, hát hallom hogj más felé meszsze kiáltoznak Engemet, úgy jött osztán az szekértől Ember, a ki oda vezetett. Odaérkezvén mondom a Kotsisnak hát illjen é a ti lejtők gyere Erdéljbe mert mutatok én néked olljan Lejtőket, hogj el ájulsz belé, úgy láttatott hogj nem hiszi szavaimat. NB: Míg Postán mentünk két heljt a Posta Mesternek nem lévén Legénnye elég, maga ült fel az Úr az Ezüst Gombos Mentével, s hajtotta a Lovakat, még Instált hogj Engedgjem meg bakról hajtani a Lovakat, mert külömben nem szabad, mert az bak az utazó személj cselédéé szokott lenni, meg is engedtem, de fúttattak is úgy egmás mellett a két szekeresek, hogj Lóháton sem külömben. Sokszor valami túrásban meg ütközvén a kerék, fel pattant mind a négy kerék a földről, az tengelj füstölt a sebes menés miatt, és sokszor nem találván más vizet az milljen nállunk volt azzal öntöztük [276] a Tengeljt, hogj langot ne vessen. Ekképpen már mentünk *Vatso-rára* az Aszódi Posta házhoz.

20. Xbris Megindultunk Aszódról és Kerepes nevű Postán által menvén érkezünk a Dunához; Már ekkor az Duna zajjal fóljván a Kompot ki szedték volt, tsak ama Nagj Sajkákkal jártanak által Pestre a Dunán. Ekkor éppen két Nagj Sajka járt, meljbe circiter 3.4. Szekér s közel 300 Ember el férhetett volna. A Fő hajós Mester tzifra Ezüst nagj Gombos öltözettel volt, és úgy történt a dolog hogj az akkori Personalis (:kiis már most Camerae Praeses:) Gróff Grasalkovits ö Excellentiája⁷ is az nap akart által menni az Dunán Pestről Budára, és meg vólt parantsolva hogj a Sajkák készen tartassanak számára, egy Sajkát ott is tartottanak, a másik Sajka pedig akkor indult Budáról Militiát hozván által. A Duna itt széles lévén az zaj nagjon menvén az menés nem igen derék volt. Én többször ilj széles vizet nem látván, a zaj is meg rettentvén, tsaknem elhittem magamal [277] hogj oda veszek, s többször nem látom hazámot, kivált látván hógj a Militiát Pest felé

által hozó Sajka melj nagjon billeg, s nem tudván én aszt, hogj szántsándékkal tselekeszik, hogj az zajt annál jobban ronthassák. Mintegy 10. Óra után oda érkezünk volt a Dunához, szörnű sok Ember volt ott várván az alkalmatosságot hogj által mehessenek, még egj Tisztis kutzurgott ott egj nehánj naptól fogva, s nem mehetett által, eppedig Magyar Tiszt volt. Azomban a Sajka a Militiával elérkezik, s meg üresedik. Mi hogj hamaréb által mehessünk a tzifra hajós Mesternek egj Tallért njomtunk a Markába, hogj tsak minket ugjmint Dénes Urat, Feleségemet, Engemet, Vaji Miháljt vigjen által ekkor az edgik Sajkán, szekereinket, Embereinket ott hadgjuk. Az Ajándék tsak használt, mert a Hajós Mester inkább hiszem aszt gondolta, mig a Personális el érkezik még addig az edjik Sajka meg járhattja Budát, s vissza is jöhet, bé menjünk sokan a Sajkába, azonkívül két vagj három Kotsiis, a Feleségem még [278] egj Kotsiba fel ült, Bibliát vett elé olvasni, Gróff Dénes Úr, Én, Vaji Mihálj a Kótsi mellett állottunk, Én féltem úgy, hogj Vizen egyszer úgy nem, Látván a sok zajt, a Viz szélességét, és annji Embert egy Sajkában, talám nemis lett volna jó kimenetele, felettébb nagj tereh lévén a sajkában.

Denique meg indultunk mi, és minekutánna öt, vagj 6 ölnjire mentünk volna bé a Vizen, ahol érkezik a Personális Hintóval, 6. szép szálas lovakkal, előtte Cselédgjei, s Udvari Kapitánnya Lóháton, ez oda njargal az Duna partra, kiáltani kezd, vissza illjen teremteték a Sajkával, akár ki légyen benne, az illjen atta, illjen Complementet én hazámban nem halván kivált szemben, bizonj nem jól esett, de más Országban Lévén tsak el kellett szenvednem, s minket bizonj, mint a kurtákat vissza vonának a partra sajkástól, s ki szállánk belölle, azomban a Personális is a Parthoz közelebb érkezett a Hintóval, ülvén mellette az akkori [279] Palatinus Pálffi talám János Ur, ő Excellentiája Regimentjének Óberstere.⁸

G. Dénes Úr már az előtt Felséges Mária Thérésia⁹ Coronatiójakor Posonban ismérkedve lévén a Personalis Úr ő Exellentijával, Vaji Miháljt Feleségem mellett hadgja a partón, s nékem mondgja, Gjere Sógor menjünk a Hintóhoz, oda menvén köszönünk, s meg jelenti magát a Personalisnak ki légyen, s Engemetis anfiról, amaz egész betsülettel látott bennünket, s azzal vissza tértünk a partra Feleségemhez.

A Personalist több Magyar Országi Urakis kísérvén, mig mi az Hintónál voltunk ezen Urak is oda sereglettenek, de meg sem láttanak bennünket, még Vaji Mihálj Ötsémmel tréfálódtam véle, hogj az ő Országában (:minthogj ő inkább Magyar Országi volt,:) melj kevés morest tudnak.

[280] Azomban el készítvén a Sajkákat le száll a Personalis is az Obersterrel a Hintóból, s egjenesen oda jó hozzánk Feleségemnek s nekünk nagy betsülettel köszönnek, s fel téteti velünk süvegeinket, s velünk kezdenek beszélgetni, melljet látván az felljebb említett de elébb minket meg sem látott Urak, az után bezzeg köszöntenek nekünkis.

Ez az Personalis külömben is tanult Uri Ember lévén, meg követett minket hogj egj úttal a mi szekereinketis által nem vihetik a Sajkán, merf edgik Sajkában tsak az maga 6 Fene lovát s Hintóját vitték által. A másokban pedig mi mentünk ekképpen; Offerálta a Personális nekünk hogj ha tetzik mi magunk menjünk által

vélle és megmondván hová akarunk szállani Budán, meg szállittja az felljebb emlitett Ezüst Gombos tzfira Hajós Mestert, s meg parantsolja hogi ezeknek az Erdélji Uraknak szekereik még az nap Bu/281/dán légjenek minden kár nélkült mert bizony Ebül jár; És igi a Personális meg fogván Feleségemnek kezit maga vezette bé a Sajkában, s miis bé mentünk, tsak magunk szekereinket, s Embereinket el hadván; Azomban a Sajka meg indulván és Feleségemnek feje szédülvén, az emlitett Oberster magà tett Feleségem alá Ládát, s leültette, mi pedig többire mind a Sajka közepire állottunk, és a Hajós mikor aszt kiáltotta Lúlaj két felé lögattuk a Sajkát, hogi annál jobban rontsa a Sajka a sűrű zajt, rontotta is, és igi Isten jóvoltából békével által menénk a Dunán és Gróf Dénes, Vaji, Én a Feleségem bé menénk gyalog az Arany Ökör nevezetü Vendégfogadóba s szekereinkis fideliter Embereinkel egj óra mulva meg érkezének, ez nap derekasintis koplalánk, mert Estve 6 Óra tájban événk ebédet az emlitett szállásunkon, s ott is hál-tunk.

[282] 21. Xbris Mentünk *Ebédre* Njerges Újfalvi Fogadóba, *Vatsorára* Gүнjübe a Vendégfogadóba.

22. Xbris *Ebédre* mentünk Jágendorfra egj Vendégfogadóba, *Vatsorára* Bétsben, és szállottunk ekkor akkori Agens most már Báró és Tabulae Regiae Transylvanicae Assessor Úr Szilágji Samuel Uram szállására.¹⁰

De minekelőtte Bétsbe érkezünk volna még ezen dolgok folytanak. 1mo Bétsbe in cruda massa ekkor nem volt szabad Ezüstöt bevinni, de én egj nehánj rudat nadrágom szijja mellé, és Csizma száromba, Vaji Mihálynakis úgy el dugtam, szepegtünk is ha rajta érnek, kivált Vaji, de bé vittük még is. 2do A Dohánj ekkor árendába lévén a melljet egj Cároly Császár ő Felségétől Baronizáltatott Kereszténjé lett Sidó tartott 300 Ezer Forint Árendába Esztendőnként, ha jól jut eszembe, szörnű tilalomba vólt ennek bé vitele, és akit rajta kaptak a Dohánjt el vették tőlle és minden Font Dohánjtól 16. Német Forintot is kellett fizetni, [283] mégis mi egj Falka Dohánjt meg aprittatván, jól egibe njomván egj Irha zatskóba az Öreg Aszszónj Sebibe dugattuk, üres dohánjos zatskónkat pipástól az szekérbe felfüggesztettük, és midőn az Lineához érkezünk volna, holott van az harminczad, és Sildvaht őrzí, meg fúván a Posták a kürtöket, menten meg állitanak bennünket és 3^{tio}. Minthogj már setét volt, a harmintzados maga ki sem jött, (:a ki Magjar volt, és a szegénj Atjámnak az előtt Szolgaja is volt:) hanem egj Embere jött ki, elsőben visitálta Lámpással a Dénes Ur szekerit, de nem hánt fel semmit, hanem tsak a tilalmas portékák iránt tudakozódott ha nints é velünk, de kiis mondotta volna aszt meg néki, azután az én szekeremhez jött, látván a Dohánjos zatskót, tudakozódott a Dohánj felől, mutattuk Üres zatskónkat, s mondotuk tudgjuk tilalmát, azomban egj Tallért njoméék a Markába, meljre kezemet megtsókolá, s immel ámmal meg kerülé a Lámpással szekeremet, s azzal bé [284] mert az házba, de mi meg nem indultunk, hanem meg olvasván hánj Lóval vagjunk, s hánj Emberi személj mind öszve úgy adának tzedulát, s azzal elébb menénk Béts Várának Kapujához, holott 4^{io} Ismét meg állitanak bennünket a Czédulát elé kérék s meg adok minden személjtől, s minden Lótól, az egj egj Grajtzárt s annakutánna 11 órákkor úgy érkezénk emlitett szállásunkra Bétsben.

Eszt az pénz fizetést Sper Krajtzárnak nevezik, és ez az Esztendőnek szakaszai szerint, hol előbb hol későbbben kezdődik, melljet mindenkor Egi Ágju Lövéssel jelentenek s ha a Signum valakit a Kapuban találta is, akárki légjen, meg kell eszt adni. Ebből sok s nagy jövedelem szokott bé jönni mindenik kapujából Bétsnek, És mikor a Felséges Austriai Házból való Császár lakik Bétsben, minden Esztendőben 3 Holnapig a Császárnénak szokott menni ez Keszyü pénzre, ill relatiot hallottam rólla, melljet nem Én dolgom vitatni.

[285] Bé érkezvén Bétsbe el álmélkodtam midőn láttam a szörnyű magas kőfalú, sok Contignatioju házakat, mintha két kőszikla közé mentem volna bé. Azonkívül a sok Égő Lámpásokat minden haz előtt az uttzára nyílvá.

23da Xbris Költöztünk által Agens Szilágji Uramtól az magunk fogadott szállásunkra, (:zum alten Fleischmarkt:) az az: a régi Hús piatzra, egi Brüshenherisch nevű házhoz; Itt mi egi holnapig lakánk, nem derék Commodity volt, de nem lehetett ekkor különben, mert az Cároly Hertzeg¹¹ Lakadalmi Solemnitássára sok Országokból gyűlvén oda, a szállás szükis drága is volt. Ez nap voltam Báró Keménj László Urnál,¹² és Gróff Teleki Sámuel Urnál.¹³

24. Xbris Voltam elsőben Erdélj Országi Cancellarius Mlgs Gróff Gjulaffi László¹⁴ Úr ö Excellentiájánál, a mikoris el hülök rajta, non rogatus, neque requisitus¹⁵ eszt mondja nékem, Én az Sógor Uram nevit fel tettem az Camerariusságot Sollicitáló nevek [286] közzé ezen Solemnitásra, meg köszöném de Mel in Ore, Fel in Corde erat,¹⁶ erről alább bővebben, azután tudtam meg hogj Bethlen Gábor Bájám¹⁷ vel non requisitus¹⁸ vitte volt eszt enjire. Voltam ez nap ismét Gróff Bethlen Gábor Bájámnál. Annakutánna voltam Magyar Országi Cancellarius (:most már Palatinus:) Gróff Bottjáni Lajos Úr¹⁹ ö Excellentiájánál kinél nemzetét szivesebben nem szerető Magjart, akármelj Országbéli és Vallásbéli lett légjen az, én bizony soha sem láttam, adna az Isten sok illjen jó Urat. Nékem nagy kegyelmes Uram volt, fenn létembe, több grátiájával éltem ennek mint Gyulafinak, sokszor Ebédire, ugj hivatott hogj még ágiban voltunk, kopogtatott a Laufere, hogj az napra hivat Ebédre, holott Bétsben az előtt harmad nappal szokták eszt jelenteni, lejövelelem utánis egi Levelem sem maradt válaszolatlan, gratiosé felelt, meg vadnak ma is ezek írásim között, [287] Feleségemet pedig a Gróffné²⁰ bizony ugj szerette mintha Leánja lett volna. Egyszer nem átalotta ez az nagy Aszszonjság eszt izenni, Feleségemnek, hogj most a Templomba mégjen, s onnét hozzá jö, ez a mi személljünkhöz igen sok lévén, Feleségem anticipálta eleibe ment, s éppen a Templom előtt találta, meg köszönte leereszkedését, s a Cancellariusnének ez igen kedvesen esvén ott publice meg tsókolta Feleségemet, meg köszönte s maga házaihoz kérte hogj mennjen, s a Gróffné is nem sokat mulatván az Templomban haza sietett házában lévő Feleségemhez. Ezen Gróffnak házaiában láttam, két Ezüsttel bé borított igen szép Asztalokat, mindenik mellett két jó nagy Ezüstös Tükröt, ugjan azon házban egi nagy Függő ezüst Gjertja tartót, meljnek alsó Gombja, egi Ember derék Vastagságú volt, mindenik igen szép munkájú. Egi különös nem felette nagy Ebédő házat láttam ennek az Gróffnak Jappómiai Spallirral volt [288] bé vonva, e szövés völt, de mindenféle Napkeleti Nemzetek, Állatok ugj ki voltanak szöve rajta, hogj a Kép Irónak sem

lehetett volna különben ki festeni. Maga Házában pedig a két ablak között való falon, a mekkora szélességű volt a köz fal, akkora szélességű Egi Embernél jóval is hosszab Tükör volt. Egiéb portékákra nézve is minden házai Királji módon voltanak Mobilirozva. Ez az Gróff mig Bétsben voltam ő Felségeket egy nehánjszor tractálta Ebédgjel.

25. Xbris Voltam fen Elsőben Udvarnál, midön ő Felsége a Császár Residentiája felöl publice ett volna künn, e pedig igj foljt. Fel menvén Én Udvarhoz, semmit sem tudtam az állapotokhoz, de inviált Gróff Keménj László Báltám, és meg értvén hogj kezét akarnék tsókolni, nevemet bé adta előttem Groff Kevenhüller akkori Substitutus Fő Camerarius, és Hóff Marschal ő Excellentiájának,²¹ kiis bjelentette ő Felségének, mi az Camerariusok házán kívül lévő palotán két felöl lévén sorban, az én heljem esett éppen [289] az ajtó mellé jobb felöl leg elől, honnét én a Cameriariusok belső házába mindenfelé láthattam ahová njilt az ő Felsége Anti-Camarájának is Ajtaja. Egjszer toppant az szolgálatban lévő Camerarius, a melj aszt jegjzi, hogj jö a Kiralj (:sőt eszt a toppantást a Hagsirósok tsak egy Camerariusnakis meg teszik, hogj minden Ember heljt adgjon néki:) mi két felé állunk Lineába, miheljt ő Felsége Anti-Camarájából ki lépett, a Camerariusok házába egjenesen szembe akadtam s láttamis hogj ő Felségének Groff Kefenhiller intette (:aki vezette ő Felségét:) hogj én legjek az, a ki kezét akarnék tsókolni, de Én úgj meg hevültem Királjom meg látásával ekkor elsőben mintha a padimentumot talpam alatt bé füttötték volna, a Fejem teteire ment fel onnét az hevülés. A mint pedig ő Felségét vezették, felöllem esvén a Vezető személj látván hogj attól a kéz tsókoláshoz nem férhetek, ugj okoskodtam magamban hogj ne talám ekkor [290] nem fogja kezeit tsókolásra ki njújtani, jól is okoskodtam, mert az után tudtam meg, hogj mikor úgj két Linea között menve van kéz tsókolás, akkor nem vezetí Senkiis ő Felségét, hanem magára mégien egjedül, kesztjüit kezeiről levonnja, két felé tartja, s úgj mégien hogj a két felöl fél térden álló Lineabeli személljek mindnjajan kezét tsókolhassanak. Ekképpen nem lehetvén ekkor a kéz tsókoláshoz férnem, spanjól Térd hajlással tiszteltem ő Felségét. De a többi mind az Én Lineámban mind túl felöl fél térdre estek, holott fél térdre tsak akkor kell esni, a mikor kezét tsókol az Ember, senkinek is ekkor ő Felsége kezeit a tsókolásra ki nem njújtá.

Ez meg esvén igj Gróff Keménj László Ur hozzám jött, kérdvén ha tsókoltam é kezét, kinekis elő beszélvén a dolognak foljását approbálta tselekedetemet; És azzal az Gróff fel vitt menten magával Jóseff Hertzeghez,²² a ki is akkor harmadik Esztendőbe járt. Vélle lévén az Hertzeg után született Christina²³ nevű [291] Anjali Szép kis Húga, a ki második Esztendőbe járt, és mind kettejiknek kezeket meg tsókolám. Onnét ugjan ekkor mentem Felséges Özvegj Cárölj Császárnéhoz,²⁴ kiis éppen akkor ebédelt, tsak a kisebb és már mátkás Értz Hertzeg kis Aszszonj Leánjával,²⁵ háta megett udvarolván a Völegénjre menendő Carolus Lótharingus.²⁶ Itt már a házak fekete bársonnjaltoltanak bévonva, a Hoffdámákis hosszú farkok fekete bársonj volt. Gróff Keménj László Úr előre megmondotta volt nékem, hogj Felséges Cárölj Császárné majd meg fogja tudakozni ki légjek, úgj is volt ez, mert miheljt fel mentünk maga az Özvegj Császárné háta

megett állott Cárólj Hertzegnek meg mondá hogj tudakozza meg ki légjek, a Hertzeg Groff Keménj László Urat félre szolittá, meg kérdé, és referálá ő Felségének. Ez nap pedig Ebéden voltam Mlgs Gróff Gyulaffi László Erdélli [292] Cancellarius Úr ő Excellentiájánál. Ez a nap Estvéjin pedig ismét felmentem az Udvarhoz, midőn Felséges Királynénk kártjázott volna.

26. Xbris Voltam az Udvarnál akkor kezetis tsókoltam, melj is ez szerint ment végbe. Fel menván én az Udvarhoz, a mikoris ő Felsége a szent István Templomából²⁷ szép Pompával jött volna Udvarába, amikoris a Szent István Toronyában lévő nagj Harangot (:meljről aláb bővebben:) mind vonták, mig ő Felsége Házaiba fel ment, szintén úgy vonják eszt az Nagj Harangot, mikor Udvarból ki indul ő Felsége, mind addig mig bé mégjen a Szent István Templomába. Ezen Templomból való vissza jövetelben két felől az Hintó mellett hoszszan mentenek az Hagsirósok, azok között Lóháton az ő Felsége Hintója előtt, drága szép öltözetű Udvari Lovakon ülve Spanjol Köntösökben egj nehánj Camerarius ment, hasonlóképpen az ő Felsége Hintója utánis egj nehánj Camerarius ment [293] Lóháton ülve szokott köntösökben. Az Cameráriusok után az Hintó előtt ment egjmás mellett kettőnként 12. Kengjelfutó, azok után maga ő Felsége Hat szép szürke Lovakon ment maga szép Hintójában, honnét is leszállván a sok Gavallérok között, kik is két felől sorban állottanak az Palotán bé méne ő Felsége maga Házába.

Ez meg esván az alatt az Ebéd idejeis eljövén, mentem azon házba az holott ő Felsége, az Édes Annjával Felséges Cáróljné Özvegi Császárnéval az akkori Nagj Ferentz Hertzeggel,²⁸ az Testvér Értz Hertzeg Kis Aszszónj Ötsivel, és Cárólus Lotharingus ő Hertzegségével edgjütt Ebédeltének:

Ekkor Kefenhüller Aulae Mareschallus, és Substitutus Fő Camerarius Úr ő Excellentiája maga meg mondá nékem eszerint, Gróff Uram itt álljon, innét el ne mozduljon, akár ki mit mondjon mert most bizonjason [294] ő Felségeknék kezeit meg tsókolhattja, a helljet is meg mutatá hová álljak. És igj Én, utánnam az Testvér Ötsém,²⁹ utánna a szegénj Rétsei Sámuel,³⁰ azután még kettő vagj három, kiknek neveket el felejtettem, meg állánk ott. Azomban egy Iffjú Német Gavallér oda jó, kért hogj adjak helljet néki elől, de meg követém, hogj Én bizpnj nem senkinekis, mert eszt az Fő Camerarius mutatta nékem, ő is el méne onnét vélle.

Azomban ő Felségek Asztalhoz indulni kezdettenek, a mi állásunk pedig ekkor jól esett, mert ő Felségeknék éppen jobb kezek felől estünk, és vezetveis lehetett kezet tsókolnia, bal felől pedig senki nem állott, mert a felől volt menten az Asztal. Elöl jött Felséges Cárólj Császárné, kitis vezetett felljebb meg irt Groff Kefenhiller Úr ő Excellentiája; Utánna jött Felséges Királynénk tsak maga egjedül vezetés nélkül ő Felsége után (:bizónj igazat írok, [295] és úgy írom a mint volt, én nem tudom miért is esett, de tsak meg esett:) jött menten, az Felséges Özvegi Császárné Fő Hopmesternéje, Fikszné Aszszonjóm ő Excellentiája,³¹ aki mind ő Felségének, mind Testvér Öttsének ő Hertzegségének a mint értésemre esett Dajkájok volt, ő Excellentiája után jött az Felséges Királyné Értz Hertzeg Kis Aszszonj Öttsé, ekkor pedig illj dolog történék, Aszt szokták ugjan mondani köz beszédbe meszszül jötnék szabad hazudni, de hidgyed ne hidgyed. K: O: a

dolog bizonyj ugi volt. Midőn elől az Özvegj Császárné jött volna, annak meg tsókolok a kezit, utánna Felséges Királynénak, fél térden álva, Én pedig már az előtt való nap az Özvegj Császárnénál létemben látván Fikszné Aszszonj ö Excellentiáját Ebéd felett ö Felségének udvarolni, és Gróff Keménj László Úris declarálván nékem ki légjen az, erre nézve ismértem, és mikor ö Excellentiája jött volna Felséges Aszszonjunk után akkor fel állottam, és Spanjol tér/296/det hajtottam s kezét sem tsókoltam meg a Királijk rendibe, eszt jól tselekedtemé nem é, itéljen más rólla, de Én eszt njertem véle, hogj az ö Felsége Hertzeg Kis Aszszonj Öttsét látván hogj Fikszné Aszszonjom ö Excellentiája után jö, s ö Hertzegségétis az előtt való nap látván, ismértem ki légjen, és ö Hertzegsége előtt ujra fél térdre estem, ekkor láttam mosoljodni s kezeit is meszsűnнен kezdé nékem mutatni, s njújtani, s ugi tsókolám meg, a többi pedig utánna meg tsókolá Fikszné Aszszonjom ö Excellentiája kezitis az Királijk sorjában.

Minekelőtte pedig Asztalhoz le ültenek volna ö Felségek, a Felséges Özvegj Császárnénak Felséges Királynénk maga vizet tölte a kezére, és kendőt is ada oda, Felséges Királynénknak pedig ezen szolgálatott tette Carolus Lotharingus ö Hertzegsége, a többinek pedig Udvari Dámák tettek ezen szolgálatot. Az Asztal pedig négy szegeletű, de hoszszuló lévén a fal felől való részén egmás mellett jobb felől ült [297] az Értz Hertzeg Kis Aszszonj Ötse ö Felségének, utánna az Özvegj Császárné, utána a Felséges Királyné, jobb felől az Asztal végén Cárulus Lotharingus Hertzeg bal felől az Asztal végén Franciscus Lotharingus Ö Felsége; Ekkor láttam a szegénj Cárulj Császár Báró Klain³² nevű Udvari tréfás Emberét, a ki igazán neveztetett Klainnak, mert kisded Ember volt, az Özvegj Császárné, és a Felséges Királyné között az Asztalra könyöklött s ugi discourált ö Felségekkel. Az Étket Férfiak hozták fel nem meszsze az Asztalig, ott állottanak sorjában az Udvari Dámák, azok el vették a férfiaktól az étket; Leg elől az Asztal mellett menten állott egj Aranj Koltos Dáma (:ilyen Dáma ekkor három volt:) ez el vette az Udvari több Dámáktól az Étket bé rakta az Asztalra, ez bontott s ez gazdálkodott ö Felségeknek. Az italt (:id est Vizet, mert sem Franciscus ö Felsége, sem Felséges Mária [298] Theresia bort nem ittak:) egy Dáma vitte Credentián, Karafinában és ö Felségek eleibe menván ki kellett tölteni a Karafinából egj kevés Vizet a Credentiára, s nagj mélj Spanjol térd hajtás alatt onnét meg kellett innja, a pohárt más Dáma vitte mindenkor Credentián, s térd hajtás alatt adta bé s vitte ki mindenik mindenkor.

Minekutána el végezték volna ö Felségek az Ebédlést, mindent el vettek az Asztalról, tsak egj Abrosz maradott ott, és osztán az gazdálkodó Hoff Dáma mindenik Királji Felségnek rendre tiszta keszkenőt tett eleibe arra az hol Aranj, hol Ezüst Mosdó Medentzét, s vizet töltvén ö Felségek kezeire, kendőt is njújtott oda. Annakutánna ö Felségek fel kelvén Asztaltól, mig Imádkoztanak, addig az Gazdálkodó Dáma az Abroszt elvonta az Asztalról, és nagy spanjol térd hajtás alatt meg tsókolta az Abroszt.

Szép volt eszt nézni, mikor az Imádkozást Asztal után el végezték [299] volna ö Felségek, Férfi, Minden melj mélj spanjol térd hajtással tisztelik a Királjt,

Ugy hogj mintha ki ütnék az Ember alól a lábakat, minden Ember alatonodik tsak a Királji Méltóságok állanak fenn.

Asztal után pedig a Dámák szoktanak vala kezeket tsókolni ö Felségeknek. Notandum ekkor Franciscus ö Felsége még tsak Toscániai Nagj Hertzeg lévén, mikor tsak ketten ettenekis Felséges Aszszonjunkkal, mindenkor bal kéz felöl ült, Ebéd előtt s után valo Immádság alatt pedig mindenkor egj jó lépéssel hatrébb állott a Felséges Királynénál.

Itt az ö Felsége házaiban láthatott az Ember igen nagj Atzél Tüköröket, Porcellána jó féle Aranjos drága Királlji Kementzéket, Spallirokat igen szépeket, és drága kép író festékű Strúktúrákat. Ez nap estve voltam az Udvari Comedia Házban,³³ az Galériában, az holott maga Felséges Királynénkis [300] jelen volt. Igen szép és drága Épületű Ház ez.

27. Xbris. Ebéd előtt mentem Mlgs Erdéllji Cancellárus, Gróff Gyulaffi László Ur ö Excellentiájához, az Familiánk ad testatiója iránd, de Udvarnál lévén otthon nem találtam. Ezen dolog hogj jobban meg értethessék hoszszas declaratio kívántatik ennek, melj is igj volt.

Groff Bethlen Gábor Úr, engem szeretvén, minekelötte mi Dénes Sógorrall fel mentünk volna Bétsbe, már az előtt Gábor Ur nec rogatus, nec reguisitus a Cancelláriusnak nevemet insinuálta volt, a Cameráriusságot sollicitáló személljek közzé, közeledvén az ö Felsége Ötse Lakadalma ideje, s tudván hogj akkor promotiok lesznek, s fel is irattatott volt nevem a Sollicitánsok közzé. Fel érkezvén mi Bétsbe, midön legelsőbe Udvaroltam volna Gyulaffi Cancelláriusunknak el hülök rajta (:mert még Gábor Úr sem mondotta volt meg nékem a dolgot:) hogj a Cancellarius eszt mondja nekem. Én Sógor Uramra reflectáltam, és nevit [301] az Cameráriusságot Sollicitálók között ezen Solemnításra nézve bé is adtam.

Ezen szók akárkinek is jól eshettenek volna, nékemis jól esett, annjival inkább, hogj én betüt sem irtam volt ez iránt a Cancellariusnak, egész tisztelettel meg köszöntem grátiáját, s recommendáltam személljemet kegyelmességébe. De áll meg K. O. ide hátrébb majd meg látod a mézes szók alatt az mérget, meg tapasztalod ezen szóknak igasságát; Šalve dicit Abneri properat dum Fata Joabus; Heu male conveniunt Ore, Ave, Corde Cave.³⁴ Azonkívülis ez az Cancellarius annjival Religiosussabb volt, a mennjivél a Tudománnya kevesebb volt, bárdolatlan, fösvenj magát szerető, maganak való különös természettel birt, minden esze, az akkori Bétsi Püspök és Cardinális Collonits³⁵ volt, oda futott tanátsért minden dolgaban a mit ott mondtak attól el nem állott.

Denique Én szavainak hittem melj ígéret hogj egj barabóljt nem ért, [302] azután tapasztaltam mert ugjanis e két dolog, a mit ma épitem kívánt volna hogj már mellettem holnap, kívált edgjkre nézve, a boszszúság el rontotta vélle, holott Én bizonj artatlan voltam benne, de még is Én szenvedtem miatta a dolgok pedig ezek voltak.

Elsőben Gróff Bánffi Diénes Úr potens Iffju Gavallér lévén, ekkor repdesett legjobban a Világ Theátrumán. Református lévén a Catholicus örömost nézte nézte romlását. Az Iffjúság a tehetőség könnyen szülte sokaknak contemptus-

sát, és így a Gróff Urfi Gyulaffi Cancelláriusra nem sokat hajtott, Contemnálta, nem járt grátiájának Captálása után, ez a Cancellariusnak, et ab officio fenn akadt, a Religióra nézve annjival inkább, Nékem ebben semmi szóm nem lévén halgattam. Azomban Dénes Úrra reá érik hogj az Hugát a szegénj Feleségemet fel vigje ő Felségéhez Appartementbe mikor ő Felsége kártjázott, az hová másnak nisi sit Camerarius bé menni nem volt szabad, ha pedig [303] egyszer valaki Cameráriussá lett, úgy Felesége is annak oda bé mehetett, eszt az szándékot töllem Sokáig el titkolták, és mikor már meg jelentették volt nékem, már Diénes Ur nagy helljeken, ebben munkálkodott volt, melj Fülébe ment Gyulaffinak s ezért olaj töltetett annál inkább a felljebb említett tűzre, s Gyulaffi fideliter aszt hitte hogj egjáránt munkálódtunk benne Dénes Urral. Eszt az tzélt én meg halván nékem bizonj nem tezett, s azon voltam hadgyák félbe, hiszem, ha Resolváltatom Cameráriusnak osztán az is meg lehet, ha nem resolváltatom is a nélkült el lehetünk, s mondtam hogj ezért meg haragszik a Cancellárius és bizonjosen mindent el ront, egj Cancelláriusnak úgy is nagy Intrántiája vagjon Udvarnál; De Dénes Úr erre nem hajtott, s késő is volt, mert már ez nagy Uraknál lévén motusban foljni kellett nolle velle. Gjúlaffi ezért exscandescálván, mind azért hogj ebben a dologban öttet kell vala fel fogni mint Cancelláriust elsőben, mind pedig hogj könnyen által látta hogj neki nem [304] fog e betsületire szolgálai, Dénes Uram Confundalni akarván igjekezetében, nékem ártott inkább. Erre nézve Udvarnál fel kellett adni hogj én nem vagyok de Familia azért sem Camerarius nem lehetek, sem Feleségem az Appartementbe nem mehet, ennek úgy is kellett lenni mert.

Egjkor el hülök belé hogj Kefenhiller Úr ő Excellentiája, a kiis Aulæ Marreschallus, és ekkor Substitutus Fő Camerarius volt, parantsol hogj mennjek fel, és Gróffságról való Diplomámat vigjem fel, melljet in Vidimatis Copiis magammal fel vittem volt Bétsbe, áttal láttam menten ebből mi lesz, de nagy Úr parantsolta s meg kellett lenni, fel mentem a mint felljebb meg irám, de mászszor hon találván Diplománkat meg mutattam, s kívánta hadgjam ott, s ottis hadtam, kétség kívül fel fogta vólt ő Excellentiája vinni ezen Diplomát Udvarhoz, mert más nap hivatván Engemet, Diplománkat vissza adgja, s eszt mondgja nékem. Vestra Illustrissima Dominatio pergat ad Cancellarium Transylvanicum et ab ipso [305] accipiat Testimoniales ratione suae Familiae, et mihi adferat; Erre én mondtam; Aliquott jam vicibus fui Excellentissime Domine, sed de negavit, et contra Torrentem nil possum. Bizonj igazat írok; Ezen szavaimra ő Excellentiája eszt mondá; Iste Vester Cancellarius est Stultus, Diplomati Regio Contrarium non, sed conforme teneretur dare Testimonium. Et adhuc probet.³⁶ Ezzel én el jöttem onnét; És minthogj mindenkor Agens Szilági Samuel Uram irta a Testimoniálisok Conceptussait, hol Németül, hol Deákul, 5. vagj 6. izbe vittem ezeket magam mindenkor a Cancelláriusnak, s mikor bé adtam mindenkor aszt mondtotta jó szível szolgálók az Úrnak Sógor. Uramnak, kívált egyszer Énis meg mondám; Kegjelmes Uram látom Excellentiádnak nehézsége van reám mintha Én Excellentiád Mlgs személlje ellen machinálódnám, kisebbnek ismérem magamat lenni, mintsem illjenbe elegjedhetném s tudom aztis meg fontolni mivel tartozom illj

Méltóságú személynéz mint Excellentiád, Én artatlan vagyok mindenben. [306] Erre felelt ő nékem a mit felelt, hogy magától el tudhasson, de csak illj ki menetele lett a dolognak hogy valahányszor a Testimoniálisokat fel vittem, akkor ugyan a volt a felelet, jó szível, de mindenkor más nap vissza küldötte Szilágy Uramhoz, hogy a szerint nem adhat hanem különösen az Anjai Rédei Lineáról ad.³⁴ Boldog Isten nagy egjgűgűség s méreg volt ez, egy Császár az Diplománkba méltóztatott Familiánkat ollj Régi Grófoknak tenni ismérni, mintha mind Atjai, mint Anjai részről negjed iztól fogva új születettünk volna, ez pedig adatott 1700 Esztendőben, az Atjámnak,³⁸ kinek nem negjed iz, a mint felljebb íram, hanem negjedik szüle Attja, (:mert a Diplomában új van fel véve:) kilentz ízre mégien fel, atque a Camerariusságot Sollicitáló személljek közül az kénjes feltétel a familiára nézve negjed izre mégien, e mondatik már Stiftmässig névvel, mégis egy Gyulaffi denegalta az Diploma Stylussa szerint valo Testimoniálist, melljet én is meg mondtam hogy csak egy részről való nékem bizony nem kell, mert más is tudja Familiámot.

[307] Boldog Isten, mikor Gyulaffi Eleje Indigenaltatott Erdéljbe, már akkor az Én Nagj Atjám derék Ember volt Erdéljben is, s hiszem hogy Magyar Országból származott bé az én Nagj Atjámis, hány Familia jött bé onnét, de bizony oda kiis nem rossz Familia volt, bizonyjittják Leveleink Magyar Országí Jóságinkról, bírhatnám csak ma azokat félre tehetném a süveget, s nem volna kevesebb, mint a Gyulaffi Erdélji Jóság.

Múlólag hozom bé ide meg halván Gyulaffi, meg hadta hogy Czimerét az szokás szerint mint ultimus deficienset vissza fel felé fordítsák, de a Papok tudván a dolgát nem engedték meg eszt mondván, Gyulaffi nevezetet viselőik mais vadnak Magyar Országban jöllehet most azoknak semmi nevezetességek nem hallatik.

Most élnél jó Gyulaffi, látnád Testvéremet Gróff Székely Ádámot Istennek hála Cameráriusnak lenni, itt tetszik ki oknélkül való machinatio, ha most a Székely Familiából lehetett Camerárius, mért nem akkor, talám még nékem is meg adgja az Isten aszt érnem holtod utánis.

[308] Ekképpen lévén ok nélkül Ellenséggemmé Gyulaffi, s Udvarnál ártani kívánván nékem, különben még ekkor meg njertem volna a Cameráriusságot, én örömet belé hadtam volna, mert nemis volt egy kevés gyalázat nélkült ez; De Dénes Úr tovább forsirozta, új hogy ez az dolog az akkori Magyar Országí Cancellarius, mostani Palatinus Bottjáni Lajos Ur ő Excellenciaja eleibe is kerekedett. Odais fel kellett vinnem Diplomámot, az is tsudálkozott Gyulaffi tselekedetein. Ez az Úr már fel vitte tudom maga Diplomámot Udvarhoz, és egjkor a Gróffné fel hivatván Engemet eszt monda ő Felsége kegyelmes szavával (:a mit nékem mondtak, aszt írom:) Sajnálja ő Felsége hogy igj esett a dolog, de ha a Cancellarius nem akar adni Testimoniálist, irjak be Erdéljbe a Guberniumnak végjek onnét s vitessem fel. Oh holtig tsókolásra méltó Kegyelmes szók. Örökké bánom hogy új nem tselekedtem, mostani eszemmel végbe vittem volna, de mások ijesztvén, hogy ha Gyulaffi észre vészi eszt a dolgot, újjabban machinálódik ellenem, és pénzémis fogitán lévén, igj kelle ennek el maradni.

Másodszor. E tájba mostani Gróff Bethlen Miklósné, akkori Generalis [309] Bornemiszáné Aszszonj ö Excellentiája³⁹ fenn lévén Úrastól Bétsben, az Aszszonj is azon volt hogj Appartementbe fel mehessen, ennek sem adott Gyulaffi Testimoniálist az Urára nézve, Ergo ha Catholicának nem adott, Reformátusnak hogj adott volna. De vissza térek már az 27^{dik} Xbris lett dolgokra, felljebb Pag 300.

Gyulaffi ö Excellentiájától mentem Magyar Országi Cancellarius Gróff Bottjáni Lajos Ur ö Excellentiájához, Diplománk megmutatására (:melj is Gróffságunkról, s Familiánk Régiségéről Leopoldus Császártól⁴⁰ adatott Diploma:) De szorgos dolga lévén ö Excellentiájának, deprecálta akkor szembe nem lehetőségét. Ebéd után ismét mentem Mlgs Erdélji Cancellarius Gróff Gyulaffi László Úr ö Excellentiájához, az holottis Diplománkot de Titulo Comitis meg mutattam; Onnét mentem Magyar Országi Cancellarius Gróff Bottjáni Lajos Ur ö Excellentiájához ismét, az kinekis hasonlóképpen meg mutattam Gróffságunkról adatott Leopoldus Császár Diplomáját. Itt még ékesebben volt az ö Excellentiája háza fel ékesítve Tükörökkel és [310] Spallérokka, Tsak egj házának Spallirja, meljről pag. 287. 288. felljebb említést tettem, 30 Ezer Forintosnak lenni mondatott. Ugyan ekkor az Aszszonj Gróff Cancellariusné Bottjáni Lajosné Aszszonj ö Excellentiájávalis volt szerentsém beszéllenem. Az alatt Superveniálván Index Curiae Eszterházi Jóseff Úr ö Excellentiája;⁴¹ Innét mentem Báró Bornemisza János Collonellus Úrhoz; Onnét mentem Agens Szilágji Uramhoz ö Kegjelméhez.

28. Xbris Voltam Cancellariae Consiliarius Csato Uramnál;⁴² Ismét voltam a Város Házánál a Carinthiai uttzában Comediában Lósiban.⁴³ Comediában ha az Ember Galeriába mégjen ennek Taxája egj Német Forint, ha Lósibe menjen pedig két Nforint; Operába pedig duplázva van, a Galériákért 2. Nforintot, a Lósiért 4 Nforintot fizetnek. De a Lósibe az Ember mást is el vihet ketten hárman is elérnek egj Lósiben Ajtaja zárja van és ide Dámákat szoktanak inkább vezetni a Gavallérok. Én sokszor vittem magam akkori Bornemisza Jánosné, már most Bethlen Miklósné Tsáki Kata ö Excellentiáját a Lósimbe, sőt Hintómon is majd két Holnapig járt, akkor igj foljt [311] a Világ, holott az Hintómért mindennap két Német Forintot kellett fizetnem, de Ló, szekér, mind magáé a Kotsisomé volt, tisztességes, Medve bőrs Lovas szekerem volt; Eszt katzaghattam, mert még addig a felét nem láttam volt; A szekerek az meljbe az Gavallérok járnak két Embernek valók, aki pómpázni akar a Dámáját 4. Embernek való szekérbe jártattja, vagj inkább mondom a Feleségét, az Én szekeremis két Embernek való volt, s minthogj a szekereknek a Kotsis felöl elől üvege van, oldal félt szintén, úgj mindkét felöl, ha az Ember belé ül a szekérbe az oldal üvegeket fel vonnja, s ha valakivel találkozik akit ismér egymást az Oldal üveg le eresztésével köszönnek, s ismét fel ismét fel vonnják az üveget. Hanem a Királjjal ha találkozik az Ember, ki kel szállani az szekérből, s úgj kell spanjol térdet hajtani. Már ha az Üvegek fel vonattatnak, kiáltozhatnak az Ember az Kotsisnak mig meg nem hallaná, merre fogjon s hol álljon meg. E végre hosszú sinór van kettős melljeknek a végek az hintón által fúrva bé szolgál a Hintóba, az végeit ennek a Kotsis edgjiket a jobb, a

mást [312] a bal karjaira köti, már ha jobbra akarom valamely utzára téríteni, az jobb karján való Sinórt rántom meg, ha balra aszt rántom meg, ha valamely ház előtt akarom hogj meg álljon, mind a két Sinórt egyszersmind rántom meg s meg áll menten.

29. Xbris. Voltam az Udvarnál midőn Felséges Királynénk, az Nagj Hertzeg és Cárolj Lótharingiai Hertzeg edgjütt Ebédeltenek volna. Nints az a sokadalom a meljben nagyobb tolongást láttam volna, mint mikor ő Felségek ettenek, ugj hogj sokszor mikor az Ebédlőházban bé akartam menni, a sok Ember miatt tovább nem mehettem, hanem az Ajtónál meg kellett állanom, néztem más hátába mig a szer reám érkezett, hogj elé férkezhessem, s láthassam Kirájljomat miként eszik. De ez úg foljván mint a Víz, hogj egyik jött, másik ment, tsak juthatott szerez nekemis az elé férkezhetésre. Itt pedig ekkor nints Elsőség, ki amint s mikor mehetett úg állott amaz nagj térítő Erdödi nevű Egri Püspök⁴⁴ (:kiről másutt bővebben:) sokszor állott hátam megett offeráltam hogj álljon elébb nálamnál de nem tselekedte, sőt eszt mondotta; Fiam itt illjenkor nints Elsőség, minden Gavallér tsak egy forma, én által látok rajtad is, igaz is, mert nagj magos Ember volt. Egjkor Oliver Vallis, Paulus és Franciscus Erdélli Commendans Gene[313]/ralisoknak az Báltjok,⁴⁵ nállamnál kissébb proportiójú, fel jöven Udvarhoz illj alkalmazatossággal s éppen hátam megé esett, kérdek egy Magjart ki ez itt a hátom megett, mondgia hogj Oliver Vallis, az említett Vallisoknak az Báltjok, Én meg fordulván Németül meg szállítottam, s offeráltam hogj előmbe álljon, meljre nagj Emberséggel aszt mondgia: Uram örömet akarnám tudni ki légy, hogj illj Emberségedet mutatod hozzám, meljre én nevemet s házámot meg mondám, hozzá téven eszt hogj Paul Vallis Erdélli Commendans Generalis jó Uram lett légjen mig élt, (:most már ekkor meg holt vala:) és Excellentiát meg értven ki légjen azért tselekedtem, meljire szép köszönettel felelt, de előmben állani nem akart. Tsudálatos dolognak tetszett ez nekem, hogj a Kirájl Ebédelése alatt melj nagj zúgással való beszéd volt, úg hogj ő Felségeknek sokszor erőltetett szózatokkal kellett tsak egy mással is, annjival inkább másokkal beszélniek, sokszor magok ő Felségek ki izentek hogj tsendesedgjenek, ekkor tsillapodtanak ugjan, de igen kevés ideig tartott az, ismét zúgott az Sokféle Njelveken való beszéd, mint az Kovátszázi sokadalom, vagj Confusio Lingvárum. [314] Ez nap estve voltam az Udvari Comedia Házban Operában, az Galériában. Aki nem látta, el nem hiheti ennek gjönjörüséges voltát, mind a Tántzosoknak, könnyüségkre serénjségekre nézve, mind az Actoroknak igen szép, szemet szívet tsiklándoztató magok Viselésekre nézve, kivált az Éneklések alkalmazatosságával, mind az Musikásoknak igen mesterséges szép voltokra nézve, úg hogj az Énekléssel, Músikával, haragot, örömet, nevetést, sirást okozó indulatokat, könnyen önthetnek az halgatókba mind az Énekléseknek jeles és igen fenn való éneklésekre, s éneklések alkalmazatosságával való Moderatiójokra nézve. Kivált egy Castratus volt legfőbb közöttök az Éneklésben. Kinekis éneklésit a többivel edgyütt, soha sem lehetne meg unni, Köntösök az Actoroknak pedig mind fénjesek, igen szépek bársonj hamis fénjes Ezüsttel Arannal gázdagon varrott, cseh gyémántosok melljek gjertjánál nagjon fénjlenek. A Castratust Én éneklésekkor Férfi köntösbe öltözött Leánynak állítottam

Vékonj szaváért, s ábrázattja is aszt mutatta, egy Gavallir mellettem ülven kérdezte töllem, minek állítottm lenni aszt az éneklőt, én Aszszonji nemnek lenni mondván úgy monda meg nékem [315] hogj a Herélt férji légjen. Az Theátrumon ágáló Aszszonjoknak Leánjoknak köntöseik tántz közben kurták térden alól kevéssel érnek, hogj lábok mozgása jobban ki lássék ugyan erre nézve Férji nadrágot viselnek s vonnak fel illjenkor, külömben az tántz közben a kurta köntös fenn libegvén, más Comedia is ki mutatná magát sokszor. Ez nap voltam Mlgs Erdéllji Cancellarius Gyulaffi László Úr ö Excellentiájánál, és az Székelj s Rhédei Familiák régiségekröl s mivoltokröl való Adtestátiónak Conceptussát ö Excellentiájának in Scriptis beadtam, de tsak a volt az haszna a mint erröl felljebben emlékeztem.

Még ez nap láttam esztis: Az özvegj Cárölj Császárné az Volffenbütteli Fejedelmi Házból lévén, ennek Attjafia aki maga is Evangelicus, invitáltatott a léjendő Lakadalmi Solemnitásra, mind aki Vér volt mind a Kirájljnéhoz, mind az Öttséhez ö Felségének, érkezett meg ezen Fejedelem Bétsbe Estve felé, az Udvarba szálva volt, már az Udvar Comediába ment volt Volffenbüttel⁴⁶ oda jött ö Felségeknek köszönni lévén ö Felségek a Galéria háta megett lévő egy házban s annak nagj Ablakajin nézvén a Comediát, az Nagj Hertzeg Ferentz [316] ezen háznak az Ajtajáig ment eleiben a Kirájljné pedig az Ajtón belöl 2 lépésig ment eleibe a Fejedelem mélj spanjol térdel tisztelvén ö Felségeket, ö Felsége ellenben artzul tsókolta meg a Vérit, Volffenbüttelt.

30. Xbris. Voltam Mlgs Gróff Oberster Kálnoki Antal Urnál,⁴⁷ ismét Mlgs Gróf Öberster Bethlen Farkas Úrnál,⁴⁸ de othon nem találtam. Ismét Mlgs Báró Oberster Bornemisza János Úrnál;⁴⁹ Ez nap estve voltam a Város Comédiás Házában a Carinthiai uttzában Lósibe.

31. Voltam Agens Szilágyi Samuel Uramnál. Ebéd után mentem Gróff Bánffi Diénes Urfival Kefenhiller Úr ö Excellentiájához, de othon nem volt. Onnét mentem Bétsi Gubernátor Vindisgrätz Úr ö Excellentiájához,⁵⁰ eszt sem találtam othon. Onnét mentem Ausperg Hertzeghez,⁵¹ de Udvarhoz készülvén éppen akkor, nem lehettem szemben. Onnét mentem Camerae Praeses Dietrichstain Úr ö Excellentiájához, kiis Udvarhoz már fel ment volt. Az Aszszonjt kártjázva othon találtam és igj 1743 Esztendőnek vége lön.

Már ez szerint következnek 1744 béli dolgok.

[314] 1ma Januarij Voltam az Udvarnál, midőn Felséges Kirájljnénk, az Értz Hertzeg Kis Aszszonj, az ö Felsége Öttse, az Corregens Nagj Hertzeg ö Felsége, és Carolus Lotharingus ö Hertzegsége edgjütt Ebédeltenek volna. Onnét mentem fel a Kis Jóseff Hertzegünkhöz, kinekis kezeit meg tsókolok, az második Értz Hertzeg Kis Aszszonjkával edgjütt. NB. Mikor az Kis Hertzegnek elsőben kezeit meg tsókoltuk volna, a mennjin az házban voltunk, mindeniknek rendre ki nyújtotta kezetskéit, és egy Dáma, hórdozván ölében az is Staer nótát dúdolt, s mindenikünknek kezét meg fogta s egjjet tántzolva fordult velünk, egy Petrás nevű Ma-

gjar Országi Uri Rend,⁵² jó tréfájú s incidentiájú Ember fűtta a Flauterverset a kis Hertzeg eszt szerette, mert sokat bakoskodott előtte.

2da Januarij, Aulæ Mareschallus és Substitutus Fö Camerarius Kefenhiller ur ö Excellentiájánál, Kinekis házai szebben voltak fel ékesítve mint a Királyné-jé, igen szép, nagy Ezüst giertjatartókkal, igen nagy tükörökkel, az Olosz Kementzének káljhája helljett, egy [318] nagy Tükörből volt a kementze kitsínálva. Tornáttzai mind igen szép kö Statuákkal voltak fel ékesítve, és ekkor itt Gróff Bánffi Diénes Úrfival voltam. És innét ugyan az Urfival, és Feleségemmel együtt mentem Generalis Bottjániné Aszszony ö Excellentiájához, Anfiroválván itt az Úrfi Feleségemet Magjar Országi Cancelláriusné Gróff Bottjáni Lajosné ö Excellentiájához. Ezen házban is lehetett látni, hasonló Tükör kementzét.

3ta Januarij láttam tiszta Fejér Medve Bőröket Lovakon.

4ta Januarij voltam Comédiában, a Carinthiai Uttzában Galériában, onnét mentem Gróff Bánffi Diénes Úrral Niderlandi Gubernátor Gróff Prajner Úrhoz,⁵³ a mikoris nagy kártjázás volt ottan, Házai ennekis szépen voltak fel ékesítve mint másoknak is szokás Bétsben.

5ta Januarij voltam az Udvarnál midőn Felséges Királynénk az ö Felsége Értz Hertzeg Kis Aszszonyj Ötse, a Corregens Nagj Hertzeg és Carolus Lotharingus Hertzeg edgjütt ebédeltenek volna. Onnét mentem Fö Hopmesterné Fikszné [319] Aszszonyj ö Excellentiájához, kinekis kezét meg tsókolok, kiis a Felséges Királyné házaiiban lakott. NB. Ez nap láttam Oroszlán bőröket Sézás Lovakon.

6ta Januarij. Voltam az Udvarnál. Onnét mentünk az Augustinusok Templomába az holott is a Corregens Franciscus Lotharingus Nagj Hertzeg ö Felsége 14 Aranj Báránjos Urakat Creála, és Instellala,⁵⁴ ez ritka dolog és ennek pompáját nézni látni szép dolog és nem utolsó Experientia, melj pompa az aláb meg irt mód, és rend szerint ment végbe.

Maga a Corregens Nagj Hertzeg ö Felsége ült a Templomban az Nagj Olárnak jobja felől, de közepe táján a Templom hosszaságának, Kirájlj Pompás széekben, hasonló velum alatt Thronuson, a thrónusnak két lépésre való gráditsa volt, szőnjegekkel bévonva, maga ö Felsége is az Aranj Báránji Méltósághoz tartozó Veres Bársonj Arannjal Varrott palástban volt. Az Aranj Báránjos Urak pedig alább mind egy végtibe ültenek szőnjegekkel béborított székekben hasonló palástokban s öltözetekben magok rendek, és Seniumok szerint, úgy a mint, és kik mikor löttenek [320] Aranj Báránjos Urakká, és a mint kinek kinek ki mutattott üléseknek helje, melj székekis sokkal aláb voltak a Corregens Nagj Hertzeg ö Felsége székinél.

A Nagj Hertzegnek ö Felségének jobb keze felől mintegy valamennyire háta megé esve állott egy Űri Ember fekete köntösben, kiis job kezében tartott egy két élű régi módi Koszperdet vagjis inkább hegjes tört, melj egy Singnél kevés volt hosszabb, szélessége mint egy három újni, a vége hegjes, s mindkét oldala éles, meljnekis maroklattja aranjas volt, a Vasa pedig igen fénjesen ki pallérozva ezüst módgijára tündöklött.

Volt ismét három Űri Ember, jóllehet nem olljan Karakterűek, mint az Aranj Báránjos Urak, kiknekis hasonló Veres palástjuk volt, mint a több Aranj

Báránjos Uraknak, de a Varrás a Palástjokon nem volt olljan széles Palástjok sem volt olljan hosszú, sem pedig írás vagj betűk nem voltak a palástjok szélein, mint a többinek, és ezek között kettejének semmi nem volt vetve az njakokba. Egjiknek pedig hasonló Aranj lántz volt a njakában, mint [321] az Aranj Báránjos Urak njakokban lévő Aranj lántz, melljekén az Aranj Báránjok függöttek, de ennek a Lántznak az végén, az Aranj Báránj helljett volt, mintegi 3. Talérnji nagyságú Aranj Nummisma, Emberi forma, vagj kép volt reá metzve, de nem láthattam se Inscriptióját, se nevezetít, hanem mások úgy referálták hogj ezen Órdónak a Fejinek, vagj fel állítójának a képe lett volna.

Ezen három Űri Emberek között pedig a mint értettem *Edgik* volt az Órdónak Cancelláriussa, a *Másik* Thesauráriussa, az Harmadik Ministere, kikis ekkor illjetén szolgálatot tettek.

Edgik állott a Nagj Hertzeg job keze felől, a Fegjvert tartott személj előtt, és egj Könjvet tartott a kezibe.

A ketteje pedig Spanjol Complementet hajtván a Nagj Hertzegnek, úgy mentenek az Aranj Báránjos Méltóságra Crealandó személljek után rendre, Kikis minjnjájan egj seregbe állottanak az Oltárnak balja felől, majd mintegi által ellenbe a Nagj Hertzeggel, hasonló veres bársonj palást lévén rajtok, és ezen [322] palásthöz tartozó hasonló szokott süvegek, mint az már az előtt tétetett Aranj Báránjos Uraknak és minden tsög kötés nélkül hosszszaan leeresztett (:Stats Paruken:) nevezetű parókájok, mint az régib Aranj Báránjos Uraknak.

Az említett fenn szolgáló 3. Urak között kettő, minekutánna a Nagj Hertzegnek Spanjol Complementet tettek volna, annakutánna mentenek egyenesen az Instellalandó Sereghez, és a Nagj Hertzegtől név szerint ki adatott Űri személt közbül vevén, úgy hogj egjik ezen fenn szolgáló Urak között elől, a másik leghátul, az Instellalandó személj pedig közbül mentenek, és így vitték a Nagj Hertzeg elcibe ott Spanjol Complementumot tévén és a Nagj Hertzeg Thronusának alsóbb Grádittsának fokára le térdeplették az Instellalandó Űri személt.

Ekkor a Nagj Hertzeg elvévén az említett Veres bársonj palástos Űri Ember kezéből a felljebb említett Könjvet, három kérdést tett az Instellalandó le térdeplett Űri személjhez, mik légjenek azok bizonyoson nem tudom, hanem a mint értettem edgik kérdés ez. 1. Akarja é magát ezen Ordóba be vétetni, és in [323] instelláltatni. 2. A. Másik kérdés Religióra tartozó, a 3. dikát nem érthettem, s nem tudhattam meg.

Minekelőtte pedig a Nagj Hertzeg az Instellalandó letérdeplett Űri személjhez ezen kérdéseket tette volna, az előtt adatott az Instellalandó Űri személj kezébe egj Árcus pappirós, a meljre is le volt írva, hogj a Nagj Hertzeg kérdéseire mit feleljen, kik is feleleteiket rendre onnót olvasták fel.

A Nagj Hertzeg kérdéseinek el végezése után kezébe vevén a mellette tartott fegjvert, ezen Ordóhoz tartozó tizfra süvegelt fejibe magának fel tévén, az Instellalandó le térdeplett Űri személjnek bal vállát 3. izbe fegjverek lapjára lassan meg ütötte, amaz addig lefelé hajtván fejit.

Eszet el végezvén eddig a Nagj Hertzeg fel állott az Instellalandó Űri Személj, és Spanjol Complementet tévén a Nagj Hertzegnek, a szolgálatot tött fell-

jebb említett 3 Uri szeméjlek közzül edjikkel, ment az Nagj Óltár mellett job felől, a Nagj Hertzeg felől lévő kis Oltárhoz és ott mind ketten le [324] térdepel-vén, bé eskettetett az Instellálandó szeméj, az ötet oda vezetett szeméj által.

El végezvén az esküvést, ismét vitetett a Nagj Hertzeghez, és Spanjol Complimentet tévén, letérdepeltették a Thronus Grádittsának felsőbb fokára, ekkor fel tévén újjólag a Nagj Hertzeg az Órdóhoz tartozó Süvegít, a fenn szólgált 3. szeméjlyek közzül edjik, a Nagy Hertzegnek bal keze felől azon Oltár mellől, amelynél az Instellált Urak megesküdtenek, Arannjal Varrott vagj paszamántos Veres bársonj párnán oda vitte a Nagj Hertzegnek, az Aranj Lántzon függő Aranj Báránjt, melljet a Nagj Hertzeg el vévén, njakába tett az Instellált Uri szeméjly-nek, és annakutánna a Nagj Hertzeg mind két kezeivel egjszer jobra másszor bal-ra meg ölelte a le térdeplett Aranj Báránjos Uri Embert, de a Nagj Hertzeg ma-ga székből fel nem költ.

Ezt elvégezvén a Nagj Hertzeg a szolgálatott tett 3. szeméjlyek közzül edjik elöl menvén, utánna ment az Instált Ujj Aranj Báránjos Uri Ember, és ve-zette a székekben ülő Aranj Báránjos Uri Emberekhez elöl kezdvén rendre a szerint a mint ültenek mindenikhez, [325] kikis minnjájan fel álván, (:az Instellált Új Aranj Báránjos Uri szeméjly az ő meg irt Comittájával az széken kívül men-vén:), mint a Nagj Hertzeg, hasonlóképpen jobra balra meg ölelvén az Instellált Uj Aranj Báránjos Uri Embert, mind a két Ortzájokhoz oda hajtogaták egymás-hoz a Fejeket, mind az utolsóig, a kinek tetszett meg is tsókoltak egymást, a Nagj Hertzeg is szintén úgj oda hajtotta fejét mindenik Instellát szeméjlynek rendre, mind a két felől, de a süvege fel volt téve, és senkitis meg nem tsókolt, de a töb Aranj Báránjos Uri Emberek Süvegeket fel nem tették.

El végezvén az Egjmáshoz való főhajtogatásokat a szolgálatott tett 3 Uri szeméjlyek közzül, a ki az akkor Instellált Aranj Báránjos Uri Embert vezette, előtte ment azon szeméjlynek, mind a székek végéig, melj székh L. formálag volt téve a meljben az Aranj Báránjos Urak ültenek, és ott meg mutatta hogj álljon bé a székhbe, kikis magok rendek s ki mutatott helljek szerint rendre bé ültenek. A székh pedig úgj volt formálva, hogj tsak az alsó véginél mehettenek bé.

[326] A Magjarok közzül ekkor ezek Crealtattanak Aranj Báránjos Urak-nak, Gróff Eszterházi Ferentz ő Hertzegsége;⁵⁵ Magjar Országí Cancellarius Gróff Bottjáni Lajos Úr ő Excellentiája.

Minekutánna pedig elvégezte volna mind az Instellatiókat a Felséges Nagj Hertzeg, a Felséges Királyné Trómbitási, Réz Dobossa a Templom közepin lé-vén egjszersmind Tust formát fúttanak, ezek végezvén, a Templomnak más végin más rendbeliek secundáltak ezt, és annakutánna Misézéshez fogtanak.

Ezen Ceremóniát a Felséges Királyné az Értz Hertzeg Kis Aszszonj Testvér Öttsével, az sok Udvari, s több Dámákkal az Nagj Hertzeggel által ellenben lévő egj Kőből építettett Chórusból nézte mind végig.

Melj idő alatt még illj dolog történt. Volt ekkor az Udvarnál egj Török Kép Író igen hires, a kinek szabad volt ő Felségéhez bé menni, midőn tsak egj Kantus-ban volt is ő Felsége, ez talpig zöld Bársonj hoszszú Köntösben járt, e festette volt le szegénj Feleségemet is 10 Aranjért, egj képit, de az festésnek szépsége

nem mondathatta drágának. Ez az Török képiró is bé jött a Templomba ezen Ceremóniának nézésére, és a melj Chórusban a Felséges Királyné volt, ő annak harmadik szakaszában [327] volt, süvege mindenkor Fejibe lévén. Midőn a Miseszés volt, ő akkor is fejiben felejtette süvegét, mellet a Felséges Királyné meg látván oda küldte, s levéteté véle a süveget; Ő is tsak hamar szót fogada, nem lévén ekkor Constántzinápoljban.

Az Aranj Báránjos Uraknak pedig köntösseik illjetén formájukak voltak.

Földig érő Veres Bársonj, hátul a földön vondoződva, elől pedig olljan hosszú volt, hogj alig láttzottanak ki a paputsaik, annjira bé fedte egész Testeket, hogj semmi egjéb köntösök ki nem látszott, az Ujja Veressebb bársonj volt, mint maga a Palást, de semmi varrás nem volt rajta, és úgj volt tsinálva, hogj se hátul, sem oldalfélt meg nem esmérszett vané újja a Palástnak, hanem tsak elől, mivel az ujján felljül a palást mint egj fél könjökgig leért, s bēfedezte kezeiket. A Palást körödes körül a könjökgig érő részivel edgjütt egj arasznál szélesebben meg volt szkófiummal varva, és sűrűn a varrás között egj egj Lántz szemről fitzegve Aranj Báránjok voltak varva. A palást szélein mindenütt körül mintegj másfél ujni szélességre ezüst [328] szkófiom volté, avagj hasonló paszamánt nem tudhatom, és azon helljen mindenütt körül arannjal spanjol betük voltak varva. Süvegnek ezen Aranj Báránjos Uraknak vólt hasonlókēppen Veres bársonj, melynekis a Fejekben álló része kerekded volt, a teteje pedig lapos, és a hátulsó részin a Süvegnek kereken Veres bársonj ereszkedik le, szintén a Válloknak közepéig, ezen süveg meg van varva szkófiummal de nem egészszen, vagjon a Virágok között kevés Spátium. Czipellüsök ezen Aranj Báránjos Uraknak Fejér és a Sarka Veres bőrrel vagjon bé borítva. Parókájok mind Fejér, minden Czögözés nélkül hosszsan, lapossan, kerekdeden le eresztve, a két Vállokat fedi bé. Ezen parókából a két felöl le eresztett részek közzül ereszkedik le az Vállak között, mintegj két ujni hosszúságú haj kerekdeden fodoritva.

Az Egj Eszterházi Ferentz Herzegnek volt maga haja hosszsan le botsátva, és a Végei kerekdeden fel fodoritva.

Ezen Aranj Báránjos Uraknak az aranjlántzok, melljeken az Aranj báránjok függötenek volt illjen, [329] Hoszszaságok olljan vólt, hogj az Vállaknak hátul, szintén az közepéig ért, és jó szélesen a Vállakon elő jöven, az melljiknek közepinél függött az Aranj báránj, semmi kő nem volt benne sohult, hanem négj szegletű boglárók voltak sűrűn lapossak, egj ujjninál szélesebbek, rajzolás volt rajtok, de semmi zamántozás nem volt, minden két boglár között volt egj kerekded gombotska, ez fejér és fekete zamántzal volt egészszen meg zamántozva. Az aranj báránj pedig tsak tisztán volt, sem kő, sem zamántz nem volt benne, s rajta, és a dereka vólt az Aranj báránjnak a Lántzhoz foglalva, első, s hátulsó része le felé fűgve.

Audita, vel relata refero:⁵⁶ Ezen Aranj báránjos lántzot, ha meghal az, a ki nek adatik, vissza nem venné az Ordó többé, de igaz é, ez vagj nem kételkedem benne, vagj nékem nem referáltatott jól tudakozódásomra, vagj talám Én nem érttettem jól. Mert ugjanis tsak egj Camerarius meghaljonis, holta után az Aranj Koltsnak vissza kell menni, e pedig mind drágáb [330] portéka egj Koltsnál,

mind az Ordó elébb való egj Cameráriusságnál, sőt a Kereszténységben az Aranj Báránjos Uraság legelső Ordo. *Pro Secundo* Eszt az Aranj lántzot Báránjostol tsak akkor tészik fel az Aranj Báránjos Urak, mikor Udvarnál olljan Gála vagjon, a mikor az Aranj Báránjos Urakat creáló, s Instelláló Fő Mesterekis az Ordó palástját, s aranj lántzát fel vészi. *Pro Tertio* Ugy értettem hogj a Palástnak süvegestől edgjütt mindenkor az Ordó kints tartó házába kell állani, ergo a Lántznakis ott kell állani, mert edgjik a másikhoz való. *Pro Quarto*. Aki egjszer Aranj Báránjos Urrá lészen, annak az Aranj Báránjt mindenkor viselni kell, de a már nem lántzon függ, hanem egj kis Koronához van ragasztva, Veres pántlikára kötve, s annál fogva vetik a nyakokba, és eszt már nem az Ordó adgja vagj tsináltattja, hanem annak kell a magájából tsináltatni a ki Aranj Báránjos Urrá lészen, és ez az mindennap viselő aranj Báránj.

[331] Hanem még kell a magokéból tsináltatni az Aranj Báránjos Uraknak Gála napokra valót is, a melj hasonlóképpen Veres pántlikánál fogva vettetik a nyakba de egészenen függ az Embereknek majd az állától fogva az övéig le felé, majd 3 Újni szélességű Brillántirozott gjémántokkal ki rakva, s annak a végibe osztán függ az aranj báránj minden kő nélkül, ez már Gjűrűjével edgjütt (:mert annakis kell lenni Gála napokra:) 20 Ezer Forintba is belé telik.

Egikor hozának is szállásomra egj illjen portékát gyűrűstől, a melljet 18 Ezer Német Forinton tartanak, Fejedemi portéka volt, egész drága Aszszonj Emberi öltözet ki tölt volna belőlle, egj nehánj nagj Brillánt volt benne, de a pénz nem léte miatt sok szép vásárlás múlik el.

Minekutánna az Aranj Báránjos Urak fel szentelések után a Misézést elvégezték volna, ekképpen mentenek az Udvarhoz. Elöl a Camerarius Urak ketten ketten egymás mellett, Seniumok szerint kik mikor [332] lettenek Cameráriusokká magok rendek szerint. Annakutánna az Aranj Báránjos Urak hasonló Seniiumok és rendek szerint ismét ketten ketten egymás mellett, azon Palástokban lántzokkal, és Öltözetekben a mint a Templomban voltanak az Aranj Báránjos Urak Instellátiójakkor, és Creálásokkor. Utánnok a Nagj Hertzeg. A Nagj Hertzeg után pedig vitte a Feketebéli Ember azon Fegjvert, a melljel az Aranj báránjos Urakat háromszor meg ütögette az Creáláskor, és Instellátiókor a Nagj Hertzeg. A Királyné Palotáján pedig két felől állottanak a Gavallérok, mig ezek bé, s el tatarodtak.

Ez nap voltam Ebéden Gróff Bánfi Dénes Úrfival, s Feleségemmel edgjütt Aranj Báránjos Úr, és Camerae Praesidens Dietrichstain Úr ő Excellentiájánál az holottis a hánj féle bor volt le volt tzédulára irva, és mindeniknek a Tángjéra alá volt téve, hogj a milljen bort szeretett s kívánt, olljat kérhetett az Ember. Ez az szokás Bétsben nagj praxisban vagjon, és még némelljek nyomtatásba tétetik le, s úgy tétetik alája a Tángjéroknek.

[333] Még e miatt én majd szomjan maradék Magjar Országi Cancellarius Bottjáni Lajos Úr ő Exellentiájánál, mikor legelsőben Ebéden ott voltam, s ki adtam a Tángjért, s ott látván ezen Czédulát nem tudtam mire való, sokáig innom nem kértem, ugj láttam végre más mit tsinál, s én is az szerint tselekedtem osztán.

Ezen Ur ö Excellentiájának ekkor két Iffjú Gavallér Fiai voltak, akik is csak a tájban jöttek vala elé az Experientiából, kétség kívül valamely tsintalan Magjarral kellett edgjütt lenni egyiknek, és tsintalanságból tanítani, Magyar köszöntés helljett mit tsinálók a Lelkinek forma szitokra, mert midőn Feleségemet Asztaltól való felkeléssel bé vezette volna a házba, hogj már Magyar szép Complementet téssen, s egjbe szidta a Feleségem lelkit, kiis el pirult, s mondotta, ne beszéljen olljan rúttól a Gróff, látván az Iffjú Gavallér Feleségem pirulását, meg szégyenlette magát hozzám jött, s azt mondotta, Uram én Complementet tettem Magyarul a Gróffnédnak, s úgy látom megnehesztelt reám. [334] Én menten gondoltam, hogj nem igen tisztességes Compliment lehetett az, kérdem Uram mond el aszt a Magyar Complementet, el mondván, el katzagtam magamat, s mondotam, Valaki tsintalankodni akart veled, s meg magjaraztam néki mit téssen az, arra el pirult, és Feleségemhez menvén keze tsókolásával követte meg, de mi katzaván a dolgot, az Öreg Úr és Aszszonj ö Excellentiájok kérdették, mit katzavunk olj szivesen, meg kellett mondanunk, nagyon nevétték magokis.

Ugjan ez nap voltam Diénes Urfival, s Feleségemmel edgjütt Aranj Báránjos Ur és Magyar Ország Cancellárius Bottjáni Lajos Ur ö Excellentiájánál, és akkor az Aszszonj ö Excellentiájának bé adtam Agens Szilágyi Uramtól adatott Familiánkról való Minutát Németül.

7ma Januarij Voltam Udvarnál midőn Felséges Királynénk Értz Hertzeg Kis Aszszonj Ötse, Carolus Lotharingus Hertzeggel való Lakodalmi Solemnitássa lett volna, A hagjott Órára a szertelen sok Hintó minden felől gyűlt az Udvarfelé, Énis meg indultam jó idején, de előttem a melj Hintók már mentenek azoktól elébb semmiképpen nem lehetett menni, hanem az hová egjszer rendbe bé férkezhettem Hintómat, ott kellett maradnom, mig én reám [335] is jött a szer, hogj bé érkezhessem az Udvarba, utánnamis elég hintó volt igj: szállásomról fél fertalj órára, vagj még hamarébb is fel lehetett volna Udvarhoz menni, de ekkor talám egj Óra is el tölt, mert edgjet kettőt alig léphettek a Lovak, menten meg kellett állani, mert az mint az Eleje bé érkezvén Udvarhoz, egjmás után rendre lassan le szállhatott az Hintóból, s az Üres Hintó azzal félre állott, addig sok Idő tölt el.

Mikor pedig az Udvar külső kapuján szinte másztam volna bé lassan, hát az Rumor Knechtek (:ezek a Város fogházánál lévő őrzők:) nagj lármával, pofozással, döföléssel, öklözéssel hirtzólnak ki az Udvar Kapuján egj tzifra Embert, tudakoztatom Lakájjom által mi dolog az, kiis reportálta, hogj gavallér nevezete alatt az Kirájl palotájára fel ment Tolvaj, s egj falka Aranj s Ezüst órát paradi Aranj markolatú, s talám köves Kótzperdeket lopott s rajta kapták, azért viszik a Rumor Hauzba, (:a Város fog házába:). Igaz dolog, nints az az hires Olá Tolvaj, a kinél elébb ne hajtson az Bétsi Német Tolvaj. Az Óh szerekbe elég tzifra Köntöst kap taxára két három Óráig, maga Tolvaj társaiból Lakájt, Laufert állit [336] Hintót pénzért kap, mindgjárt Gavallér válik belölle, fel mégjen Udvarhoz, sőt más nagj Urakhoz is, ott lop eleget, az Hintóért is megfizethet, az Ószerbenis a Köntösért, a njerességét fel osztják Ur Uram osztán a szolgálkkal.

Az Kirájlji Residentiának 3 udvara lévén, ollj tele volt Hintókkal hogj már több nem férhetett, de azok az Bétsi Kotsisok olj szép Lineába tudtanak állani,

mint a Militia, s a szekerek hátulsó Tengeljei is úgy vadnak tsinálva hogy a szorosságban is meg ne akadhassanak egymásban, mert a Tengelj kurtábbak a Kerekek falai ollj hajtottak, hogy a Tengelj soha meg nem akadhat csak a Kerekek falai surlódnak egibe s ugjan szikráznak sokszor.

Estvéli 6. Órakkor kellett fel gyűlni az Udvarhoz, annji volt a sok Gavallér a Királyné Házaiban, mint akármelj derék sokadalomban az Ember, igen nagy toljongás volt, úgy annjira hogy az bársonjos asztalokra ablakokrais fel hágdostak, hogy láthassanak.

Énis ide bé férkezzén, abban az Lineában az holott ő Felsegek és az egész nagy kísérő Sereg a két Linea között el ment az Templomba ott állottam, meg nem [337] mertem onnét mozdulni, mert más a helljemet menten el kapta volna, és én hely nélkül maradtam volna, Udvarnál pedig e meg van, qui prior tempore potior jure,⁵⁷ aki hová verekedhetik senki sem túrbállja onnét, ekkor ezen helljemen szinte pórul járék, mert egy Udvari Pási akik mind nagy Emberek Gjermekai, Udvari köntösben lévén erővel előmbe akarta magát szurni, s helljemet el venni. Én mi tagadás benne, magjarul körül hordám, hogy oda bizony nem áll, az Iffjú magyar beszédemre azt mondgja németül nekem Vas, énis németre fordítottam, s nem engedém helljemet, ő is duzzogva el méne, de én alig hogy pofon nem tsapám, nem tudván ki s mi légjen, hogy el méne az Veszekedő Iffjú, úgy mondgja meg egy Magyar Úr, hogy az udvari Pási, még pedig nagy Ember Gjermekai, bezeg meg adtam volna az árrát az pálmariium Argumentumnak.

Ez igj lévén, egjszer jelt ad toppantással az szolgálatot tett Camerarius, meljre meg tsendesedék minden Ember, és két felé Lineába állanak, az Emberek azomban 24 Camerarius kettő kettő egymás mellett elől menvén utánna a Zeszelenben, vagjis Gjalog Hintóban, [338] két Czifra hajdú a Nagjobbik Értz Hertzeg Kis Aszszonjt el vivék, a Camerariusok el kísérik a maga Residentiájába és a Camerariusok viszszajöttek.

Kevés idő múlva újjólag jelt adnak tompantással, és kopogatással és ekkor meg indult a sok Camerarius, Aranj Báránjos Úr, Ministerek, Magyar és Német nagy Uraság, mind ketten ketten egymás mellett, az Palotán két sorban állott sok Gavallérok között, kiknek első rende között Énis ott voltam s állottam ekképpen egymás után rendre mind ki takaródnak.

Azokután ment a Völegénj Carolj Hertzeg, drága fejér ezüstös köntösben, utánna ment a Corregens Nagj Hertzeg, Aranjos drága materia köntösben. Utánna ment Felseges Királynénk, mellette az Menjaszszonj Ertz Hertzeg Kis Aszszonj, az ő Felsege Öttse, kitis Felseges Királynénk maga vezetett, bal kezivel amannak jobb kezét meg fogván. Felseges Királynénk volt hasonló színű drága köntösben, mint a Corregens Nagj Hertzeg; és mindeniknek kurta palást forma volt a njakában. A Menjaszszonj Ertz Hertzeg Kis Aszszonj pedig hasonló fejér drága Ezüstös köntösbe volt, mint a Völegénj Carolus Lotharingus ő Hertzegsége. A Menjaszszonj fején lehetett látni drága [339] sok Gjémánt reszkető tőket, kinekis apró fodorított haján kívül, volt kerekdeden két újnival hoszszabban fodorított haja lefelé eresztve.

De bezzeg volt a felséges Királynén Brillánt, mert hajának apró fodorittása úgy bé volt rakva, mintha mind egy Gjemánt lett volna, azonkívül feje tetején, njakán pedig egy kéz njelni vastagságú gjöngj módjára fel fűzött, de semmibe bé nem foglalt brilliántok, hosszan melljén le fitzegve egy darabig, onnét fel hajtva bal felé. Láttam még ő Felségének egy Medállját, meljnek közepiben akkora egy brilliánt Gjemánt van, mint egy Peták alatta az Császár Franciscus képe látható képe pedig, eszt az követ Országokat meg érni Bétsben beszélleni hallottam.

Ugjan ekkor az Udvari Dámák egy Részinek, hasonlóképpen volt az hajok accomodálva.

Midőn pedig a Királyné a Menjaszsonj Felséges Öttsivel, a két sorban állott Gavallérok között el mentenek volna, ő Felségek után mentenek, a sok Udvari Dámák, és nagy rend sok Uri Aszszonjok.

[340] Amennyi Rende ezen Lakadalmi Solemnitásra gjűtenek volt egyben, azoknak fele sem láthatta a Templombéli Czeremóniát a temérdek sokaság miatt, nem mehetett bé fenn kelletett maradniok a Királyné palotáján, Énis fenn maradtam.

Ekkor pedig szabad volt mindeneknek a Cameráriusok házába is bé menni, másszor pedig a ki nem Camerárius azon Cameráriusok házán mindgjárt kívül lévő nagy palotán vadnak, a Cameráriusok háza pedig a Királyné Anti Camaráján kívül van mindgjárt.

Ekképpen fenn maradván Énis a több sok gavallérokkal a Palotán, Egy Magyar Országi Gróf Szent Ivánji nevű Úrral⁵⁸ ketten beszélgettünk, sétálgattunk és minthogj Udvarhoz Lajblibe, fel öltözött Mentével nem szabad volt fel menni, nekünkis Mentéink a többekkel edgjűtt Pálinkára (!) volt tsak a njakunkba vetve, az Enjim bársonj volt Aranj paszamántos, melj heljben Bétsben 80. Aranjomba került volt, azé a Grófé Varrott volt, fel Varrott Ujját szép Mentéjének a Tolvaj posztóstól edgjűtt elvágtá, ellopta, s el vitte, [341] jó hogj Énis úgy nem jártam. Én láttam meg elsőben a kárt, s úgy mutattam meg a Grófnak.

Sokan a kik Hintón mentenek fel a nagy tojongás miatt gjalog kellett haza sétálniok, én is úgy mentem haza.

Szép dolog eszt nézni, mikor vagj Udvarnál, vagj Comédiában egyben gjűl a sok hintó, s haza akarnak menni, kinek kinek Lakájja, Lauferje látván hogj Ura jó, kiált a Kotsisnak, hogj Ennek s ennek az Úrnak a Hintója álljon elé, történik pedig, hogj kettő háromis kiált egjszersmind, melj kiáltásokra menten indulnak a Kotsisok, iparkodván hogj mindenik hamarébb álhasson elő, és igj meg tójulnak nem mehetnek, szidgják egjmást, a bakról pofozzák egjmást korbátssal ugjan kóng, sokszor majd ki verik egjmás szemit, némeljkor kivált Estve, hogj hamaréb elé állíthassa kiki Úra hintóját a más szekeres Lovainak az Orrába süti a Laufer a fáklját a Kotsis azért dűl fűl, s ha ürítheti bizonj rea tsap érte a Lauferre.

Még némeljkor a Comédiákból való kijövéskor a tójongás miatt elé sem kaphattja az Ember a Hintóját, hanem Zetzelben azaz Gjalog Hintóba kell ülni [342] ezzel pedig az Ember benn a Várban Bétsben akár a szomszédig, akár edgjik Kapujától fogva a másikig vitesse magát, 2. Márjás a Taxája, benne Comode el férhet egy Ember, de mi Gróff Bánffi Diénes Úrral sokszor Comédiából,

ketten is ültünk egbbe egymás ölibe, de duplásonis fizettünk meg mindenkor. Ezeknek a Zetzeleseknak szép Privilegiumok vagion mert akarmelj Hintó jöjjön szembe vélek, tsak azt kiáltja Auf Saiten, melj annjit téssen Félre, ki kell állani előtte, mert ha nem, le teszi a Zetzelt, ragadgja az oldalrudat belőlle, úgy le üti Kotsis Uramot a bakról, hogj ugjan meg heppen a földön.

De vissza térek a félbe szakasztott dologra; Lopás ezen Lakadalmi Sólemnitáskor elég volt, mind a Királyné Palotáján mind kinn a Városon. Kinek páltzáját (:minthogj a Királyné házaiban páltzával, kesztjüvel, korbátsba pántlikába tekert hajjal senkinek sem volt szabad menni, künn kellett hadni a páltzát:) kinek óráját, kinek Pixissét lopták el, sőt némelljiknek Mentéje ujját s szárnyátis vágták el. In Specie pedig Lintzi Gubernátor Vaiszenvolff ö Excellentiájának,⁵⁹ Felséges Királynénktől adatott köves portréját lopták el [343] a melljiről, a Cameráriusok házában benn, melljet meg tudván ö Felsége, mindgjárt mást küldött heljette. Nem lehet ki gondolni, milljen toljongás vagion Udvarnál, mikor valami olljas Solemnitás esik, olljankor nem sok tekintet van egymásra az Emberek között.

8^{dik} Januárij Voltanak nállunk Ebéden Báró Keménj László Úr, és Oberster Gróff Teleki Samuel Úr, ugj Agens Szilágji Uram.

9^{dik} Januárij Láttam a Bileárdon egj Báró Kund nevű, 17. Esztendős Ifjú Gavallért, kiis szakállós állal született volt. Láttam tiszta fekete Róka bőrt, meljnekis a farka végén volt egj kevés fejérség, és fara valamennjire szürkés volt, 36 Aranjat kértenek az egj Róka bőrért, 27. Arannjért nem akarta adni.

10^{dik} Januárij voltam Gróff Bánffi Diénes Urfival és Feleségemmel edgjütt Gróff Bethlen Gábort Úrfinál ebéden. Onnan mentem Gróff Bánffi Diénes Urfival az Jubilérhoz Bánhoz, kinélis több sok drága Ezüstös Aranjas portékái között láttam egj kártjázó Asztalt, ezen Asztalhoz való két hoszszu Gjertjatartót, melljet Cheredónnak szoktanak hívni, egj Nagj Tükört melljekis mind Tekenős béka Csontal és [344] Gjöngyházzal igen subtiliter ki voltanak rakva, Emberi formákra szekér Ház oktalan állatok formájokra, s egyéb Virágokra, ezüstös s Aranj is vólt benne, de nem igen sok, hanem a munka a Materiálék válorát felljül múlt, s felljebb is aestimáltatott, úgy referálta maga az Jubilér Bán, hogj 10 Esztendeig dolgoztanak volna rajtok, ezeknek árrok 6000 Német Forint volt. Ezeket megis vette vala az után Gróff Bánffi Diénes Úr, leis hozatta volt Erdéljbe de ismét nem kezd most láttatni, inkább hiszem a sok költség ezeketis ismét el pusztította az háztól. Igaz dolog olljan portékák voltak, hogj Regnans Királj házába is bé illetenek volna.

De még ezeknél ugjan ott, sokkal subtilisebb munkájú oltárt láttam mintegi középszerű Ember magosságnyt, ezen már bővön volt az Ezüst, de ezenis a munka aestimáltatott sokra, ugj hogj 6000 Német Forint volt az árra egjedül ennek az Oltárnak.

Ez nap voltam General Major Bornemisza János Urnál, kinekis [345] mostan esett promótiójanak aggratuláltam. Onnét mentem Agens Szilágji Uramhoz, az holott is meg esmérkedtem Rádai Gedeon Úrral, kiis Atjámfia az Rhédei Ágon.⁶⁰

11 Januarij Virradólag, egy Fattjú Gjermeket tettek ki az uttzára, más Aszszonj könjörületességből vette keze alá, illjetén dolgok gjakran szoktanak Bétsben esni.

Ez nap ment ki Felséges Királynénk Sennbrunban⁶¹ szánon, és az szánkózás közben egy reszkető tőöt vagjis medáljt el vesztett ő Felsége, mely is 40. Ezer Forintokra aestimáltatott volt, a meg találónak és meg vivőnek 60 Aranj praemium proclamáltatott volt de meg találásáról s meg viteléről nem halhattam semmit.

Ugjan ez nap egy Bileárdon láttam ki tsinálva fejer viaszból egy Embert, egy asztalnál ülve, elé görbedve, és könjökölve, fekete Német köntösben fejer paróka a fejibe, jobb kezével lekönyökölvén, gyürü lévén a kis ujjában a két keze között Irás volt, melyt [346] olvasásra láttatott le hajtani fejét, és bal kézzel a pappiros szélét felhajtvá tartotta, olljan rendesen ki volt tsinálva szeme, szempillantója, szemöldöke, egjéb ábrázattja és keze, de kivált Testének színe, hogj a ki bé lépett az ajtón és nem tudta Complementet néki, s hozzá is szólhatott, hanem a színe valamennjire halovánjotska, és holt Emberhez hasonló volt. Előre nékem megmondották mitsoda Embert fogok látni, de mikor bé léptem az házba kevésbe múlt hogj nem köszöntem néki, s hozzá nem szóllottam. Inge szép vékonj tiszta volt, tzifra tászlival. Ez nap estve voltam Comédiában a Cárinthiai úttzában Lósiben.

Erről a Cárinthiai uttzáról⁶² lehet meg tartani ezt, hogj ez egészszen ketté vágja Béts Várát, által a Leopoldstati Hóstát⁶³ felé nyiló kapuig. És ezen uttza alatt egészlen boltos, s az több uttzákról az viz többire ebben az úttzában deriválódik melyt sok heljt vas rostéljos Ljukai vadnak, azon tsorog bé a viz, s viszi bé az szemetet és onnét a boltozat alatt ki folj az Dunában.

[347] 12. Januarij Volt az Udvarnál a Ló Iskolában⁶⁴ nagj Báll, Felséges Királynénk ki választván maga mellé 30 pár Embert, kiknekis fele Dáma volt, különös tziffra varrott Selljem Német Maszkarában voltanak mind egy Formában. Magyar Országí Mlgs Cancellárius és Aurei Velleris Eques, Gróff Bóttjáni Lajos Úr ő Excellentiája hasonlóképpen választott 30. pár Embert Magának, ezeknek is fele Dáma lévén, mind Magyar Maszkarában voltanak. Ezeken kívül volt ismét 30. pár Ember, ezeknekis fele Dáma lévén, Domino Maszkarában voltanak minjnjájan. A mint másoktól érttettem ekkor 8000 Gjertja Égett a Ló Iskolában, és igen bajos volt a bé menetel, mert nagj Emberek sem mehettenek bé Maszkara nélkül, Maszkarában pedig aláb való Emberekis bé mentenek.

13 Januárij voltanak Ebéden nállunk (:minthogj Gróff Dénes Úrral egy szálláson voltunk, egjütt tartottunk asztalt magunk szakátsunkkal főzettünk:) Mlgs Oberster Gróff Bethlen Farkas Ur, Mlgs Oberster Gróff Kálnoki Antal Úr, Mlgs [348] Generálisné Bornemisza Jánosné Aszszonjom, Mlgs Keménj János Úr, Ötsém Gróff Székely Ádám Uram, Kapitánj Vaji László Ötsém Uram, Agens Szilágji Sámuel Uram, és Rétsei Samuel Uram. NB. Egyszer még feles Vendégeket hívtunk vala, sok féle bort hozattunk, Magyaroson fogtunk volt az Italhoz, 40 Német Forint árra bort ittunk meg, de igen jucundusok még sem voltunk. Az mely bort Ordinarie ittam 3 Márváson volt kupája, lehetne tsak Erdéljnek borát s egjebét oda vinni bizonj telnék az Erszénj.

Ez nap ismét voltam Gróff Bethlen Gábor Bátjánál. Onnét mentem Oberster Gróff Teleki Samuel Úrhoz.

14 Januarij Volt nagy szánkázás Bétsben benn a Városon, 35. szán volt Felséges Aszszonjunk magais ott volt, ugjan ő Felsége tsináltatta ezen szánkázást, de a kiket ő Felsége választott szánkázni, magoknak kellett procurálni mindent, bátor sokba került légjenis, még pedig bizonyos arra rendeltetett szeméj el járta rendre, mindeneknek készületeket megnézte, ha ahoz illő [349] készületet tette-ké vagj nem.

A mellj úttzákon a szánkázás volt, azon úttzákon, nem volt szabad Hintókkal, és szekerekkel jární, el is kötötték keresztül által az Úttzákat Vas Lántzokkal, és mihelj a szánok egmás után rendre el mentenek, mindgjárt igazították az Útakat az Úttzákon, igen tzifrák voltanak a szánok, kin aranjos, kin ezüstös, Angjali és Emberi formák voltanak ki metzve, a szánok bé voltanak takarva bársonjokkal paszamántosan és hoszszú lobogó rojtokkal, némelljik varrott is volt, a Lovakon is pariter Barsonj Tzafrangok paszamántasok varrottak voltanak, a két oldalán le eresztve, majd mintegj térdig, meg voltanak zörgőkkel rakva, a Ló serénjin magossan feje, zöld, kék Veres fekete Strutz tollak voltanak, mintha felállott volna a Lónak a Serénje, hasonlóképpen a Lónak a farka tövén, illjen tollak voltanak, mintha fel állott volna a Lónak az Farka, a Lónak pedig a homlokánis mind zörgők voltanak, minden szán előtt két két Liberíás legénj ment Lóháton, és két két Kengjelfutó, mindeniknek korbáts lévén kezekben, mig az [350] Udvahoz mentenek tsattogatván az szán előtt és mellette.

Az Udvartól pedig mikor meg indultanak a szánok előtt mentenek egj nehánj Hagsírósok Lóháton, utánnok egj nehánj Liberíás Cseléd, utánna az ő Felsége Trombitássai, és Réz Dobossa 6. Lovas szánon; Utánna a Fő Lovász Mester tsak egjedül egj szánal; Utánna Felséges Kirájljnénk, és a Corregens Nagj Hertzeg egj szánban, s egj színű köntösben. Utánna Carolus Lotharingus ő Hertzegsége Anna Mária Ertz Hertzeg Aszszonjnjal a Felséges Kirájljné Testvér Öttsivel, de már mint Feleségével, et per Consequens a többi.

Az Udvartol ki adott Order, és Rend szerint minden szánban egj Dáma s háta megett egj Gavallér lévén, minden szán mellett két két Kengjelfutó ment, vigjázván a rosz utakon a szánra.

A szának után mentenek a sok Liberíás Cselédek, többire mindeniknek kinek Aranjos, kinek ezüstös szán rúd lévén a Vállán, ezen szánkázásban nem [351] volt szabad tsattogatni, sem az Kengjelfutóknak, sem az Liberíás Cselédeknek, kivált a Kengjelfutóknak olljan szoros parantsolatjok volt, az Udvartól hogj akármelljik Csattantson, s akár kijé legjen az, menten el tsapattassék.

Particularis Gavallérok is elegen szánkáztanak estvénként, sőt nappalis, estve pedig a Liberíás Cselédeken kívül a szán előtt és hátul két két fáklját vittenek, nagj tsattogatást vivén végbe a Liberíás Cselédek és a Kengjelfutók.

Ezen egj szánkázásra melljis 2. 3. Óráig tartott, ha egj szánat s lovat fogadtanak, Liberíás Cselédekkel edgjütt belé került 40. és 50. Aranjokba. Sőt a két Kengjelfutók a szánok mellett való futásokért 4. 5. Aranjat kellett adni.

Ez nap volt az Udvarban benn Báll Felséges Királynénknál, az hováis Maszkarában kellett fel menni, ki az Mitsodásban akart.

15 Januárij Voltam udvarnál de Felséges Királynénk nem ett kinn, ekkor anfiroltattam Gróff Eszterházi Ferentz Úr ö [352] Excellentiájához; Úgj Lámberg Fejedelemhez;⁶⁵ Onnét mentünk Báró Keménj László Úrral a Kis Hertzeghez, és a mind a Kis Hertzegnek, mind a második Értz Hertzeg Kis Aszszonynak Kezeiket megtsókolók. Ekkor a Kis Joseph Hertzeg kitsid lévén, ölben is tartatott sokszor, ugjan ekkor ölben lévén egj Petrás nevü Magyar Országi Uri Familia átkozott Inventiosus jó Flauterversista, s ezért a kis Hertzeg előttis kedvességben lévő személj ott lévén Musikált és az kis Hertzeget ölben hordozott személj dalolni tántzolni kezdett, a kis Hertzeg az ölből valamennjin ott voltunk mindenikünknek ki njújtotta kezét meg fogni kellett s egjet kettőt tántzolva véle fordulni.

De szebb dolog ekkor ez esett. Az kis Második Értz Hertzeg Kis Aszszonj ekkor még kezdett járnai tanulni, szállani keveset tudott, mi kezeit meg tsókolván mikor Én tsókoltam volna kezét fodoritott hajamat, melljet duppénakis nevezte nek megfogta derekasint húzni kezdette, de bezzeg, nem mondtottam hogj ne vonnja, az Dajka látván meg szóllította, hogj a Gavallér, már Én kezét akarok tsókolni s nem illik a Kis Hertzeg Aszszonjnak a haját tépni, erre elhadván hajamat, [353] ez a maknji teremtés menten le kezdette vonni kezéről a kesztjút, s ide adta nékem az tsókolásra.

Azomban utánnunk tsak hamar valami Gavallérok bé jöven a kis Jóseff Hertzegnek kezét meg tsókolák az Értz Hertzeg Kis Aszszonjnak nem, melljért meg haragudván keservesen kezdett sirni, s meg sem szünt a sirástól mind addig mig, meg kellett mondani, hogj azért sír, hogj kezét meg nem tsókolták erre végbe vitték a Gavallérok, és a kis Lélek kezeinek tapsolásával örült.

Ezek meg lévén, mentem az Özvegj Császárnéhoz Carolusnéhoz, de ő Felsége sem ett künn. Voltam ez nap Báró Keménj László Úrnál, kiis az nap nállunk ebédelt. Ez nap voltam a Cárinthiai uttzában a Város házánál Lósiben Comédiában.

Bétsről eszt observálhatni, hogj ritkán van szél nélkül, kivált az Udvar, és az Sz. István Temploma körül.

A Sz. István Templomának Tornja igen magos, és mind a Templom Falai mind a Toronj Falai, és ennek fedele, mind tzifra faragott kövekből vagjon kirakva, úgj hogj nemis lehet distingválni a Toronjnak fedelit, magától a Toronjtól, mintha tsak egj kőből volna [354] kirakva, van még ezen Templomnak két kisebb Tornja hasonló tzifra épületű. De a melj hasonló más Tornjot akartanak tsinálni a másik nagj Toronjhoz, a félbe maradott, s úgj áll, aszt állittják nints annak felépíthetésére való Mester Ember ma, de kéttiség kívül az költség nagjsága is lehet az oka.

Mikor Felséges Királynénk ezen Sz. István Templomába mégjen, – mindenkor meg vonnják a leg nagj ob harangot, a leg magossabbik Tornjában ezen Templomnak, hasonlóképpen mikor maga Udvarába vissza mégjen ő Felsége ezen Templomból meg vonnják a nagjobbik harangot.

16. Januarij Volt a Malta Szigetbéli Ordónak, Groff Spanise Althaunak⁶⁶ (:a ki Magyarulis tudott, és sokszor volt nálunk:) Követtjének Bétsbe való érkezésének Pompás Anzúgia, az az: Bé jövele, az Városba. Jóllehet az Követ, már az előtt bé jött volt Bétsbe, de az szokások az Követeknek, hogj bizonyos nap termináltatik ezen pompájoknak végbevitelére, mig tudniillik egész készületet tehet a Követ, az meljre mindenkor nagj költséget szoktanak tenni a Követek, Principálisoknak az ő [355] betsületek forogván ebben és ekkor az Hostátban, valamelj nagj Bétsi Ur, vagj más Országbéli Úr Házához egibe gjülekeznek, és Bétsbölis szoktanak sok Urak ki menni eleibe. Felséges Királynénk ennek az Követnek ki küldötte eleiben maga Hintóját 6. Lovakkal, és midőn a Városban Hintókon bé jötenek volna, Felséges Királynénk Hintójában hátul ült az Követ, elől pedig, ugjan ezen ő Felsége Hintójában ült Gróff Kefenhüller, Aranj Báránjos Ur, Udvari Mareschallus, és mostani Substitutus Fő Camerarius Úr ő Excellentiája. Utána pedig ment az Követ hintója, és hozzá tartozók, et per consequens a többi.

Illjetén alkalmatosságokkal az Követek, az Országoknak rendi szerint és azoknak a kiktől küldetnek Méltóságok szerint, minden készületekre nézve menél nagjobb pompát lehet végben vinni, aszt tartják nagjobb betsületnek.

Midőn pedig a Követek bé szoktanak érkezni, más nap szokott lenni Audienciájok, Felséges Királynénknál.

Esz meg lehet tartani; Hogj minden Kereszténj Országbéli Követeknek [356] szabad, mind szállást, benni a Várban tartani, mind a Felséges Királynénak kezeit kesztjű nélkül meg tsókolni, de a Török Követnek szállást sem szabad benn a Várban tartani, és midőn Felséges Királyné kezeit meg tsókolja, kesztjű vagjon az ő Felsége kezén.

Ezeknek az Máltezereknek igen szép Házak vagjon Bétsben a sz. János Uttzában.⁶⁷ Ezen Ordóbélieknek pedig nem szabad meg házasodni, és az Török ellen szüntelen való hadakozások vagjon.

Ez nap voltam Oberster Gróff Teleki Sámuel Úrnál ebéden, Gróff Bánffi Diénes Úrfival és Feleségemmel edgjütt, ott lévén Mlgs Generálisné Bornemiszané Aszszonjomis, és több Német Dámák s Gavallérokis.

Ez nap estvéjin tartott Gróff Óberster Pálffi Rudolff Úr,⁶⁸ igen szép szánkázást Bétsben benn a Városon Estve. 14. szánnal voltunk, egj Dáma, s Egj Gavallér lévén mindenikben. 1. szán volt Oberster Gróff Pálffi Rudolff Úr. 2. Generális Gróff Pálffi Leopold Úr. 3. Svartzenberg Fejedelem Aranji Báránjos Úr. 4. Lichtenstain Ifjú Hertzegé. 5. Gróff Zájleré. 6. Erdödi László [357] vagj Lajos Úr. 7. Erdödi Jóseff Úr. 8. Eszterházi Jóseff Óbester Úr. 9. Gróff Levenstain Úr. 10. Gróff Bethlen Gábor Úr. 11. Egj más Grófé, nevit nem tudom. 12. Ismét más Grófé, ennekis nevit elselejtettem. 13. Gróff Bánffi Diénes Úr. 14. az Enjim.

A szának menetelének rendiről tzédulákat tsináltak, njilakat vontanak, kinek a melj numerussa ment, azon rendbe is ment. De az menetel nem új volt a mint én feljebb le irtam, mert Gróff General Leopold Pálffi Feleségemet szánkásztatta az ötödik rendben vagj számban.

Elsőben is minjnjájan gjulekeztünk Oberster Gróff Pálffi Rudolff Úr szállására, az holott is az szánoknak számok szerint, tsináltanak mind az Hoff Dámák, mind az Gavallérok számokra 14. tzedulákat, és mind az Dámák, mind az Gavallérok közzül, kiki rendre vont egy egy tzedulát, és akik a tzedulákon lévő számok szerint az Dámák és az Gavallérok közzül egjbe estenek, azok egy szánban szánkáztnak és a szánokis a ki vont tzedulákonn [358] való számok szerint mentenek rendre egj más után.

Ekkor még illj dolgom történt, mikor tzedulát vontanak, hogj melljik Dáma melljik Gavallérral szánkázzeék, tehát nékem a Feleségem jutott volt njil szerint, és nem lévén rendi hogj Feleségemmel magam szánkázzam, ugj tseréltem Generális Gróff Pálffi Leopoldal, kinek is egj Frajle Le Tour nevü Kis Aszszonj jutott volt, eszt szánkázttattam osztán én meg Feleségem helljett.

Leg elől ment egj Ember Lóháton, Udvari Kapitánj gjanánt, a kinek is már ki volt adva, hogj melljik utzákon és melljik piatzokon, mitsoda Figurájú kerülésekkel lészen az szánkázás, a melj Ember után tartottanak is az több szánok.

Azon Lovas Ember után ment két Libériás Ember Ló háton, mindeniknek egj egj Égő fáklja a keziben, és az hátarais keresztül Flinta módra vetve ismét egj egj Fáklja, ha tudniillik kívántatni fogna, a Fáklják mind fejérek voltak, valamennyi Libériás tseléd volt pedig akár az Fáklját vivők, akár az Rudakat hordozók mind sárga köntösben [359] voltak. A két Libériás tseléd után pedig egj szán, et per consequens minden szán előtt két két Libériás Cseléd, lóháton, és többire minden szán mellett két két Kengjelfutó, a nélkül pedig egj sem, leg alább tsak egj Kengjelfutónak is de tsak kellett lenni, kiknek kezekben Korbáts volt, kikis mind a Lovat hajtották, szüntelen tsattogatván, mind a szán tartására vigjáztanak.

A szánok mind tzifrák voltak bársonj boritékosok aranj Ezüst paszamántosok, rojtosok, többire, hasonlóképpen a Lovakon lévő takarók, melljekre a zörgők voltak rakva, a Lovaknak nyakokon, és Farkok tövin, a fellejbb irt mód, és színek szerint voltak a Strutz tollak rakva.

A legutolsó szán után ment egj 6. Lovas zörgös szán, melj is kolbász szán volt, a melj szánon ültenek, a musikások, kikis többire szüntelen musikáltak.

Ezen szán után ment 14. Libériás tseléd, a szánaknak számok szerint Lóháton, mindeniknek kezében lévén tartva, egj egj Aranjos vagj Ezüstös szán rúd, [360] azért hogj ha valamelljik szánnak az rudja el találna törni, menten mást tehessenek helljette, s az el kezdett szánkázás meg ne akadálljoztattatnék.

Mikor Piatzokra érkezünk, midön piatzon igen szépen, a piatzoknak hol edgjik, hol másik részibe keringős 8 számos szánkázásokat tettünk háromszor, ugj hogj mikor az utolsó szán érkezett egjik keringő végire, az Első szánnak Lovas legényje és két fákljas Libériás Lovas Cselédgjei érkeztenek az utolsó szán után, soha sem lehetett tudni ki az első ki az utolsó, az 8 szám mint a Vízfoljt egj más után, és az nézők tsak akkor vették észre magokat, hogj el olvadtanak mind a szánok a szemek elől.

Valamennyi Piatzokra egjszer mentünk, azon Piatzokat háromszor jártuk meg, mindenkor mindenik Piatzon meg hármoztatván, a keringő szánkázásokat,

akkor a melj szánon a Musikások voltak, a Rudakat tartott Liberias Cselédekkel edgjütt helyben oldalfélt állottanak, és musikáltak, mikor pedig az utzákon más piatz felé takarodtak az szának, az utolsó szán után az Musikásokkal a Rudakat tartott Liberias [361] Cselédekkel edgjütt njomoltanak az több szánok után.

Ez az szánkázás tartott 3 Óráig már szinte elis állott volt a Lovam, pedig eleget korbátsolta a Kengjelfutó hogj menjen jobban és hasonló rendben ismét vissza mentünk Oberster Gróff Pálffy Rudolff Úr szállására, az holottis a kinek tezett ott maradni Vatsorán maga és Dámája személljiért egy egy Aranjt tett le, a szánkázást fenn tartott Gazdának a Vatsoráért, ott is maradtott majd mind, szép Vatsora volt, sok Musikás Vatsora után pedig sokáig tántz volt.

A Gavallérok a Magyarok közül Kalpagoson, és köves Koltsoktollason voltak, többire, és tzifra köntösben, meg kötött és leeresztett hajjal, zöld, Veres, vagj kék pántlikákat botsátván le hajokon, meg tsokroztatván a pántlikát az hajok törésinél. Akinek tezett téli Német nagy kesztjűtis, a meg irt színű pántlikákon, karikákon függvén a njakába vetett.

Én voltam egy büdösköszin, Arannjal fekete seljemmael elegj Crépinás és [362] hasonló sodrassal gazdagon hánt köntösben. 37. nagy tábla Gjemántos Medálj a Kalpagomon az Kóltsók Toll tövin, bizonj fázott is a Legénj a tzifra köntös alatt, mert Bundát szeb voltáért senki sem vett fel.

Annji volt a nézője ezen szánkázásnak (:bizonj, szép is volt ez, ha költséges voltis:) hogj valamennji utzákon és piatzokon volt az szánkázás mindenütt rakva volt Emberekkel két felöl az uttza, söt némelj helljeken hintókonis állottanak két felöl sorban nézni, de még az házak ablakjai is rakva voltak a szánkázást néző Emberekkel.

Mikor edgjik piatról más piatz felé kezdettünk njomulni, a Musikások szánjai után mindenütt utánnunk njargalt a sok nép (:úggis a Bétsi nép természet szerint átsorgó úgy anjnira, hogj bátor mindennap lássais a Királjt, de ha meg tudja hogj merre megjen ki a Királj az Udvarból, capax nagy darab földig utánna gjalog futni, s átsorogni a Királj szemibe tsak láthassa:) és olljan kiáltozást, újjogatóst tettenek utánnunk, mind akármely [363] derék sokadalomban, avagj Oláh lakodalomban a bortól megvidult nép.

Nemis volt költség nélkül ezen szánkázás, mert az igen tzifra szánkázási készület 30. 40. Aranjba is belékerült, mert szánat, abban Lovat, szánhoz való appáratust, Lovas Legénjeket, akiknek magoknak Kengjelfutója nem volt, Kengjelfutókat, a Dámának szánkázó tzifra hosszú mentét drága pénzen kellett fogadni, különben volt dolgok.

Az én készületelem legtzifrább ugjan nem volt, nemis illett hozzám, mert nálammal sokkal nagyobb Emberek voltak ott, ki katzagtanak tsúfoltanak volna, ha erőm sórsom felett bolondoskodtam volna, de bársonjos Aranj rojtos volt az Enjim is.

És a szánért apparátussáért a Lóért adtam 12. Arannjat, az Dáma szánkázó bársonj varrott Mentéjéért adtam 6. Arannjat, a Vatsoráért adtam 2. Arannjat, a

fáklját vitt 2 Legénjemnek, a Rudat vitt 1. Legénjnek 2. Arannjat, a Kengjelfutónak 1. Aranjat [364] a Gazda Pálffy Rudolff Cammerdinerenek 2. Arannjat.

17. Januarij Ebéd után hivatott fel Engemet magához Mlgs Magyar Ország Cancelláriusné Bottjáni Lajosné Aszszonjom ö Excellentiája mint az Cameráriuságom Sollicitatiója, és az Feleségem Appartement való mehetése dolgában. Felmenvén Én, hát szörnű sok Magyar Ország Pap, és Külső Státusbéli Urakat találtam ott, a kik ott voltak Ebédén, de már Asztaltól felköltének vala, kik közül Én senkit sem ismértem a Cancelláriuson és Gróffnéján, ö Excellentiájokon kívül, magam mindenféle a mint tudtam meg hajtottam, de mind ismételten Emberre senki ollj módra reám sem nézett, én pedig mentem a Gróffnéhoz, kiis Canapéján ült egiedül, kezét meg tsókolván, meg fogja kezemet (:igazán irok mindenedet:) s parantsolta hogj a Canape véginél való székre ülljek le, magais a Canape végire ülven, eléggé mentettem magamat mind a tiszteletért, mind az ott lévő [365] sok és nagy uraságokért, de végre tsak meg kelle lenni, leülék, és az Gróffné az Canapé fájára könjökölvén, nekemis oda kellett hajolnom és sutogó lassú szóval beszeltt velem jó darab ideig felljebb mondott dolgomról. A Cancellárius az Uraságokkal beszélt, s jól láttam mikor ö Excellentiájától kérdezték ki légjek Én, s egi másnak nevemet mondogatták.

Azomban a Cancellárius ö Excellentiájais oda jöve hozzánk, és én fel álván székemről erővel le ültete Engemet, s magais előtte fenn állván, új beszélgete velem jelentett dolgomról.

Vége lévén az beszédnek fel álván a Grófnénak kezit meg tsókolám, a Cancelláriusnak meg akartam tsókolni kezét, de sem ekkor sem másszor meg nem engedte, hogj kezit tsókoljam meg. Ekkor már az sok Magyar Ország Urakis njá-jassabb Complementet tettek nekem minden [366] rendbéliek és minjnájón, nem mind mikor bé mentem az házba.

Az Isten bár támasztana sok ollj nagy és nemzetit sine discrimine Religionis et personarum⁶⁹ szeretett egjenes szívű jó Lelkű Magjart, mint Bottjáni Lajos, és nagy Urban alázatosság ollj szép tzimerét.

Mi voltam én hozzá képest, igazán irom, sokkal nagyobb Rangú Ember bé nem mehetett sokszor hozzá mikor Engemet admittált, soha azután is egi Levelet nem irhattam, hogj drága válaszszeit ne vettem volna reá mindenkor.

Bétsben harmad nappal az előtt szokták az Embert ebédre hivatni, de sokszor akkor vettem észre hogj 10. 11. Órakkor, némeljkor ágjban lévén kopogatott az Lauffer, hogj az Cancellárius az napra hivat Ebédre, már gratióse, per te szókkal kezdett vala viseltetni hozzám.

Egyszer a Cancelláriusné nem általlotta aszt izenni, hogj miheljt a Templomban imádságát végezi az hová már elis indult volt menten [367] a Templomból egjenesen hozzánk jö. És Én Feleségemet eleibe küldöttem grátiája meg köszönni, ki is éppen a Templomba való bé menésének az hintóból lett akkori le szállásával találkozott ö Excellentiájával s meg köszönte kegjelmességit, és érdemetleneknek tartván, hogj hozzánk jöhetne ollj nagy méltóság, annak köszönésére jöttek lenni meg jelentvén, igen jó néven vette a Cancelláriusné, és Feleségemet

meg tsókolván küldötte maga házához míg devótióját végzette, mely hamar meg esvén, maga is ő Excellentiája Feleségemhez vissza sietett.

Vagyon Bétsben sok jó Rend tartás és maga rendibe folynak. 1mo. Valamennji ház van Bétsben minden háznál van egy egy üveg Lámpás Vas Rudon ki téve, azokat miheljt alkonjodik mindenütt meg gűjtják, és egész virrattig szüntelen égne, méts lévén mindenikben és mindenik útzának a mint nékem referaltattott maga Gazdája van a ki ezekre inspiciál, mindenik úttzának Legénneji, az kik [368] Gűjtogattják az Lámpásokat s vigjázna egész éjtzakán által, ha valamelljik el találna alunni hogj ismét meg gűjtásák. Ezen vigjázók valahánjszor az Óra éjtzaka ütt mindenkor eszt kiáltják: *Úraim mondom néktek, hogj az Óra ennjit s ennjit ütött, vigjázatok a tűzre és gjertjára ne hogj valaki kárt valljon, és Ditsérjétek az Úr Jézust, és a mi boldogságos Szűz Anjánkat.* 2do A Pervatát nappal nem hordgják, hanem éjtzaka 12 Óra után. 3^{io} Ha vagj nagy hó esik, vagj Sár lészen, menten szekerekkel ki hordgják. 4^{io} A Lámpások azért állittattak fel, hogj a Gjilkosság meg zaboláztassék mely az előtt setétben hamar megesett. 5° Ha hintót, kotsist tart az Ember reggeltől fogva a mikorra órát ád, addig mig vagj Udvartól az Ember lejő, heljt áll, akkoris kéredzve megien el, s órát kérd mikor jelenjék meg dél után, az terminust absolúte el nem mulattja, és éjtzakai 12 Óráig [369] ismét heljt áll. 6° Ha Inast tart az Ember; az bizonj jól viseli magát, ne hogj a szolgálattból ki tsapattassék, mert bátor ott a szolgát meg verni nem szabad, de az el tsapás nagyobb néki a Verésnél, mert ha nem szolgál, el nem él, hanem koldul. Ha köntöst adnak néki étele s egjéb szolgálattja naponként áll 5. Garasban, ha pedig nem ád Köntöst, 10. Garasban. 7mo Ha drága is a szállás, de egészen mobilirozva van Kanapekkel, szekekkel, Almáriumokkal Tükrökkel, szép egész kész Ágjakkal, tsak Vizellő Edénjelis mind a két féle nemnek, az Enjim féle portzellán volt, az házak pedig Uri spallérosok. 8mo Éjtzaka 12 Óráig a Kapukot bé nem zárják, addig a Boltokis njitva vadnak mindenik Boltban lámpások égvén. 9mo Az úttzákon menve ha a hintók meg akadnak, az benne ülő személj edjget sem szóll, de a Kotsisok szidgják egjmást, és a Korbáttal majd ki verik egjmás szemit, a mint ez [370] rajtamis történt edgszer, Feleségemmel menvén a hintón, egj Hertzeggel találkoztunk egj szoros uttzán, úgj meg akadtunk, hogj az hintóm ajtajais ki nyílt s kezemmel tartottam. Ő is miis katzagtunk egjmásnak ötször vagj hatszor tzuórkolt mindenik Kotsis, mig osztán egjmástól meg szabadulhattunk. 10. Senki hat Lovon nem jár, hanem tsak az Udvar benn az Városban. 11. Az Hertzegek 2. Lauffert tartanak 3 Bontsokos Lovakkal járnak. 12. A szülék Gjermekekre vigjázna kinek mire van inclinátioja, és menten arra tanittják, azért lésznek osztán Virtuususok benne. Láttam egj Gjermeket a ki alig volt 7. Esztendős Specialiter verte a hárfát melljet szolgáló hordozott utánna, s életét már meg kereste ezzel, mikor musikált a hárfá vége a földön állott, néki a lába alá lábát kellett tenni. Láttam két más Gjermeket is edgjik circiter 8. a másik circiter 9. Esztendősök voltak, derekasint fűtták a Valdhornot, edgjik primirozott, a másik secundált, e pedig nehéz musika, ezek után is szolgáló vitte [371] mindenüvé a Valdhornokat, ezek is életek táplálását meg keresték. 13. Mindenféle naturalenak úgjmint Lisztnek, szárnjas állatnak, Húsna, Halnak, zöldtségnek mind különös piatzi vadnak.

Bétsben az házak Magosság sok Contignatiójuak, a Liszt piatzán⁷⁰ egy 9 Contignatiós vagjon. Pintzekis szintén új Contignatióra vadnak, még sints viz benne.

Istállót is láttam 2 Contignatióst, gráditson vitték bé az Lovat belé.

Az Mészárszéke is tsinos, tiszta, ott az tsorgó, miheljt valaki húst veszen, addig oda nem adgia mig meg nem mossa.

Majd minden háznál kút, meljjet pumpnak hivnak.

Az házakról nem tsorog mindenűvé a Víz, hanem tsatorna vagjon, és egy heljt szegeletben, hoszszú tső le felé, ott bé tsorog a föld alá, s onnét Canálison kiis folj.

18. Januarij Voltam az Udvarnál az nagy Comédia házban, Operában, igen nagy ház ez, még néhai Carólus Sextus Császár⁷¹ építette vólt. Amint az Actorok [372] hellje következik a bolthajtás Árcussának a közepin nagjon ki van tsinálva a két Fejü Sas Czimer, a Sasnak job része felől az háznak mintegy a szegelete felé kivan tsinálva a Magyar Országi Czimer, bal része felől pedig a Sasnak hasonlóképpen a háznak mintegy szegelete felé, a Cseh Országi Czimer van ki tsinálva, igen jeles Statuákkal és oszlopokkal fel van ékesítve ez az ház. Három rendbéli Lósi vagjon benne egymás hátán, mindenikben három rendbéli grádits forma ülő helljek, negyedik az Galéria, ebben is három rendbéli grádits forma ülő helljek vadnak. A mint ezen házban vagjon a bé menetel, a Galériának a bal felől való részinek a Vége felé, egy darab hellj el van rekesztve deszkával, a Galériának töb részétől, és Veres Kamukával bé van vonva, meljben ültek a Királyné, az Értz Hertzeg Aszszonj, Carolus Lótharingusné ő Hertzegsége, az Corregens Nagj Hertzeg, és Cárulus Lótharingus ő Hertzegsége. Az Fő Hopmesterné Fikszné Aszszonjom ő Excellentiája is ott ült, és a Fő Musikásnak a Felesége Gróff Lósiné ezen ülő hellj mellett ültenek a Hóff Dámák [373] a Galéria alatt hasonlóképpen mind székek voltak, meljkekis mind bé voltak feketével elegj veres Matériával vonva.

Ezen Opera alkalmatosságával músikált az ő Felsége Chórussa, kikis circiter 40. voltak, az ülő helljek volt az Actorok Theátrumának szélin alól mindgjárt. Egy tsudálatos músikával músikált edgjik, melj is olljan Kóbóz forma volt, és a fogása igen hoszszú volt, és a fogásának a véginis, húr tartó szegek voltak, új azon résziben is, melj a kerek résziben szolgált, pántlikánál fogva vetette a njakába a Musicus és új verte. Igen ritkán szoktanak lenni ezen nagy Comedia házban Operák, és Komédiák, és éppen tsak akkor, mikor az Udvarnak valamellj nevezetes örömenapja vagjon.

Mostis az Értz Hertzeg Aszszonj Lakadalmára nézve estek ezek az Operák, mikor pedig ezen nagy Opera házban esnek az Operák és Comédiák, akkor semmit sem fizetnek a Gavallérok, ingjen nézhetik. Ezen háznak azon része, meljben az Actorok ágáltak, vagjon circiter három annji, mint az [374] a Része, meljből nézni szokták az Operákat, és Comédiákat.

Tizenkét függő üveg nagj gjertja tartók voltak tsak az Actorok piatzán, azon kívül az oldal Gjertjatartók, ezen gjertja oldal tartók voltak fából és tarka

Matériával bé vonva, a függő Gjertjatartókat egjszersmind botsátották le Csigákon.

Az Actoroknak mind bársonj köntösök volt, hamis arannyal és Ezüsttel megvarva, és minden köntösök briliántírozott Cseh Gyemántokkal meg volt rakva, mind olaszul ágáltak.⁷²

Jeles Énekléseket tettek az herélt Emberek, és az Éneklő Aszszonjok és magok viselésekkel ugyan vonták az Embereket az nézésre.

A Tántzoló személljek igen szép Tántzokat tettek, úgy hogj lehet tsudálni, mind az Férfiaknak, mind az Aszszonjoknak Tactus szerint való igen serénj tántzolásokat és tántzolások alkalmatosságával való szép magok viselését. Meg lehetett nézni milljen magossan fel ugrottak, és minémű serénjséggel tsínáltak az térben tactus szerint a Capriólókat, s mégsem hibáztanak. [375] Nevezetesen volt ekkor ott egj Violetta nevű Tántzos Aszszonj, személljében is szép es ki jött egj Férfival, s egj kis circiter 6. vagj 7. Esztendős Férfi Gjermekkel egmás kezeket fogva tántzolni, az Aszszonj Ember ollj tántzot tett, hogj tsudálni lehetett, azt gondolta volna az Ember hogj az Aërben jár fenn, alig láttatott tsipellössének orra érni a földet. A Gjermekis tsudálkozásra méltó dolgot, s tántzot vitt végbe.

19 Januarij Volt nállunk Ebéden Gróff Erdődi Úr, kiis Magyar Országí Cancellarius, és Aranj Báránjos Úr, Gróff Bottjáni Lajos Úr ő Excellentiája Veje volt. Lehet Bétsben szemlélni magos Épületeket, hét Consignatiós házakis Vadnak, sőt az 9 Consignatiós Liszt piatzi házról felljebb emlékeztem. Ordinarie pedig 4. 5. Consignatiósok az Épületek, és a föld színén lévő leg alsóbb Rend házak, nemis számlálatnak az házak rendibe, hanem a második consignatiók mondatnak első rendbéli [376] Házaknak lenni, et per Consequens fel felé a több sor házak, második, harmadik, s a többi Rendbéli házaknak mondatnak lenni.

Az Első Consignatióbéli házak, és szállások mindenkor legdrágábbak szoktanak lenni, a többi pedig fel felé hová tovább mind oltsóbb, olljan házakis vadnak, a melljekben 100 lépésű grádsokon kell fel menni, ritkán lát az Ember Nap fénjt az házba bé sütni Bétsben, az házaknak magosságok miatt, kivévn az piatzoikat, sőt órát sem igen hall az Ember a Tóronjban ütni, a Sz. István Tornja minémű magas, mégis az Útzákról semminémű részt nem láttja az Ember, sem az Toronjnak, sem az Templomnak, ha tsak az piatzoikról nem akarja meg nézni.

Az Úttzak keskenjek, úgy hogj 2. 3. szekér ha el mehet egmás mellett, némelj heljt pedig kettő is nehezen mehetne el, de mindenütt kövekkel meg van pádimentomozva, mikor pedig az Ember az uttzákon jár, mintha nagy kősziklák között járna úgy tetzik az Épületek kőfalainak magosságok miatt.

[377] A havat pedig sok szekér kerék úgy el rontsolja, hogj semmi hó színe nintsen, mintha éppen tiszta fövenj volna.

A pintzék az házaknak magosságokhoz képest igen mélljek, úgy hogj az házaknak három Consignatiójinak minémű magosságok vagjon, szintén annji méllj-ségű pintzék mondatnak lenni.

Az Uttzak alatt bolthajtatos Canálisok vadnak sok heljt, és azokból jukak szolgálnak ki, vas Rostélj lévén rajtok, és minthogj az uttzák öblösön vadnak kövekkel kirakva, úgy hogj az öble, a közepin mégjen az Uttzának, azokon az Öblö-

kön az Viz a rostéljos jukakon a Cánálisokba takarodik, és onnét az Dunába mégjen minden rútság az Városból.

Jó rendtartás vagion az Excrementum ki hordásában, a mint erről felljebbis valamit irtam, mivel egész nappal s éjtszaka 12 Óráig nem szabad hordani, nem büszittik véle a Várost, külömben az nép Egésségesnek tartja azt az büzt.

Bétsben mesterséges kutak minden háznál szoktanak lenni. A piatzokon pedig [378] igen jeles fel szökő lövő kutak vadnak. Státuákkal meg ékesítve. NB. Ez nap volt Báll az Udvarnál, a kissebb Comédia házban.

20. Januarij. Felséges Királynénk szánkázott benn az Városban, Bétsben, de nem sokad magával circiter 7. vagj 8. szánya volt. Ez nap volt Ebéden nállunk Mlgs Generálisné Báró Bórnemisza Jánosné Aszszonjom; Úgj Bethlen Gábor Báltámis.

21. Januarij. Voltam Gróff Bánffi Diénes Urral a Feleségemmel edgjütt Ebéden Magyar Országi Cancellárius és Aranj Báránjos Úr, Mlgs Gróff Bottjáni Lajos Úr ő Excellentiájánál, az holott felesen voltanak másokis Ebéden.

Itt ekkor illj dolog történt. Az Egri Püspök Erdödi ő Excellentiájais aki igen nagy térittő volt, itt volt ebéden és éppen a Feleségem Asztalnál melléje esett az ülésben, én meg a Cancellárius ő Excellentiája mellett ültem, a Püspök Feleségemmel disputálni kezdett, akarván téritteni, eszt meg látta elébb nálamnál a Cancellárius, s mondgja nékem, láttja Ked a Püspök téritti a Ked [379] Gróffnéját. Én erre azt feleltem: Látom Kegjelmes Uram, egjéb Könjvből nem, de ha ő Excellentiája a Sz. Irásból kezd disputálni meg vakarja ma a Fejit ő Excellentiája, mert sok Pap nem tudgja úgj az Sz. Irást, mint az az kitsinj Lélek (:minthogi Feleségem termetire nézve kised volt:) Erre mond a Cancellárius: Ugjan ugj vagjon é az, meljre feleltem majd meg tapasztallja Excellentiád, ha még is folj a disputatio, tsak attól tartok – mondom, hogj mint Aszszonj Ember valamit ne talál-na ő Excellentiájának ellenére mondani, erre ismét mond a Cancellárius, maga kezdette a Püspök, de lássuk ugjan mi leszsz az Vége.

Tartott a mit tartott az disputatio, de ott Asztalnál félben hagiódott, felkelvén Asztaltól bé megjünk más házba Kávézni, azomban a Püspök ismét az Feleségemhez ment disputálni, az Cancellárius pedig mellém jött Kávézni, ott is repetálta a Cancellarius az Disputatio iránt Ebéd felett nékem mondott szavait, énis repetaltam akkor arra tett feleletemet.

[380] Azomban kevés idő mulva félben hadja a nagy Püspök Ember az disputatiót egjenesen felénk jöven és fejét vakarván, akkor mondám a Cancelláriusnak, láttja kegjelmes Uram Excellentiád meg lött a mit meg jövendöltem, meljre a Cancellarius eszt monda úgj látom bizony. Azomban hozzánk érkezik a Püspök s ezt mondgja Életemben sok Emberrel vetélkedtem, de soha illj Szent Irást ad unquem tudó személjre bizony nem akadtam mint ez az Kis Gróffné, igazán mondom nagy az Elméje Gróff annak a te Feleségednek.

Igaz dolog is az Divinum habuit Ingenium,⁷³ az Sz. Pál Leveleit, Nagy Cathecisist Könjv nélkült el mondotta, a melj Prédikáziót egjszer meg hallott, szóról szóra el tudta mondani, az Egész Sz. David Soltarit mind tudta Könjv nélkült

sokszor elé vette a Bibliát el olvasott egy Caputot magában kezembe adta a Sz. könyvet, hiba nélkült végig el tudta mondani.

[381] Nem szégyenlem meg vallani jól lehet az előtis practizálta a Biblia olvasását, de bizonj ő mutatott nagjobb példát hogj gjakrabban olvassam, és Istennek Sz. Neve áldassék/érette (:már eddig az ideig, amikor tudni illik Életem le Irását, és Bétsi utazásomat újjólag le írni, és jobb rendbe szedni kezdettem:) már 51.dikszor olvasom a Szent Irást 48 Esztendejét töltvén Életemnek.

Igen jeles készületű házai vadnak ő Excellentiájának, (:hogj a Félben szakasztott dologra vissza térjek:) A spallérok mind drága subtilis varrásból állottanak; tsak egy házának az spallerja Japponiai szövés volt, melljet 30 Ezer Forintosnak lenni mondottanak, az Napkeleti, s más Meleg Tartományban lakó élő Állatok Emberek, úgy ki voltak szöve, hogj a Kép Író sem festhette volna ki szebbe. Gjönjörüséges portzellána Aranjos Kementzei voltak, Tükörök pedig igen nagjok, úgy hogj egy Ember magosságnjinális [382] jóval nagjobbak, és majd Fél Ölnji szélességűek. Az Ajtók deszkais edgjik házban Tükrökkel voltak meg rakva. Egjéb készületeis házainak oljan tzifrák, hogj nem alább valók a Királyné házainál, még talám ha nem tzifrábbak voltak, minden Asztali Apparátussa Ezüst volt. Ő Felsegeketis Bétsben létemben tractálta Ebédgjén, ez az nagj Uri Ember. Ezen Asztalnál láttam Csigával főtt Káposztát, és Scorpio forma kitsid rák Speciest. Ittis a Borók Speciesse le volt írva czédulára és a Tángjérok alá voltak téve.

Ez nap volt Báll az Udvarnál ez hováis mind a Dámáknak, mind az Gavaléroknak, Maszkarában kellett fel menni. Az Udvarnál esett Bállokban pedig senkinekis az Lárját le nem volt szabad venni az Ortzájáról, mind végig abban kellett lenni, s onnatis el jönni. Felséges Királynénk magais szintén úgy tselekedett, abban mesterkedtenek, hogj ki ki mentől jobban lehet el titkolhassa magát, hogj senkiis per absolutum meg ne ismérhesse, hanem már a kik jó Baráti voltak egymásnak, kiki a maga Tenjerin le rajzolta a [383] maga nevének vagj Familiájának első betűjét, de egymással nem beszéltenek.

22. Januarij. Anfirolta Feleségemet Fő Hopmesterné Fikszné Aszszonjom ő Excellentiájához, Mlgs Magyar Országí Cancelláriusné Gróff Bottjáni Lajosné Aszszonjom ő Excellentiája.

Ez nap Bétsben benn az Várban egy szolgálónak gondviseletlensége miatt a pintzében egy háznál való egész lakosoknak 40 Öl fájok meg gjúlt, melj nagj lármat indított Bétsben, mert annjira égett, hogj nem lehetett a pintzébe bé menni miatta, azon pintzében jó rakás puskapor is volt, melljet szerentsére még is előre ki ragadtanak, igen sok vizet hordottanak szüntelen hordókkal, s öntötték bé a pintzébe éjjel és nappal, mégsem lehetett ki oltani a nagj tüzet, sőt ugj annjira meg melegedett a pintze, az mint referálták, hogj ugjan rotjogva forrott benne a Viz, és azon háznál lévő lakosok mind ki költöztenek az házakból, tartván a szerentsétlenségtől, sőt még a szomszédok is rettegetnek valamig meg nem alutt a tűz.

[384] 23 Januarij Még ez nap is szüntelen égett a Fa a pintzében nagjonn, jöllehet ez nap is és éjjelis szüntelen hordották a Vizet, s töltötték bé a pintzébe,

s a pintze ablakjait bé tsinálták, hogj Aër nem férhetvén hozzája, lángot ne vetessen, hanem fojtódgjék meg, de ez egéz nap sem ólthatták meg.

Ez nap költöztünk a régi szállásról más szebb, s jobb szállásra, In der Johannes Gassen, zum Qvestenbergischen Hauz, az első Contignatioba. Ez nap Agens Szilágji Úr nállunk volt Ebéden.

24. Januarij. Voltam Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László⁷⁴ kedves Pajtásomnál, kiis ez nap nállunk vatsorált.

Ugjan ez nap estvéjin volt az Feleségem Magjar Országi Cancelláriusné Gróff Bottjáni Lajosné Aszszonjom ö Excellentiájával Felséges Királynénknál kéz tsókolásra ö Felsége parantsolván ö Excellentiájának, hogj mind Feleségemet, [385] mind az Erdéllji Cancelláriusnét Gróff Gjulaffiné ö Excellentiáját⁷⁵ felvigje, s fel is vitte. Kettség kívül ez is Orrát meg szúrta a Cancelláriusnak, s az is toldította, hogj se Én a Cameráriusságot el ne érhessem, sem Feleségem Appartementbe fel ne mehessen. Oh szegénj Gjulaffi ha most élnél mit mondhatnál holott már Isten jóvoltából tavajl úgmint 1763 Eszte. Testvérem Gróff Székely Ádám (:mert nekem még ekkor nem vólt kedvem hozzá:) most pedig úgj mint 1764ben magamis el értük a Cameráriusságot, meljről alább bővebben.

Ez nap láttam egj Kalapot tiszta bikfa taplóból valót, realiter kalap is volt tsinálva belölle, egészen egj darab volt, semmi toldás az egész kalapban nem volt, ha valami részetskét el vett az Ember belölle, ki lehetett tüzet ütni benne.

25. Januarij Volt nállunk Ebéden, Gróff Bethlen Gábor Báltám, Agens Dömjén Uram, és Rétsei Samuel Uram.

[386] Ugjan ez napnak estvéjin volt nállunk Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László pajtásom.

Ezt is meg lehet tartani, hogj miheljt Estvéledni kezd Bétsben, mindenkor szoktanak ki sütni egj Ágjut a melj is arra való, hogj annak ki sütése után, per absolutum senkinek sem szabad, ha szintén az Ágjú sütéskor a Kapú között volnais, fizetés nélkül, bémenni s ki jóni, hanem minden személjtől és Lótól az Egj Egj krajtzárt meg kell adni akárkinek is, ha szintén Postán mégjenis az Ember, ezt az fizetést pedig Sper Crajtzernek nevezik, és mindenkor éjtszakai 12 Órakorig lehet ki s bé járni.

A Posta kürtöt pediglen benn az Várban nem szabad fúni, akárki menjen Postán, nisi mikor valahonnét Curier érkezik, az előtt szabad fúni a Postakürtöt, de azoknakis először az Udvartól adatik szabadtság, olljankor pedig a Curierok előtt, hol kettő, hol négj, hol több a dolognak nagyságához valóságához képest Postilio fújja a kürtöt, és gjakrabban a Posta Mesteris a Curier [387] előtt szokott Lóháton menni. Az olljan alkalmatosságokkal, az Újságot szerető, s külömben is, átsorgó Bétsi nép ugjan tódul az Udvar felé, hogj mit halhat, jóllehet nem mindigárt mehetnek végire, de még is szeretik az Udvarnál átsorogni.

26. Januarij Volt nállunk Ebéden Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásom. Ez nap voltam az Udvarnál az kissebb Comédia házban Bálban Domino Maszkara köntösben, valaki bé ment, mind Maszkarában kellett menni, a mitsodás Maszkarát szeretett olljanban, és minden Personanak, mind az Dáma, mind az Gavallérok közzül egj Arannjat kellett letenni, hogj bémehette-

nek, akármely rendbéli Embernek szabad volt bémenni Maszkarában ha szintén Dáma, vagj Gavallér nem vóltis, tsak az 1 Aranjat tette légjen le, a kinek pedig tetszett enni, vagj innja, Lemonádit vagj Mondola Tejetis bátran kérhetett, mindigárt adtanak, úgj Kavét Herbatejetis, ezen [388] Ételért pedig külön nem fizette-nek belé volt tudva az Aranjba.

Ugj volt az szó, hogj Felséges Királynénk, és az Nagj Hertzeg is, Maszkarában ott lettenek volna, Sub Incognito, külömben ott nem igen esmérhette meg az Ember edgjik a másikat, az egj Carolus Lotharingus Hertzeget hogj meg esmérhettük Diénes Úrral, kiis egj Újjatlan szürke német Köpenjeget vett magára, egj Domino Lárvét tett volt fel, a kik egjmást meg akarták esmérni, a Tenjerekre egjmásnak neveket lerajzolták újjókkal. A kinek tetzett levehette a Lárvét és a nélküls tántzolhatott, a Tántz két heljt volt, mind ott az hol a Comédiát szokták producalni, mind ott az honnan a Galéria alól a köz nép szokta a Comédiát nézni, a felsőbb tántzoló helljekre gráditsokon mentenek két felöl fel. Sokféle Musika volt, úgmint Hegedűsök, Trombitások, Réz Dob, Huboisták, kurta Flautások, Gordonosok, Jágerhornisták, Magjar Czimbalmosok, és ezek [389] kótából verték a nótát. Voltak Fagottistákis. Volt egj Dudás is, Fejér ketske Olló bőrből tsinált Dudája, meljnek a Feje, és Füleis rajta voltanak és a Ketske Ollónak a szájából volt ki tsinálva a Sip, melljen az nótát billegette, a Dudát pedig nem a szájával fúttá, hanem a jobb hónjallja alatt volt egj kis fúvó, belé ragasztva az Dudában, és eszt az karjával mozgatta, a melj által vett szelet a Duda. Volt a Dudának egj sipja hátra felé, szintén úgj, mint az más Dudáknak szokott lenni. Az háta megett ezen Dudásnak, egj hoszszú furuja formát fútt egj Musikás, meljnek a Végiben egj kis Görbe szarutska volt, és ez a dörgő síp gianánt volt. Ezen Musikának a szája úgj volt tsinálva mint a Flautájé, és ezen musikát szüntelen egj Tónuson, a Bassuson fúttá a Duda mellett, de az ujjával nem billegette. Olljan hangoson szóllott pedig a Duda, hogj a sok Musikák közzül ki hallott, hogi mint fúttá az [390] Minaetet. Voltak e mellett apro kitsinj Sipotskák, melljeken Kukuk módjgára hangoson Tactusra verték a Minnetet.

A Músikások circiter 40.nen voltanak, és mind egj színű Libériában tzifra tollas Sapkákban, hasonlóképpen az ételt, s italt hordozott személljekis a Libériájok Veres Bagaziából volt paszamánt hánjás formára Levél arannyal meg tzifrázva, süvegeknek első része, mint a Kengjelfutóknak süvegeken való pléh, hamis tertzenállából voltanak tsinálva, azokon lévén feljül zöld, kék, veres, s fejér Strutz tolból való bokkréták, ezen Libériák gjertja Világnál, szép parádit mutattanak, egj Gjalog Dobis volt, melljel némeljkor Tactusra Veregette a Minnetet egj páltzával.

Sok Gjertja volt abban a Comédia házban függő üveg Gjertja tartó volt 30, azokon kívül a Falakon körül Fa, aranjos pappirossal bé borított Tükrös gjertjartatók, mind Fejér Viasz gjertják égtenek, a minthogj Bétsben hire sints, a Sárga Viasz gjertjának.

[391] Ezen kissebb Comédiás háznak edgjik oldala mellett vagion igen szép két ház, edgjikben mindenféle Musikás szerszámok, az Ajtók, Ablakok és kementzék felett Subtiliter ki vadnak rajzolva, s meg aranjozva, ezen házban, az olasz

kementze hogj már káljhája helljett, egj igen nagy és széles Tükör volt, bé tsinálva. Ezen ház mellett volt egj kisebb ház, melyben a Spallérok párkánjoztjta, mind tükörből volt ki tsinálva.

Ezen napnak éjtszakáján holt meg amaz hires Belli Dux Feldmarschal Kefenhiller ő Excellentiája,⁷⁶ kinekis halálos Ágjabá Sub Incognito a Királji Fenség is elment Látogatására, és meg halván publice el mondotta ő Felsége rolla eszt: Senki talám nem hiszi, mellj nagjon fájlalljuk ennek az ő halálát, ennek a nagy-hadi Vezérnek meg is vonták a Szent István Templomában való nagy Harangot. Sok plánumot hallottam hogj által adott ez az Vitéz Vezér ő Felségének, melljek mik löttének légjen a Cabinét, s ahoz közelebb lévők tudgják.

[392] 27. Januarij Voltam Ebéden Feleségemmel edgjütt Mlgs Erdélji Cancellárius Gróff Gjulaffi László Úr ő Excellentiájánál, az holottis in particulári holmi dolgainkról beszéltem ő Excellentiájával; Estve voltam Oberster Gróff Teleki Sámuel Úrnál. NB: Bétsnél lévő közelebb Postánál Fisemennél,⁷⁷ akárki mennjen által, ha szintén Postánis, minden Embernek meg kell adni, az harminztadot az Lovaktól, ezen Postától fogva pedig egész Bétság, olljan út vagion mint az pádimentóm, az út széleken két felől árkok vadnak, az hová takarodik az Viz, az út féleken pedig két felől egj nehánj lépésnjire Csomó Fövenjek vadnak az útnak igazittására. Magyar óvárban, az hol a Posta ház is vagion, igen mesterséges sok kerekű, szaporán Lisztelő Malma vagion Felséges Királjnénknak.

[393] 28. Januárij. Voltam ebéd előtt Agens Szilági Uramnál magam dolgában, onnét mentem hasonló dolgokban Erdélji Cancellárius Mlgs Gróff Gyulaffi László Úr ő Excellentiájánál, de Ebéd felett lévén nem lehettem szemben. Ebéd után ugjan ezen dologban voltam ismét az említett Cancellárius Úr ő Excellentiájánál. Voltam ismét Báró Keménj László Bátjámnál, onnét mentem Máramaros-i Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásomhoz, és ugjan ő nálla is Vatsoráltam. NB: A Bétsi Hóstháthoz nem meszsze lévő Lineánál, hasonlóképpen meg kell adni az harminztadot a Lovakról, akárki légjen, az, és bátor Postán mennjenis. Ezen harminztados ház mellett mindgjárt vagion az az ház, melyben szoktanak lenni a portékákat visgáló személljek, minthogj Bétsbe ekkor nem volt szabad bé vinni, sem Dohányt sem pedig [394] Ezüstöt in Massa, munkában pedig Ezüstöt per usu meg lehetett bé vinni, sem Húst, kik is akárki Bágásiáját sőt maga szekerin lévő portékáját is, meg szokták visgálni, és ha az meg tiltott portékákban, valamit deprehendálnak, el vesztí aszt az Ember, és a felett bizonyos büntetése is vagion. Külömben az Emberen lévő köntösben semmit sem kereskednek, és ha okossággal jár az Ember, bátran vihet a megtiltott portékákboldis bé Bétsbe, annál inkább ha az Ember discretiót ád, nem visgállják meg portékáját, per forma ugjan meg kerüli a szekeret, nézeget kívülről holmit s kérdezis ha meg tiltott portéka nints é nállok.

Minket sem visgálnak meg, hanem éjtszaka 11 Órakkor érkezvén a Lineánál lévő harminztados házhöz postán, Dénes Úr szekere menvén elől, a postiliok meg fúvak a sipot, a strása meg állíttá bennünket, eleget mondá Dénes Ur szekeren ült Laufferje, hogj a [395] Királjnak Camerariussa mégjen, Dénes Úr az is vólt, de eo non obstante, tsak meg kelle állanunk, az harminztadosnak egj Embe-

re Lámpással ki jöve, elsőben Dénes Úr szekerét meg kerülé, azután az Én szekereimhez jöve, egy Tallért njomé a Markába, meg tsókolá kezemet meg kerülé szekeremet, semmit sem monda; Hanem Vaji Mihály Ötsém, és Én Dohánjosok lévén az Üres Dohánjos zatskónkat Pipástól ki bidgigjeztettük az szekér oldalára, aszt kérdezte nem viszünk é Dohányt, meljre Én németül feleltem, tudjuk hogy nem szabad, s kapunk Bétsben eleget, holott egy nagy Irha zatskó teli dugva megvágva, az szekérben az Öreg Aszszonj Sebibe volt dugva tsuda, hogy a szagát meg nem érzette, ha pedig rajta kaptanak volna, minden fontért 16. NÉmet forintot kellett volna fizetnünk. Ezüstöt is rúdban olvasztva, és Vaji Ötsémnek, s nekemis tsizmaszárainkba s nadrágunk párkánnjaiba bé [396] dúgva, egjnehanj rudat vittünk bé. NB. Az Bétsi, harmintzados a Lineánál az Atjámnak az előtt szolgálja volt, Magyar fiú, de Én nem jelentettem magamot néki, siettünkis az Várba bé menni, már késő idő lévén.

De a Bágásiát vivő szekerek éppen el nem kerülük a vizsgálást, sőt mindent le kell rakatni a szekérről, s úgy nézegetik meg. Minek utánna pedig meg vizsgálják az Bágásiás szekereket, s az Emberrel lévő szekeret, tzéduát szoktanak adni, melljetis asztán a Bétsi Várkapuban, bé kell adni külömben nem lehetne bémenni a Várba.

A Bétsi kapuban estvéledés után az Emberektől, és Lovaktól való xtzár fizetés, szokott tartani éjtszakai 12 Óráig, s annakutánna záratnak bé a Kapuk.

Bágásiánkal mi Erdéljből egy jó nagy átalag Erdéllji Sós káposztát vitettünk fel, és más jó nagy átalag darabokra vagdalt, és jól megdúgott szalonnát, mert Bétsben a szalonának [397] fontja ekkor egy Márjason járt, sós káposztát pedig Bétsben jót nem lehetett kapni, mert ott gyalullják a káposztát, úgy verik Edénjekbe és Savanjú jó levet nem tudnak néki tsinálni. A Káposzta és szalonna bé vitele, Aszszúszóló bornak discretióban való vitele Titulussával ment bé Bétsbe.

Bétsben ekkor még élt Generalis Virmondné, akinek Férje az előtt Erdéllji Commendans Generális volt,⁷⁸ ez Feleségemnek izent, főzessen Erdéllji módra káposztát számára, főzetettis Feleségem, s felküldvén, meg izente, hogy nem tsak Erdéllji módra van főzve, hanem valósággal Erdéllji káposzta is, nagy kedvességgelis vette eszt.

29. Januarij. Volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Bátjám, Gróff Székely Ádám Ötsém, és az Úr Keménj János Uram.⁷⁹ Ez napnak Estvéjén volt Vatsorán nállunk Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller [398] László pajtásom. Ugjan ezen Estve temették el Feldmarschal Kefenhiller Úr ő Excellentiáját, és az nagy szomorúságokat, s az jó hadi Vezérnek halálán való bánkódást (:a kik Temetésit meg tisztelték,;) Comédiával Bállal végezték, ez nap estve Szép Operais lévén az Udvarnál, a kisebb Comédiás házban.

NB. Az Bétsi Lineánál vagjon hoszszú nagy épület, meljben is az házakban rekeszek vadnak, az hova az Emberek közzül, az kik meg bolondultak, oda szokták vinni, és ott őket Felséges Királynénk interteneállja, és akik curáltathatnak, onnét ki botsáttatnak, ha pedig nem, holtig ott tartatnak, erre pedig fundus van ki tsinálva. Ezt az házat nevezik Sz. Márknak.

30. Januarij. Volt nállunk Ebéden Gróff Haller László Pajtásom, a Máramarosi Főispánj. Vatsorán pedig volt nállunk Mlgs Generalis Bornemisza János Ur az Aszszonnjál és Mlgs Oberster Gróff Kálnoki Antal Úr.

[399] Ez nap Estvéjin tractálta Felséges Aszszonjunkat Hilburgshausen Fejedelem,⁸⁰ hóstátbeli házaibann, melljis Néhai Eugenius ö Hertzegségéjé⁸¹ volt. A Fejedelem Hilburgshausen Felesége pedig Eugeniusnak Testvére volt, és utolsó is mindenik Ágon abban az Familiában. Hilburgshausen nagion illuminálta háza-it, midőn Felséges Királynénkat tractálta volna, úgjannjira hogj sok ezerekbe mondatott hogj került légjen a tractament a Fejedelemnek.

NB: A Carinthiai úttzának végin kívül az Béts vize nevezetű Viz mellett vagjon egy szép Templom kerek, a Fedele Vas pléh, ennek előtte vagjon két magosan építettett kerek oszlop tzi fra metzésekkel az oszlopok tetejin egy egy rend szerint való Sas meg aranjozva, ebben az oszlopban mindenikben grádits van, meljen fel lehet menni az Aranjos Sasokig. Eszt az Templomot Cároly Tsászár építette volt egjetlen egy fia nevének emlékezetire, a kiis megholt.⁸²

[400] 31. Januarij volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Bátjám. NB. Bétsben igen sok a koldus, mivel ha szintén életre való ép kéz láb Emberis, de ha szolgálatot nem talál, sem barátságért, sem betsületért, sem Atjafiságért, el nem tartják, kételenittetik koldulni, mert külömben el nem élhet. Láttamis tisztességes köntösben lévő nád páltzás Koldust, ki könjörgött hogj ne nézzék köntössét, ép-ségét, hanem aszt, hogj nem kaphat szolgálatot, s éhel is kelletik meg halni. Az Bétsi szolga azértis jó, ne hogj az kapott szolgálattjából ki essék, meg verni a szolgát nem szabad ugjan, de ha el tsapja az Ember sir belé, s nagjobbnak tartja az Verésnél. Ha szolgálatra kap pedig és köntöst nem adnak napjában, fél német forintot adnak a szolgának, olljkor némelljiknek két két márjást, ha pedig köntöst adnak a szolgának egy márjást adnak napjára.

1. Februarij. Indultam Gróff Bánffi Diénes Úrral, Gróff Bethlen Gábor [401] Bátjammal, Feleségemmel, és Vaji Mihálj Ötsémmel Bétsből Postán, Ebédre mentünk Najstadba,⁸³ a Kereszt nevezetű Vendégfogadóba.

E tájban lévén az mi Felséges Udvarunknak az Frantziával is hadakozása, ebben az Városban sok Frantzia Tisztek voltanak fogva, Gróff Dénes, Én, Vaji Mihálj el mentünk egy Bileárdra holott is ezek közzül sokakat játszódva találtunk, többire mind igen Ifjak voltanak, miheljt mi beléptünk inkább hiszem aszt gondolták hogj miis Magyar Katonák vagjunk (:a kiknek büzeket e tájban a Frantzia sok helljeken keservesen érzette vala:) mindgjárt félbe hadták az játékot, nekünk offerálták eszt mondván Frantzia njelven, ha tetzik Uram Huszár Uram, de mi tsak néztük játékokat, s oda hadtuk őket.

Estvére pedig mentünk Matersdorffra,⁸⁴ melljis már Magyar Ország Sőt Najstad mellett közel van egy Falú, azon Falu végihez nem [402] meszsze vagjon egy Foljóviz, addig tartatik Magyar Ország széle. Mentünk pedig Oberster Gróff Bethlen Farkas Úrhoz.

A Bétshez közelebb valo Első Posta háznál ezen utomban Strasskirchenben⁸⁵ láttam Helvétziai Teheneket Istállóban lántzon Jászlon tartva, ugjan ott volt egy afféle Bika, a meljnél a Marha nemekben ritkán lehet nagjobbat Conspiciálni,

s hosszabbat, nintsen az az Bihal, a mely hosszaságára magosságára hasonlított nek hozzája, még pedig 3. Esztendő volt. Ezen Bikának a Svetziai Marha ne-
mekben is hire volt, az illetén féle Marháknak nintsen nagy szarvok szőrök pedig
fekete, az Bornjaik pediglen sárgák, és azután feketednek meg, az illetén Marhá-
kat szokták Európában leg hiresebbeknek tartani, tejeknek vajoknak bővségire
nézve.

[403] Ugyan ezen Posta háznál láttam egy nehány Ludat, mely is hasonlatos
a rend szerint való barna Ludakhoz, hanem a njaka olljan mint a Tűzoknak a tol-
la, és akkora Testü mint majd két Tűzok, hosszab és Hattjú Forma njakokis va-
gjon az Orrok pedig éppen olljan mint az Hattjúnak.

Ezen Mattersdorff az Eszterházi Hertzegek Jóságához Fraknóhoz tartozó,
lattzik is ide Frakno Vára, szép helyt, magos tsupon lévén.

2. Februarij mentünk minnjájan, Gróff Bethlen Farkas Uris, egy nehány
Tisztekkel edgjütt vélünk lévén Najstadba és szállottunk a Magyar Korona neve-
zetű Vendégfogadóba, ezen Estve voltunk ugyan Najstadban Maszkarában Bál-
ban. Itt pedig Bálért szállásért, Interrentióért mind az Gróff Bethlen Farkas fize-
tett maga.

[404] Ekkor is próbát tévék a Dohánjnak Bétsbe való bé vihetésével, mert
Mattesdorffon egy nehány Font jó Magyar Dohánjt meg vevék, Magyar és Német
Cselédimnek Felső Köntösöknek béllése és a posztó közzé bé varratám, e mellett
egy nehány Csomót egibe rakván az Öreg Aszszonj ölébe tettük ruhába bé takar-
va, a Lineánál meg kérdék ha nem viszünk é Dohánjt mi hogj mondottuk volna
meg ha ő nem érzette a szagát, betsülettel bé vivők a Dohánjt senki sem vevé ész-
re, de ekkor bizony magamis jobban firkoltam mint először ha rajta kapnak, mert
tartottam ha az Lakájom el árul és ki inti, a mellj sokakon meg esett, s a delator
praemiumot njer, a más félt pedig jól megrántják, ha az Lineánál pedig rajta nem
kapják az Embert, azután vége az Históriának.

[405] NB. Magyar Országban Úgy Német Országban Valahol a Városok na-
gajok sok vendégfogadók szoktanak lenni, melljeknek mind külön külön neveket
szoktanak adni, hogj el ne vettse az Ember a járását, és hogj meg tudhassák ki ho-
vá száll.

A szőlők valamennyi volt többire Najstádig Sikságon vadnak, és tőkére mi-
velik, a karókat pedig télre mind ki szedik, a szőlő vessző nem olljan Vastag,
mint Erdéljben s Magyar Országban.

A Vadászat tilalomban lévén, a Njúl bőv, fénjes nappal az utazók mellett
ott njargalódzanak, játszóznak a Njulak, még sem szabad nagy büntetés alatt
őket löni, hanem az Farkast, és az Rókát szabad akárkinek löni.

Egész Najstádig mind derék tsinált utak vadnak, jó szélesek, úgy hogj há-
rom s négy szekéris el férhet egjmás mellett. Az hol pedig hidak [406] vadnak,
többire mind Bolthajtásosok, és kő karjai vadnak ki rakva, az utak mellett két fe-
lől a Posta úton hol kő oszlopok vadnak sűrűn ki rakva, hol apróbb Fa oszlopok,
és az Faluk határoknak szélekben a hánj oszlopok vadnak, fel szokták mettzeni
az utolsó kőre numerusokkal.

Najstádtól közelebb lévő Falutól fogva pedig egész Najstádig Néhai Cárólj Tsászárra ő Felsége ásatott volt fel bizonyos és jó darabotska distantíára egymástól jó magas Oszlopokat, az Oszlopok meg vadnak festve Sárga és fekete festékkel tarkáson. Mind a kő, mind a Fa Oszlopok az utak félein úgy vadnak rakva, hogy által ellenibe esik edgik Oszlop a másiknak. Az hol rosszabbak az utak, két felől karfák szoktanak lenni, olljan helljeken mindenütt. Ezen utaknak is a széleken tsomó fövenjek vadnak rakva sűrűn az utaknak igazítottásokra, különben Télben igen az utakra szokta a szél az havat hordani, és olljankor alkalmatlanabb a posta út.

[407] 3. Februarig. Najstadból mentünk Bétsbe, ugyan akkor Gróff Bethlen Gábor Báltám nállunk lévően Ebéden, ugyan ez estve nállunk volt Vatsorán Mlgs Generalis Báró Bornemisza János Úr az Aszszonnjal edgiütt.

Ezen Najstadnál mutatták nékem az helljit hol feküdt az 7^{dik} Cárólj Császár (:az ki Bavariai Elector is volt, s ma is az a maradéka:)⁸⁶ Ármádája. Frantziával együtt 30 000 Ember, az honnét sétálva is 6. Órák alatt Bétsben bé mehetett volna, ollj rémulés volt ekkor Bétsben, hogy az Udvar is elköltözött volt onnét Posenba, az Császári Királlyi Residentiába Jágereket tettenek volt in Casu az Ablakokból való defensióra. Az hires Hadi Vezér Keffenhüller volt Bétsben kevés néppel, és az Vár erőssítésére házakatis kellettven lerontani, ollj vakmerő volt a nép hogy mig Kéménnejeit le nem kezdték házára vonni, ki nem akart az parantsolatra is semmiképpen az házából menni, sőt az nép várva várta az Ellenséget, melljet az magam [408] Lakájjom beszélt nékem Bétsben bizony álmétkodtam miket beszéllett nékem.

Ekkor volt Diaeta Posenban,⁸⁷ és Felséges Maria Theresia ekkor még tsak egigietlen egy tsetsemő fiát Jóseff Hertzeget ölében vevén, úgy perorált az Magjaroznak magát, s Fiát hívségekbe ajánlván bizván, s úgy kiáltott fel az Ország Könjvező szemekkel Vitam et Sangvinem, és menten Insurrectio parantsoltatván 100 000 Magjar fel ülését halván Najstadnál, az megirt Ellenség harmadnapnál ott tovább nem mulatott vissza vonta magát.

Ezen Najstadnak határa ollj rossz hogy ott nem szántnak nem vetnek, mesterségből él a lakóssa, mégis gazdag.

Privilegiuma pedig ollj nagy hogy akarja által, ha nem, akarja által nem bostáttja a Városos az hadi akármelj seregeket.

Itt fogták Zrínyi Péternek és Frangepánnak⁸⁸ fejeket venni. [409] Egész Svéhettől⁸⁹ fogva Laxenburgig mindenütt sűrűn két felől az út mellett Kőrifák vadnak ültetve, melljeknekis tetejek el van njirve.

Igen széles hellj szokott pedig lenni Austria, és az az köz mondás is van róla. *Austria si non ventosa Venenosa.*⁹⁰ A Falukban úgy egiben hordgja az Útzákon az havat, valamint Háromszéken a Nemere szele,⁹¹ úgy a Kertekben is, hogy a Sendeljezésig fel ér, sok helljen az úttzákon útát kell vágni, tsinálni, különben nem járhatnának a széltől össze hordott hó miatt, sőt ablakokatis bé szokott a szél tölteni egészen.

4. Februárij. Voltam Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásomnál, Voltam ismét Oberster Gróff Teleki Samuel Úrnál. Estve pedig nállunk volt Vatsorán Máramarosi Fő Ispán Gróff Haller László Pajtásom.

Bétsből fogva egész Najstádig mindenütt síkságon mentünk, a Föld hol Sár-ga fővenjes, és követeses, és hol szürke fővenjes és követeses. Termékenységet éppen a föld színe nem mutat a minthogj Najstad körül még tsak jó Fű sem [410] terem, a Plánitiesen a meg tiltott Erdőkben elég fenjő fát láthatni, úgy amaz Fe-njő bokrokatis, olljas helljeken Eger fátis, melljeből concipiálhatni minémű ter-mékenj hellj légjen.

Bétsből pedig nem meszsze vadnak az havasok, és egibe szakadnak a Sti-riai, Cárinthiai, Carnioliai, Austriai havasok, de nintsenek itt ezek ollj nagjok mint az Erdélljiek. Az nép a mellj e terméketlen helljeken lakik kereskedésével, mesterségével él.

Midőn Mattersdorfon voltunk közel lévén azon Faluhoz Fraknó Vára onnét jól meg láztott, melj Váratis lehet Concipiálni, mintegi havas oldalában egy dom-botskán, körülötte méllj Völgyek lévén, és alatta a Falu. Ebben a Fraknó Várában tartják az Eszterházi Familia Eleikről maradott drága régi portékájokat. Mint-hogj pedig az Eszterházi Familia két heljről irattattja magát az edgik Linea de Fraknó, a másik Linea de Galanta. A mellj Linea magát irattja de Fraknó, abból mindenkor a Májórennis szokott [411] Hertzeg lenni, és azok szokták birni eszt az Fraknó Várát, és a Hertzegek magok szoktanak mindenkor ebben az Fraknó Várában Praesidiumot tartani. A mostani Hertzeg két Compániát tart benne, nagj Dominiumis a Fraknoi Dominium.

5. Februárij Volt nállunk Vatsorán Mlgs Generalisné Bornemiszané Asz-szonjom.

Bétsnek ezt az rendtartását hallottam lenni, hogj mindenkor tartván a drá-gaságtól, szűntelen nagj Magazinumokat tartanak az Várban és szedik bé szűntel-en az Gabonát hasonlóképpen distráhaltatnakis benne, mellj is aszt tselekeszi hogj Bétsben töbnjire egiforma ár-ra van az Gabonának.

Bétsnek benn az Várban van Gubernátora, kitis Stadthalternek hívnak és minden dolgoknak decisiójára a Várban ennek van Authoritása, a Bétsi Hostát-ban pedig úgy kinn az Országbanis semmi Jurisdictiója nints a Bétsi Gubernátor-nak, hanem vagjon Land [412] Marschall, és ettől függ a külső dolgoknak iga-zittása.

Vagjon még Bétsnek illjen különös Privilegiuma, hogj a Bétsieknek Báll tartásért, nem szabad a külső helljekre kimenni, mivel hogj ebből az Városnak igen sok és nagj haszna vagjon, a kik Ellenkezőt tselekesznek fizetni kell érette. Mint szintén ezen farsangon történt, egy nehánj Gavallér ki akarván menni Bál-lozni közel lévő heljre, Felséges Királjnénk Militiát küldött utánnok, kikis meg nem adták magokat a Militiának, hanem aszt felelték, hogj mint Arestomba vite-tendők úgy nem cédálnak, hanem mint ő Felsége parantsolatjára igenis bé me-
nek. Kikis el végezvén külső helljen Bálljokat, annakutánna bé jötenek, és mint-hogj az Város Privilegiumát nem tartották meg, Felséges Királjnénk parantsolatt-jából 100 Aranjokat kellett fizetniek.

6. Februarij szánkázott Felséges Királynénk Felesed magával Bétsben benn a Városon, és mint nappali és [413] olljan Majestással való szánkázásra mindeknek igen tzifra, és nagy költségű szánhoz való készületei voltak. Ezen szánkázása ő Felségének sokkal tzifrább és pompásabb volt, mint az elébbeni, 34. szán volt mind ösze.

Ez nap estve Voltanak nállunk Vatsorán Mlgs Generalis Báró Bornemisza János Úr az Aszszonjjal edgjütt. Mlgs Gróff Kálnoki Antal Oberster Úr az Aszszonjjal, és Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásom.

Mind Bétsben, mind Najstadben lehetett látni házak tetein lévő Kerteket.

Ez napnak estvéjin Anfirólt Gróff Bethlen Gábor Báltám Udvari Cancellarius Gróff Aranj Báránjos Úr Ulefeld Úr ő Excellentiájához,⁹² kiis lakott az udvarban, és az előtt Néhai Boldog emlékeztű Cároly Császár Királljunk ő Felsége idejében ezen házakban az Imperialis Cancellariusok szoktanak vala lakni, mostis pedig valaki Udvarnál akart Sollicitálni valami Udvari dolgot, igen szükséges volt annak az Udvari Cancellariusnál [414] magát insinuálni, minthogy Felséges Királynénk minden Tartománjabeli dolgai szoktanak Communicaltatni az Udvari Cancelláriussal.

Igen Királji házakis ezek, az melljekben az Udvari ezen Cancellariusok szoktanak lakni, a Gráditson a Lámpásokis mind kép író Arannjal vadnak meg festve, jeles metzésekre faragva. Az házak drága Matériával voltak bé vonva, és drága Mobiliák voltak benne. Stúkatúrái hasonlók, a melj házban az játék volt, igen nagy Ezüst függő Gjertjatartó volt benne. 12. Gjertjatartója lévén, a Gjertjatartók szárai voltak 2. újni Vastagságúak. Gombja pedig két Ember főnél nagyobb, jeles Figurákra volt a Gjertjatartó ki metzve.

Ezen házakban a melj házakat láthattam, az Ablakok között lévő köz kő falon, és a Kementzék Káljhái gjanánt, egy ölnji szélességű, s másfél ölnji magasságú egy egy darab Tükörök voltak, az Ablakok között lévő [415] Tükör alatt márvánj kő Asztalok, az Asztalok lábai szép metzésekből állottanak, kép író Arannjal meg voltak Aranjozva.

Az házakban az Császárok Királljok képei voltak ki festve, félig de nem a falra, hanem Matériára, az hol az Császárok képei nem voltak, ott drága spallérok fedezték bé az falokat. Az Ajtókon mindenütt kettős Ajtók voltak, edgjik rend szerint való Cserefa Deszka, és Diófa szép Ajtók, a másik rámán Superlát formálag álló veres selljem Matéria szép Ajtók, úgy hogi aki nem tudta, ki nyitván a Deszka ajtót, nem tudta hová kell menni, ha tsak magára nem vigyázott.

7. Februárij volt nállunk Gróff Bethlen Gábor Báltám Ebéden. Ez nap reggel voltam Udvari Cancellarius és Aranj Báránjos Úr Gróff Ulefeld ő Excellentiájánál, de már Consiliumba ment volt, és nem lehetett szemben. Estve voltam Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásomnál ismét voltam [416] Oberster Gróff Teleki Samuel Úrnál. Ez nap estve voltak nállunk Vatsorán Mlgs Generalis Báró Bornemisza János Úr, s az Aszszonj és Ráviza Kis Aszszonjok.⁹³

Budától foga kezdvén utómba fel felé Bétsig, valaholott láttunk Városokat, vagj Falukat lenni, mindenütt igen sok hajós Malmok voltak az Duna Parto-

kon, s egyéb Foljővizekenis, a melljeketis mindenkor Téltre Kőveikkel edgjütt, mind ki szoktanak szedni, külömben őszverontaná mind a Jég őket, éppen tsak a fundámentumi maradnak benn a Vizben, kivált Budánál igen, nagy bővséggel vagjon az iljen hajós Malom, minthogy az népeis igen bőv.

Budán a Vár maga fekszik a Duna parton egy nagy magos hegjen. Igen erős hellj is. Pest pedig mindgiárt által ellenben véllé, az egy Duna választja meg a két helljet egymástól. Pest pedig maga sik helljen vagjon. Pesten igen szép hires, és nagy költséggel Bétsi házak formájára 4. vagjis öt [417] Contignatióra építettett Ispotáljt Cároly Császár ő Felsége, meljben Interteneáltatnak az hadakozásokban meg njomorodott Tisztek köz Katonák, napjában bizonyos Sáláriumok vagjon, a pénz fizetéseket pedig börből tsinált pénzből adgják ki, hogy annál inkább el ne vesztegethessék, és ne abútálljanak véllé, külömben széltiben vásárolhatnak véllé ételekre, Italokra valót, de benn az Residentiában lévén ott helljben Mészárszék, s egyéb minden, és annakutánna az ő Felsége Cassájába vissza váltatnak azon börr pénzék. Akik pedig absitot akarnak magoknak szerzeni, sok munka, és fáradtság után jutnak hozzája, ha egyszer ide bé mennek. Előre pedig szabad ha bé nem akarnak ide menni, absitot adnak nékik, sokan inkább is kívánnják Absittjokat, mintsem ide bé menni, mivel nints njomorúság nélkül ott való lakások. Az Köz Katonáknak köntöst mind fejért adnak fegjver nélkül járnak, és Pest Vára kapujában ök állanak strását.

[418] 4 Februári. Voltam a Comediában a Város Házánál a Cárinthiai Uttzában, Galériában. Mikor ezen Comedia házban Comédia vagjon, a kik Galériába mennek, egy Német Forintot ad minden személj, a kik pedig az első rendbéli Lósibe mennek, 3 Német Forintot adnak egy Lósiért, és valahánjon belé térnek, annjn mennek egy Lósibe. A kik a második rendbéli Lósibe mennek, 2 Nforintot fizetnek egy Lósiért. A kik az harmadik rendbéli Lósibe mennek 2. 2. Márjást adnak. A kik pedig az ezen Lósikon felljül lévő Galéria formába mennek, minden személj 1. 1. petákat ad. A kik az Galéria alatt való Planitiesen vadnak, minden személj 1. 1. Márjást ádnak. A kik az elsőbb rendbéli Lósiben vadnak azért fizetnek többet mint a Galéribéliek, hogy commode vadnak, és senkitől nem taszigáltatnak hová felljebb vadnak pedig az néző helljek, annál nehezebben láthattják az Comédiát külömben sokan gonosz végre szoktak Lósibe menni szertőjökkel. Az Első rendbéli Lósiknek a két végén a Teatrum felől a két első Lósi nagjobb szokott lenni az többinél és azokért a Comédiában is Egj Arannjat szoktanak fizetni, s többire eszt az két Lósit nagy Emberek szokták egész Esztendőre meg fogadni Operakkor pedig Galériát Lósit két annyi árúért kell fizetni.

[419] Mikor valaki bé akar menni az Comédia házba, alatt mindenkor kell venni Táblátskát akár a Lósibe akár a Galériába mennjen, és azon táblát felljebb osztán más Embereknek ismét vissza kell adni a Taxa le tétel mellett, s aszerint osztán meg mutattják, hogy hová mennjen az Ember. Ha a Lósiben menjen, ki njitják az Ajtót, és a Koltsát kezibe adgják az Embernek. Igen sok jövedeleme is vagjon ebből a Comédiát, Operát fenn tartó Embernek, kiis bizonyos summát szokott felséges Királynénknak fizetni.

Mikor Comédiák és Operák vadnak mindenkor fenn és alatt Militia szokott strálásni, különben a Bétsi átsorgó köz nép miatt nagy tumultus lenne.

Mikor a Comédiáknak vége szokott lenni, mindenkor a Teatrumon egjik meg szokta mondani hogj az Udvarnálé vagj a Város házánál, mikor és mitsodás Comédia fog lenni, hogj ahoz tartsák az Emberek magokat. Külömben mindenkor le szokták festetni, s ki szokták nyomtatni mind az Operákat, mind az Comédiabéli énekléseket, és a le festetteket némelj uttzák szegeletein ki szokták tenni. A nyomtattattakat pedig promisce [420] Boltokban meg lehet kapni, és hamar végire mehet az Ember, mitsodás Opera vagj Comédia lészen. A nagy Bőjtben pedig éppen nem szokott lenni sem Opera, sem Comedia.

Mikor Operából vagj Comédiából haza mennek az Emberek, irtóztató tolljongás vagjon, úgy hogj olljankor nintsen respectússa senkinekis, egj aránt taszigállják a nagy Embert a köz Emberrel, a Lakájok Úrakhöz való hivségektől viseltetvén, mindenik aszt akarná, hogj elébb vihetné el Őra hintóját, olljankor elég veszekedés vagjon a Lakájok és Kotsisok között, sokszor a nagy Tumultus miatt Hintók kerekai romlanak, és szintén ha az Ember Hintójában bé ül is, várakozni kell mig hellj adatik az Menésre, a szövetekeket a Lakájok, és Lauferek, hol egj, hol más fejibe verik, hol a Lovak orrába sűtik, hogj hamarébb Urak Hintóját elé állithassák.

9. Februárij. Voltam Comédiában az Város házánál a Carinthiai utzában Galériában. Ugyan ezen Este mentünk az Udvarhoz Bálba, haton, úgmint Gróff Bánffi Diénes Úrfi, Német szakáts köntösben Mlgs Generálisné Báró Bornemiszsa Jánosné, [421] Aszszonjom Oláhné köntösben, a Feleségem hasonlóképpen Oláhné köntösben a nagjobbik Báró Ráviza Kis Aszszonj Erdéllji Kis Aszszonji Köntösben, a kissebb báró Ráviza Kis Aszszonji Oláh Leánji köntösben. Magam a Gróff Bánffi Diénes Úrfi Domino Köntösében.

Volt nézője az Oláhné köntösöknek a ki egjszer meg látta, nem hatta egj tekintetre. A Bál házban meg fordulván fel mentünk a Bál hauz⁹⁴ mellett való drága készületű házba, az holottis felséges Királynénk Kártjázott, lévén maga egészen Fejér Domino köntösben, kártjázott pedig Felséges Királynénkkal Fikszné Aszszonjom ő Excellentiája, fekete Dominóban, de az ábrázattja ki nem lázott, úgy Hertzeg Eszterháziné, és Gróff Herberstain,⁹⁵ de edgik sem vette le a Lárvát.

Midőn pedig bé mentünk volna azon házba a nagj tolljongás és sok nép között, kikis nézték Felséges Aszszonjunkat miként kártjázott. Gróff Bánffi Diénes Úrfi állott a Királynénak jobbkeze felől, a Feleségem bal keze [422] felől mindg-járt a Feleségem háta megé a mint férhettünk, a Magyar Kis Aszszonj köntösben lévő Ráviza Kis Aszszonj és Én melléje a Királyné háta megé Fikszné Aszszonjom ő Excellentiája és Gróff Herberstain között Mlgs Generálisné Báró Bornemiszsa Jánosné Asszonyom, és a kissebb Báró Ráviza Kis Aszszonj, valakik Felséges Aszszonjunk kártjázását nézték, nem győzték nézni s ditsérni az Oláh Maszkaránkat.

Maga Felséges Aszszonjunk (:minthogj Feleségem éppen ő Felsége mellé esett:) egj nehánj izben hosszason meg nézte a Feleségem öltözetit, Aranjból lévén fel fűzve gjöngjök közzé a Feleségem njakán, Fejin Oláh Gjoltsból Kontj meg

rakva Köves reszkető tőkkal, Ezüst Aranjos Matériából Elöl hátul Elöl ruha, a tzipellős bojtos bársonnjal botskor formára bé boritva, a njakán lévő Aranjokat meg tapogatta ő Felsége és lévén ő Felsége előtt Aranjok a Kártjázó Asztalon, in-tette Feleségemnek, hogj ha olljan aranjoké, az ő njakán lévő Aranjok is, meljre Feleségem térdhajtással felelt tsak, annakutánna meg tapogatta ő Felsége a Fele-ségem derekán lévő [423] Gjöngj övet is, úgy az Aranj Lántz Övet is, melljet njá-kába vetett volt, és egj Cameráriusnak általa kívánta volna tudni ő Felsége Fele-ségemtől az Aranj Lántz dolgát, az előtt már jadtzó ott ülő szeméjleknek eszt mondván, szeretnők tudni hogj azon Aranj Lántzot a mi Eleink adták é, vagj mi adtuk, igaz dolog ha ő Felsége Lárva le véve játszódnott volna ekkor már nekünk is le kell vala a Lárvát vennünk, és Spanjol térd hajtással magunkat meg mutatnunk, de ő Felsége is Lárvában lévén és játszódnván, nekünk sem illett levenni az Lárvát.

Egj nehánj féle njelven szóllottanak Feleségemhez az ott lévő Cameráriu-sok, hogj ki vehessék kik vagjunk, de tsak Fő rángással feleltünk, és edgjikünk sem szóllott edgjet is, és meg sem jelentettük magunkat. Utolljára Felséges Asz-szonjunk aszt mondotta Eszterházi Hertzegnének, szeretnők tudni, hogj ezek az Emberek mitsoda rendbéliek lehetnek, mert Familiából valóknak kell lenni, de ekkor sem jelentettük meg magunkat, talám jól is lett volna meg jelenteni kik lé-gjünk, de Diénes Gróffnak nem tettett s el [424] múlt elég az hogj az Maszkara annjira tétzett ő Felségének, hogj edgj darabig elhadta a kártjázást, s mind a maszkarát nézte.

Minekutánna pedig jó darab ideig ott állottunk volna, le mentünk az Bál házba, és meg fordultunk az Bál házban egjszer, és ismét ujjólag felmentünk ő Felségéhez az Kártjázó házban, de ő Felsége akkor tsak hamar el hadta az Kár-tjázást, és le ment az Bálházba a tántz nézni, ki vezette légjen ő Felségét nem is-mérhettük meg Lárvában lévén az is. Mi is lementünk ő Felsége után az Bál ház-ba, és meg állottunk az Felsőbb Teátrumon, ő Felsége is oda fel jöven, éppen ő Felsége mellé estünk és jó darab ideig ott állván ő Felsége nézte az tántzot, Maga pedig ő Felsége nem tántzolt. Nem igen volt respectussa ő Felségének, széltiben taszigálták az Emberek a tojongásban, hanem aki vezette ő Felségét, az oltalmaz-ta a kezivel ő Felségét, hogj nagy alkalmatlansága ne légjen. Ezen Bál házban a Felsőb Teátrumon két ajtó volt, az holottis egj egj Katona állott edgjik ajtóra a volt fel irva [425] Retirada de la Dame, a másakra Retirada de la Gavallier, az az: Hogj oda mennjenek az Dámák és Gavallérok dolgokra. Alatt az Bál házban már, akinek tetzett le vehették a Lárvát s úgy is tántzoltanak, de Felséges Aszszon-junk egjszer sem vette, nagyobb része az ott lévőeknek sem vették le, s mi sem vettük le az Lárvákat.

10. Februárij. Volt nállunk ebéden Mlgs Generalis Báró Bornemisza Úr az Aszszonnnal, úgy Agens Szilágy Samuel Uram ő Kgilme. Ez nap estve voltam Má-ramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásomnál, és velle mentem Agens Dömjén Uramhoz ő Kgilméhez.⁹⁶ Vatsorán ismét nállunk volt Mlgs Generálisné Báró Bornemisza Jánosné Aszszonj.

Ekkor egj Szélie⁹⁷ nevű Ember volt Bétsben, kiis mind az Udvari Bálokat, Comédiákat és Operákat, úgy a Cárinthiai uttzában az Város házánál lévő Comé-

diákat, Operákat, hasonlóképpen Melgrubenben lévő Bálokat fenn szokta volt tartani, a Melgrubeni Bálon akár egyedül akár Dámájával ment az Ember, egy Arannjat fizetett. Két Dáma ismét egy Aranjat ha edgjütt ment. Minden Bállokból, Comédiákból, és Operákból ennek [426] a Széliének ment az jövedelem, és ő procurálta, Interteneálta a Comédiákhoz és Operákhoz megkívántatott személljekeket, és köntösöket s egyéb Accessóriumokat. Az Udvari kissebb Comédiás házatis ő építtette, mindenféle Intrádából pedig, valahányszor Bállok estenek, valahánj személljtől vett egy egy Arannjat, minden Aranjból egy egy Nforintot az Isopotálj számára tartozott ki adni. Jóllehet az Udvari Comédiákért Operákért Felséges Aszszonjunkis fizetett néki bizonyos számú 1000 Forintokat; de Ellenben ő is fizetett ő Felségének Sok Ezereket Esztendőnként, minthogj néki is igen sok Intrádája ment bé abból. A nagy Böjtben pedig, sem Bál, sem Comédia, sem Opera nem szokott lenni.

NB. Akármely rendbéli Gavallérok mentenek fel az udvarhoz, Páltzával, Kesztyűvel éppen nem volt szabad bé menni az ő Felsége házaiba, ha szintén bé vinnéis az Udvarba ezeket, de a szolgainál kinn kell hadni. Másokhoz pedig akárkihez ment az Ember Bétsben szabad volt páltzával és kesztyűvel menni, különben promissue nemigen [427] viselték Bétsben a páltzát és kesztyűt. Hasonlóképpen korbátsba pántlikába tekert hajjal is senkinek nem volt szabad Udvarhoz fel menni, hanem vagj Paróka formálag eresztette le a haját és két Csögöt kötött rajta, vagj meg kötvén töben a haját, a végén egy Csögött kötött.

Mikor Udvarhoz vagj más Emberekhez ment az Ember, és onnét haza akart menni, vagj pedig bállokból, Operákból, Comédiákból akart haza menni, soha sem kiáltotta senkiis szolgáját az nevin, hanem mindenik Gavallér Dignitását és maga nevit kiáltotta, s úgy jött elő a szolga, mert a sok nép között sok szolga lehetett egy neven, és nem tudhatták volna a szolgák közül melljiknek kellettnek elő menni az kiáltásra.

Az Bétsi nagy Urak közzül mindenik szokott tartani egy Kapun álló Mundéros szolgát, kitis Portirnak hívják, és mikor valaki mégjen hozzájuk, Csengettjű lévén a Kapuk között, mindenkor meg tsenditti a Portir a Csengettjűt, hirt adván hogj valaki mégjen fel.

A Bétsi Urak házaiban minthogj többire Csere és Diófából rakott pallérozott [428] Pádimentumok vadnak, minden héten meg szokták viaszkasztatni, melj is szépen meg fénjesitti a pádimentumot, és ugj meg sikittja, hogj patkolatlan csizmavalis (:minthogj patkós csizmával nemis járnak:) magára vigjázson az Ember, mert hamar el esik. A Csizma viselés is igen ritka, hanem többire bakkantsot viselnek a Magjarok.

Mikor Bétsben nagy hó esik ki szokták szekerekkel hordani a havat (:úgi a sártis mikor van:) mert különben mind a Lovaknak a szánkázásra nézve, mind a Kengjelfutóknak a szán mellett való futásoka nézve, mind az Hintóval való járásra nézve, mind a Zetzelbéli hordoztatásokra nézve, nagy alkalmatlanságot szerezne, erőssennis megroszszabbittja a rakott Utzákbéli utakat a nagy Hó, a sok szerker öszve vervén a sok havat, dölös helljekeket tsinálna.

A fellebb említett Najstadtnak olljan különös Privilegiuma vagion hogj ő senkitől sem dependeál, nekiis különös administratioja vagion, és Polgár Mestere, hanem ha mit immediate a Királyné parantsol attól dependeál.

[429] Najstadban az előtt Császárokis laktanak a minthogj mostis meg volt a Császári Residentia, melljekben is akkor az Rab Frantzia Tisztek laktanak. Igen szép fátyános kertis vagion ott az Császári Residentia mellett, kőfallal körülvéve; Éppen tsak a mint hallottam Néhai Cárolus Sextus Császárunk ő Felsége kezdette el hadni az ott való lakást.

Mikor Najstadfelé Militia Masiróz, és az Városon akkor keresztül menni, elsőben Veniát kell njerni az Polgár Mestertől, kiis ha meg engedi jó, ha pedig nem, kívül kelleetik el masirozniok.

11. Februárij Volt Maszkarás Bál az Udvarnál. Ugjan ezen estve voltanak nállunk Vatsorán Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásom, és Kapitánj Rhédej János Báltám. Voltam ez nap Aranj Báránjos Úr, és Magyar Országi Cancellarius Mlgs Gróff Bóttjani Lajos (már most Hertzeg) ő Excellentiájánál az holottis bé adtam magam particuláris dolgom iránt való minútámot az parantsolat szerint ő Excellentiájának. [430] Igen bajos Bétsben kivált távulljabb lévő Országbélieknek hogjha adósságba verik magokat. Ugj szinten ha Áros és Mester Embereknek, Lakájoknak, Kotsisoknak s egiéb Cselédeknek meg nem fizetnek, mert mingjárt mennek, a kiknek Restántiájok vagion a Bétsi Gubernátorhoz, s onnét menten megien parantsolat hogj fizessenek meg nekiek. Söt ő Felségéhezis publica Audientiárie bé botsáttatnak menten. Ha az Adósságnak summája nagy, tsak hamar Arestumba is kísérik az Embert, amint szintén ezen Holnapban történt, egi Magyar Országi Báró Sigrái nevű Urat,⁹⁸ kiis sokkal adós volt Bétsben, midőn Hintóba ment volna, az Utzán, a Militia hintójából ki vonta, gjalog úgy viték Arestumba. Az Mester Emberek, és az aláb való aprób Restántiariusok pedig olljan Politiával élnek, hogj ha az Ember meg nem akar fizetni tsak halgatnak, de alattomban a Bétsi Gubernátort requirállják, és az Adós nevit detegállják, az honnétis parantsolat megien a kapukra, hogj az olljan Embert ki ne botsássák, midőn pedig az illj Ember akár Postán akár más szekeren ki akarna menni a Kapun, vagj szekereztől, vagj le szállitván gjalog Arestomba [431] kísérik, és mind addig ki sem botsáttják onnét, valameddig Contentumot nem teszen.

Még némelljkor tsalárdul is az Emberre hogj adós reá fogják. Hogj igj ne járjak Bétsben létemben Boltokban amit Vásároltam, Mester Emberekkel amit tsináltattam, mindenféle Cselédeimtől Gazdámtól mindenkor Contra Quietantiát vettem, mert ha kit a csalárdságban kapnak büntetlen nem marad.

12. Februárij. Volt nállunk Ebéden Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László Pajtásom. Estve voltam a Város Házánál a Carinthiai Uttzában Comédiában a Galériában.

A Kártjázás felől meg lehet eszt jegyezni Bétsben, hogj ugjan vigeál úgy hogj sokan, a kik igen felette kártjázó Emberek, igen megrontják magokat, az illjetén kártjázással, a mint az múlt 1743 Esztendőben xberben a Lynci Gubernátor Gróff Vajsengolff (?) ő Excellentiája egi Estvéli Kártjázásban 300 000 NForintját kártjázta el, és ezen Vesztésének meg fizetése miatt Bétsi házait a Várban el kellett

adni. [432] Midőn pedig valamely Gavallér Kártjázásban sokat vesz, akitől el njeri tartozik egyszer kétszer Revántsot adni, az az, kártjázni az vesző féllel, hogy ha vissza njerheti jó, ha pedig nem, és a Revánts alkalmatosságávalis a mennjit vesz, tartozik meg fizetni, a ki pedig meg nem akarná fizetni kártjabéli Vesztését, aki njertes, nem Emberséges Embernek declarállja, és mintha el lopta volna a pénzt olljannak tartják és ha a vesző fél, az illetén alkalmatossággal a njertes féltől satisfactiót, az az Duellumot kívánna betsületinek meg sértődéséért, véle ki nem mégjen, valamig meg nem fizet, sőt ha az illetén vesztés adóssága alatt heverő, s adósságát meg nem fizetett Ember, valakivel, valamely dolog felett egiben kapna, úgy hogja Duellumra kellene menni, és ha meg tudja a más fél, ki nem mégjen véle mint Infamis nevezett alatt heverő Emberrel. Ugjan magára is vigjazzon kivált az Idegen Országbeli Gavallér, a Bétsi Kártjázás alkalmatosságával, hogy ugj játzódgjék ha vesz meg fizethesse, külömben bestelenséget njer.

[433] 13 Februarij Felségem roszszul lévén sehová sem mentem. Ezen Estve volt Báll az Udvarnál, Vatsorán pedig volt nállunk Mlgs Generálisné Bornemisza Jánosné Aszszonjom.

Bétsben sok heljt vadnak olljan Feredő házak, melljekben rekeszek vadnak, és mindenik rekeszben külön külön Feredő kádak, vadnak különös házakis meljekben Dámák feredhetnek. Egi személtől a ki feredni akar, egy Nforintot vesznek.

Ez nap indult le felé Bétsből Máramarosi Fő Ispánj Gróff Haller László pajtásom, kivelis hasonlóképpen le ment, Erdéjből velünk edgjütt Bétsbe fel ment, Bétsben is velünk edgjütt lakott Uti Társunk kedves Atjámfia Vaji Mihálj Ötsém.

Bétsbe sem bé vinni, sem onnét ki vinni, akármitsoda Ujj portékát nem volt szabad harmintzad nélkül, hanem ha az Ujj köntösit egyszer magára fel vette, ugj akármitsoda egjéb portékát ha egjer úsúált, az olljantól harmintzadot nem vette nek, sőt ha az akkor készített köntösibe ment ki az Ember az Városból attól sem harmintzadolt. [434] Az Ezüst Ujj portékák Tálak s Tánjérok, ugj Önkészületek, Bétsből való ki vitelek alkalmatosságával olljan politiávalis éltenek, hogy ha nem volt ideje az Embernek enni belöllek, vagj viselni őket, valamivel meg mázolták, mintha már vették volna hasznokat, s ugj is el lehetett kerülni az harmintzadolást.

14. Februárij. Voltam Erdélji Cancellárius Mlgs Gróff Gjulafi László Úr ő Excellentiájánál. Ismét voltam Erdélji Országi, Referendarius Kozma Uramnál.⁹⁹ Onnét mentem Erdélji Udvari Cancellariae Consiliarius Csató Uramhoz. Vatsorán voltanak nállunk Mlgs Generálisné B. Bornemisza Jánosné Aszszonjom, és Báró Ráviza Kis-Aszszonyok.

Bétsben tsak a felettébb való szánkázással és Fársánglással töltik az Emberek az Időt a Farsangon, ugj hogy ha valakinek olljas dolga vagjon nem sok dolgát viheti végbe a fársangi napokban.

Mostis emlékezetben vagjon Bétsben minémű Relatit tett légjen egy Török követ, minekutánna hazájába vissza ment volna Bétsi Fársang és a Böjti napokról, kitől midőn kértették volna [435] az több Török Társai, mint látott volna Bétsben, aszt felelte; Vadnak olljan napok, a mellj napokon azok a Gjaurok mind

meg bolondulnak, és bolondoskodnak, melljel a Farsangi napokat és abban esendő Maszkarázásokat, s Fársánglásokat jelentette, annectálván eszt: Hogj ismét vagjon olljan nap, meljben a Templomba mennek a gjaurok, és ott a Pap hamvat hintvén az Fejekre, mind meg okosodnak, melljel describálta hamvas szeredát, és az nap az Templomban esni szokott föl hamvazásabéli Czerémóniát.

15. Februárij. Voltanak nállunk Vatsorán Mlgs Generálisné Bornemisza Jánosné Aszszonjom, a kissebbik báró Ráviza Kis Aszszonj, és Kapitánj Rhédei János Bátjám.

Az Udvarnál lévő kissebb Comédiás Házban, meljbe Felséges Aszszonjunk szokott volt többire menni Comedia és Opera nézni, (jóllehet a Carjnthjai uttzába a Város Comédiás házába is el ment ő Felsége némeljkor, de ez igen ritkán esett meg:) ott nagjobb az Galéria mint az Carinithiai uttzában és ott Comédia alkalmatosságával minden Gavallér és Dáma egj [436] egj Forintot szokott volt adni, a felett a Galéria felett volt két rendbéli Lósi és a felett az Galéria forma kerek Játéknéző hellj, az elsőbb Lósikért Comédia alkalmatosságával 2 NForintot adtanak, és annjin mentenek bé a mennjin belé férhetnek. Ezen két Forintos Losi felett való Lósikért 2. 2. Márjást adtanak a leg felsőbb Galéria forma játéknéző helljért, minden személj egj egj Petákot adott, a Galéria alatt való helljért pedig minden személj 1. 1. Márjást.

De a Lósik közöttis distinctio volt mert mind az Udvarnál, mind a Carinithiai uttzában, a mellj első rendbéli Lósik, leg közeléb vadnak a Teátrumhoz és a mellj Lósik éppen szemben esnek a Teátrummal, azokat Comédia alkalmatosságával 1. 1. Aranjért adgják ki, mind a két Comédia néző heljt pediglen Opera alkalmatosságával mindenféle néző heljnek két annyi az Taxája.

16. Februárij. Voltam Ebéden Feleségemmel edgjütt Erdéllyi Cancellarius Mlgs Gróff Gyulaffi László Úr ő Excellentiájánál, Estve mentem Mlgs Oberster Kálnoki Antal, Gróff Úrhoz, de otthon nem találtam. Onnét mentem Mlgs Gralis [437] Báró Bornemisza János Úrhoz. Estve voltanak nállunk Vatsorán Mlgs Gralis Báró Bornemisza János Úr az Aszszonjnjal, Mlgs Oberster Gróff Kálnoki Antal Úr az Aszszonjnjal, és Domokos Antal Uram.

Mikor Bétsből valaki hoszszú útra Postán el akar indulni, az az Austriából ki akar menni, az Aulicus Cancelláriustól kell tzédulát venni, a Bétsi Posta Mesterre, különben ekkor nem adott.

17 Februárij. Felséges Aszszonjunk 30 párod magával ment az Bállhauzba és minjnjában harlakin köntösben voltanak, az az: Veres, Sárga, Fekete Matériából kotzkáson egjbe tsinált tarka ruhákban és onnét ment ő Felsége Bandájával edgjütt az Melgrubenbe. Mind a Dámák, mind a Gavallérok a kik ezen Bandában voltanak, mind egj színű köntösben voltak. Felséges Aszszonjunkis az Értz Hertzeggel, úgj Cárólj Hertzegis az Értz Hertzeg Iffjú Aszszonjnjal, egjszínű hasonló köntösben voltanak. Minekelötte pedig a Bálba mentek volna, Flgs Aszszonjunk az Értz Hertzeg Aszszonjnjal, és a több Dámákkal, valakik Harlakin köntösben voltanak egj házba bé ment, mindennek Lárvája ábrázattján lévén. [438] A több Harlakin köntösben lévő Gavallérok pedig, a Nagj és Cárólj Hertzegekkel edgjütt külön házban voltanak, Lárványok ezeknekis ábrázattjokon lévén. A melj házban,

Flgs Aszszonjunk volt, a több Dámákkal, ott csak egy Gjertja égett, és a Gavallérok rendre bé menvén, ki ki a melj Dámát a setétben választott, a volt Társa és azzal kellett az hintóban a Bál hauzba menni és a Melgrubenbe.

Mikor a Fársáng vége közelget, az 3. utolsó Farsangi napokon, mind az Operák, mind az Comédiák elébb szoktanak esni, mint más napokon, rend szerint pedig 6. órákor szoktanak kezdődni mind az Operák, mind az Comediák.

Ezen utolsó 3. Fársángi napokon pedig mindennap kétszer szokott lenni Opera és Comédia, minthogy asztán a Nagj böjtben nem esett sem Opera, sem Comedia, iljenkor nagj sereggel ment a Bétsi nép Opera és Comédia nézni.

Vagion Xtzár Comediais, meljet a fizetésre nézve neveznek annak. Ez az Xtzár Comedia néző hellj, pedig egy piatzon a közepin vagion tsinálva deszkából, és ezen Comédiába csak az [439] alább való föld népe jár, ha valamely olljas Gavallér vagi Dáma mégienis sub incognito köntösét változtatván ugj mégien bé, hogj meg ne ismértessék. Ha pedig olljas Gavallér vagi Dáma egy vagi kettő vagi több ugj akarja nézni, hogj más elegi belegj Ember ne légien ott, 6. Aranjat fizetnek, és senkit bé nem botsátottanak. Ezen Comédiában Bábokat tántzoltattanak, kezdődött pedig dél után 2. órákor, és tartott Estvéli 9. Óráig, külömben minden fertálj Óra alatt újabb újabb bolondságokat producáltatnak.

18. Februárij. Volt nállunk Ebéden Mlgs Gralis Báró Bornemisza Úr az Aszszonnjál, ekkor szépenis járék mert:

Ihol mig Bétsben lakám senkiis aszt töllem nem kérdé mitsoda Vallású Ember vagjok, annjivel inkább senkiis velem disputációba nem elegjedék. De ez az Uri Aszszonjság valami dolog adván elé magát aszt kezdi mondani, Vere aki nem hiszi hogj az Uri Vatsorában valóságos Teste van a Krisztusnak, mind Pogánjnak tartja azokat. Eszt Én bizonj nem álhatom el szó nélkül, s eszt mondam reája. [440] Halljaé Nsgd aszt nékem még a Királljom sem mondgja, kissebb Nsgd annál mint sem nékem aszt mondhatná. Erre viszont előbbeni szavait repetálta, s Énis fel gjúladván reá eszt mondam. A Krisztus mikor Tanitvánjainak parantsolatot adott volt ki eszt mondotta vala: Mennjetek ki széles e Világra kereszteljétek Atjának Fiúnak Sz. Lélek Istennek nevében, a ki megkeresztelkedendik és hijénd idvezül. Hiszen a Catholicus ennek nevében keresztelkedik, ugj hiszi a Telljes Sz. Háromságot mind mi a ki azért Engemet még is Pogánjnak mond a Krisztus ezen szavai ellen, én aszt hétszerréb Pogánjnak tartom, külömben nézek amit nézek, de ha Nsgd Gavallér volna tudnám mi kéne, ekkor fel huztam kezemet mutatván hogj pofon tsapnám, de minthogy Nsgd Dáma asztis tudnám mi kéne most, ekkor jobb lábamot fel emeltem elé njújtván, mutatván hogj segbe rugnám, igj járék a Disputálással, osztán az Ura Gralis Bornemisza állott közinkbe, mint jó Lelkű jámbor Emberséges Ember, s Feleségit tsendesitté igj szolván Halgass [441] szívem kérlek, ezen Ebéden és dologban Agens Szilágji Sámuel Uram és Rétsei Sámuel Uram is jelen voltak.

Minthogy Bétsben sokszor meg történt, hogj olljas Ember, kivált a ki meszebb lakott Bétstől, vagi Gavallér lévén, másnak vagi kártjázással, vagi pedig áros és Mester Embereknek árukért és munkájokért adóssa maradott, vagi pedig, a mint gjakorta meg esik Bétsben alá való Emberis tzifrán fel menvén Conversá-

tiókba, Gavallér képi ben kártjázik, senki sem mehet végire kitsoda, s honnan való légjen, adóssa marad. Némeljkor pedig, edgik a másik portékáját elis kéri nézni, és mind ezek sokszor meg történik hogj hamarébb utakat vesztessék, Postára ülnek, hogj a kárt vallottak reá ne akadhassanak, meljnek Evitatiójára, a mint felljebb is meg van írva, valaki Austriából ki akar Postán menni, addig a Bétsi Posta Mester Lovakat nem ád, valameddig az Udvari Cancelláriustól Czédulát nem vészen, melljetis bé kell adni a Bétsi Posta Mesternek, mivel ezen úton, ha valaki vagy adósságával vagj más Portékájával ha elébál könnjen njomában [442] igazodhatnak, akármelj országra ment légjen. Ha pedig tsak Austriába mégjen, úgj nem szükség az Aulicus Cancelláriustól tzédulát venni.

Ezen holnapnak 12^{dik} napján Flgs Aszszonjunk Gralis Grationálist botsátott ki, hogj valakik a Tisztek közzül más Potentátorokhoz recipiálták magokat, vagj a köz Katonák közzül más Potentátorokhoz által szöktenek, bátran vissza jöhetnek, 3. holnapok alatt, és semmi bántódások nem lészen, sőt mind a Tisztek, mind a köz Katonák közzül ki ki a melj Regimentnél a minémű Characterben s rendben volt, assecuráltatott hogj ha az meg irt Idő alatt vissza jőnek, Sine diltione et poena¹⁰⁰ restituáltatnak.

19. Februárij Volt Vatsorán nállunk a kissebb Báro Raviza kis Aszszonj.

NB. Mikor akár Magjar Országi akár más birodalombéli Gavallérok valakinek adóssok maradnak, hogj ha másként adósságokat fel nem szedhetik a Creditorok a Debitórokon, recurrálván az Királjhoz, az illjen alkalmatossággal a Kiraly az adósnak excindáltat Jószágából annjit a mennjivel el élhessen, a többi Jószágát pedig sequestráltattja és Inspector rendeltet, hogj a Sequestrált Jószág proventjit meggjüjtven Esztendönként, fizettessék meg az Adósoknak az adósság summája és minekutánna a [443] Creditorok a Sequestrált Józágnak proventjiből excontentáltatnak, réstituáltatik a Jószág maga örökös Urának.

20. Februárij Minthogj az Értz Hertzeg Aszszonjt maga Testvér Öttsit Cárroljné Hertzeg Aszszonjt, Flgs Királjnénk Belgium Hispanicumban Gubernátornak declarálta, tehát Bétsből el akarván indulni, minden Gavallér aki Cárrolj Hertzegnek Udvarolni akart bútsuzásával admittáltatott, és ezen napnak délutáni egj néhány Órái alatt, volt ő Hertzegségétől való, Gralis el búcsúzásbéli Compliment tétel, igen sok Gavallérok sokságában kiketis minjnjájan ő Hertzegsége nagy kedvességgel fogadott és jeles feletekkel acceptált.

Felljebb is rövideden fog erről emlékezet lenni, hogj Bétsben vadnak gjalog kis hintótskák, melljekben is tsak éppen egj Embernek való ülő helljek szoktak lenni, de szintén ugj üvegek vadnak benne, és Firhangok az Üvegek előtt, mint szintén az másféle nagj hintókban és ezeket két két Ember szokta hordozni rudakon, a njakokban szijjakba vetvén a rudaknak végeiket és ezen hintókat Zetzelnek nevezik, a kik pedig ezeket hordozzák, Trogereknek hivják. Valamennj Tróger vagjon pedig Bétsben mind egj színű sárga Libériában járt, és ezen Trógereknek egj Gazdájok vagjon a ki nekik [444] fizet. A Zetzelek pedig bizonyos útzában egy sorjában ki vadnak rakva, hogj midőn valamelj Gavallér vagj Dáma kívánjnja hamarább fel találhassák a szolgák, minden Zetzelnek a hátulsó részére numerusok vadnak írva, a szerint a mint rendre szoktak számlálni. Igen commo-

dum benne járni, mivel minden rázódás nélkül lehet benne járni a promiscue Gavallérok, s Dámák szoktanak vélek fel járni Udvarhozis s másuvá is akárhová. De kivált a Bétsi Dámák midőn viselősök igen szokták Zetzelbe hordoztatni magokat, Flgs Királynénk is illjen alkalmatossággal mindenkor Zetzelben hordoztatta magát. A Váron kívül pediglen senkit ki nem visznek a Trógerek, benn a Várban mikor szállásáról valahová akar menni az Ember, akár melj meszsze légjen a hová akar menni. Egi márjást szoktak fizetni, ha pedig onnét szállására, vagj más-hová akar az Ember menni azértis egi Márjást akár közel, akár meszsze mennjen az Ember, egi aránjú a fizetés és az Trógereknek ha szintén el fáradsánakis, nem szabad, az zetzelt letenni, megnyugodni, hanem egi végtiben kell vinni az Embert, a meg mondott helljig. Télben ugyan bajos benne járni, mivel sikomodik a Trógerek [445] lábok, és némelykor elis esvén meg sértheti az Üvegben magát az benne ülő szeméj.

Olljan szabadságok vagion az Trógereknek, hogi akármelj nagy Ember hintója légjen, tartozik előttök ki állani, és reá vigjázni ne hogi az Zetzelben járókat a hintóval fel üssék, némelykór megesik hogi az Kotsisok, vagj Lovaikkal, vagi az hintóval meg taszittják a Trógereket és illjenkor letészik a Zetzelt a Trógerek, és rudakat ragadozván, meg tanittják a Kotsist, söt sokszor a bakról is le verik.

21 Februárij. Volt nállunk Ebéden Mlgs Gróff Bethlen Farkas Obester Báltám Uram úgi Groff Bethlen Gábor Báltámis Vatsorán pedig volt nállunk Mlgs Gralis B. Bornemisza János Úr az Aszszonnjal.

Ez nap hintóval Dömjén Urammal megkerültem kívül Bétsnek az Várát az kőfalon kívül, mentem ki az Cárinthiai kapun,¹⁰¹ és ismét azon jöttem bé az szállásomra. Lehetett látni minémű szép síkságon fekszik az Bétsi Vár, de az körülötte lévő hóstátokis síkságon fekünni mondathatnak.

A Cárinthiai kapún a mint ki mentem mindjárt láttam a Sántzban, még pedig a Belsőben Malmokat, melljeketis Viz [446] hajtott, de kívülről semmiképpen ki nem látszott, mintha Malmok sem lettenek volna ott, ezen Malmoknak segítésére, midőn az Viznek kevés volta miatt nehezen örölhettenek vagion az kőfalon jó magossan építve egi tornjotska, meljben olljan vizi mesterség vagion, hogi abba fel vevén az Vízet nagy Impetussal ereszkedvén le az Víz azon toronjból a kerekekre, kevés vízzel is szaporán és sokat lehet örölni.

Egész Sántzai Bétsnek, sűrű és nagy töltött Bástjakkal meg vadnak rakva, a Bástjákon feles számú Ágjú lövő helljek lévén, nagyságokhoz képest a Bástjának, az Ágjú lövő helljek mind Fasinókból, az az tsomóba öszve kötött vesszőkkel földel elég megrakva, keménjen meg verve, vadnak ki rakva meljnek az Ágjú Goljóbis kívülről nem árthat, minthogj enged az kötés az Goljóbisnak. Ágjúk pedig soholtis nem voltanak ki téve, hanem mikor vagj valami Innepi Solemnitás esett Udvarnál, vagj pedig örömet akartanak tőni, akkor ki vonták az kőfalokra, az Ágjúkat, de ismét annakutánna le vevén helljekre vitték.

A Carinthiai kapun a mint ki mennek, nem meszsze vagion egi igen szép Templomotska, melljet Carolus Borromaeus tisztességére építettett volt Néhai 6^{dik} Cárolj Császárs, midőn egi született fia meg holt volna.¹⁰² Az [447] Templomnak két szegletein igen szép faragott tetejeken meg aranjozott nagy magos, és az

Templom fedelivel egy aránjú magosságú két oszlop vagjon, melljekben a teteje-
ken vadnak az harangok, az Oszlopok kerekék, és az harangig fel lehet menni az
Oszlopokban belől keringő Gráditsonkon.

Béts Vára körül töbnjire mindenütt valaholott az Duna Béts alatt foljó sza-
kadéka engedi, szép planities vagjon, és úgy mondgiák, hogj az az sikság körös kö-
rül mindenütt, sőt még az hostátoknakis nagyobb része Minázva volt, hogj midőn
Ellenség szállaná meg egjszersmind fel vettethessék puska porral. Még a Carolus
Borromaeus nevezetű Templomis minázva volt, és ekkor is actu szüntelen dolgoz-
tattanak az Minákon az Föld alatt, ezen minák tették Bétset ekkor olj nagy Erős-
ségé.

A Királlji Residentián keresztül Bétsből ki járó kapú vagjon, melljen Felsé-
ges Aszszonjunk szokott Senbrunba ki jární, az út feleken két felől sűrűn oszlo-
pok voltak fel ásva fejr és Veres festékkal tarkáson meg festve, a melljeknek
tetejeken lámpások szoktanak lenni, hogj midőn Flgs Aszszonjunk azon uton jár
ki s bé alkalmasabb lehessen utazása ő Felségének.

Bétsben mind benn az Várban, mind kinn az Hóstátokban, igen sok a
Templom, úgy hogj számát tudakozván eléggé nem mehettem végire.

Az hóstátokban igen szép drága nagy s magos, egy nehánj Contignatioju há-
zak vadnak, úgy drága épületű kertjeik, az Bétsi nagy Uraknak kiváltképpen.

[448] A Carinthiai Kapú előtt folj egy foljó víz melljet Viennek, az az Béts
Vizinek neveztenek és azon foljó vizről mondgiák nevezettetnek lenni Béts Vá-
rossát.

A Dunának Béts alatt foljó ágát, igen nagy munkával mondgiák hogj Kőfa-
lak rakásával tartatik hogj Béts alá folljon erőssítvén Bétsnek nagon azon Duna
szakadék felől való részit. A Duna szakadékból egy Ágatskát szakasztottanak bé
felé melljen hajókon lehet a Várba jární.

Ezen a Duna ágán mondattik hogj midőn Ferdinándus Császár¹⁰³ ellen re-
belláltak volna az Austriaiak, a Bétsi Kapukat bé zárván, egy Tiszt egy nehánj
Compágniával hajókon bé lopta volna magát az Várba, és úgy Succurált az meg
szorítottott Császárnak segidtséget vivén bé az Várba.

A Bétsi Várnak a Kőfalakon kívül való megkerülése, importál circiter egy
Órát, de magánis a kőfalon Hintóval meg lehetett kerülni belül.

Bétsnek ezen erős, és mélj Sántzát Bástjaival edgjütt most leg közelebb mi-
dőn a Bavariai Elector, és a mostani Császár, Béts alá akart jőni 30 000 Maga és
Frantzia népével, és tsak két Postánji, az az 4. Órát importáló járó földre volt
Bétstől, úgy mint Najstadnál, akkor kezdetek erőssíteni, félvén a Vár meg szállá-
sától, az előtt pediglen az hol most sok helljekek a Sántzok vadnak, derék magos
négy őt, [449] Contignatios épületű házak voltak, mellj Épületeketis az Vár
Sántzának erőssítésére nézve, az ekkori Feldmarschal Kefenhiller ő Excellenti-
ája földig le rontatott, akkor mindennap sok Ezer Ember dolgozott Bétsen; Né-
melljek a kiknek házakat le akarták rontani, vagj bontani, nem hivén a ki adott
parantsolatnak, nem akartak házakból ki költözni, melljre nézve, az említett
Feldmarschal Kefenhiller ő Excellentiája, maga ló háton jelen lévén, kötelekkel

az házak kéménnyeit kezdette levonatni, úgy takarodtanak ki osztán az Emberek az házakból.

Kívülről Béts Várának, nem igen látzik a Fala, színültig fel lévén Földel töltve, éppen csak az Várbéli magos épületek látnak ki.

A Bétsi hóhérokna illj privilégiumát mondják lenni, hogj ha bizonyos 100 Embereknek Fejeket el ütik, vagj fel akasztanak, annakutánna Doctorizáltatnak és mind magok, mind Gjermekeik tisztességes Embereknek tartattanak in perpetum. Nem rég vágta volt ki magát egj, az is úgy Doctorizáltatott, és ő is nem meszsze azon heljtől, az hol egj magossatska köböl való épületen az Embereknek fejiket veszik, köböl feszületet tsináltatott, és az feszület [450] eleibe maga képit is ki vágatta, köböl térden állva és a Pallost is lábaihoz kötve.

Bétsben a Hóhér benn a Várban, szokott lakni, annál az háznál, a meljnél az halálra való Rabokat tartják.

Béts Várának 4. Kapuja vagjon melljeknek illjen neveik vadnak. 1. Carnethor. 2. Stubenthor. 3. Burgelthor. 4. Schotten Thor. 5. Neu Thor. 6. Rote Thor. 7. Schantzel Thor.¹⁰⁴

Hostáttja pedig Bétsnek vagjon 24. melljeknek nevek rendre e szerint vagjon. 1. Leopoldstadt, melj is az Dunának két ága között egj szigetben fekszik; és ezen hostát mondhatni vagjon közelebb a Bétsi Vár kőfalához. 2. Veiss Gerber. 3. Landstrass ez az Magjar Ország felől való posta út; 4. Erper. 5. Divinu. 6. Vienn. 7. Kunthendorff. 8. Maria Hilff. 9. Lám Gruben. 10. Joseff stadt. 11. Spittelberg. 12. Neu Stifft. 13. Neu Bau. 14. Alt Lerchenfeld. 15. Veiss Spaniger, más-ként ezen Hóstátot nevezik Alsster Gassenekis 16. Varniger Gassen. 17. Vizen. 18. Hunds Turn. 19. Rossau. 20. Margaretha. 21. Neu Lerchenfeld. 22. Ratzen Stadel. 23. Unger Gassen. 24. Renn Veg.¹⁰⁵ Mind ezen hostátok pedig nagjok és igen szép magas [451] egj nehánj Contignatios épületek vadnak benne.

Mikor leg közelebb a Bavarus Béts alá akart jöni, Regulátlan Militia kevés lévén Bétsben, az Hostátbéliek magok közzül 10 000 Embert állítottanak elé, melljet mindennap Exerciroztanak, és szintén úgy szolgálatot tettek benn a Várban, mint az több Regularis Militia.

Midőn Ellenség meg szállaná Bétset olljankor, ha úgy kívántatnék ezen Hostátoknak mind el kellene romlani.

Bétsben njárban hajókon szokták le hordani a fákat és Kazalokba rakják az Duna parton, ölit pedig 6 Német forinton adták, de meg esett hogj hol drágábban, hol oltsóbban, de ekkor téli napokon (:s talám másszor is illjenkor:) a mint nékem tudomra esett, oltsóbb volt a fa, a körül való heljségekből is kereskedésre szoktak bé hordani, és a fából való kereset itt igen jövedelmes, úgy hogj, ha Erdélji Ember Bétshez tehetné az Erdős Jószágát, sok Ezereket ki kereshetne Esztendőnként belölle. Az fa mind aszszú hasogatott hanem a fenjő fa boronákból áll, de többire bikkfával tüzelnek. A Cserefa leg drágább, utánna való a Bikfa, oltsóbb a Fenjő fa. Leg nevezetesebben tűz gjüjtő Fát különösen árulnak Bétsben, melljet Kinn holtznak neveznek, melj is olljan mint a Gjertja, úgy meggjulad, és meg Ég. Erdéljben talám vagj nints olljanféle fa, vagj nem tudják ha van is úgy hasznát venni, gjakorta a szegénység [452] Gjertja gjanántis él velle. Vagjon még

Bétsnek 25^{dik} Hóstáttjais, melljet Szent Márknak neveznek, ez az Hostát vagjon az Magyar Ország felé járó Posta uton az Land Strass nevű Hostát végiben az Lineánál, a melj Szent Márk nevű Hostatban vagjon az az nagy épület, meljben az meg bolondult Embereket szokták tartani és Curáltatni.¹⁰⁶

22. Februárij. Volt nállunk Vatsorán Mlgs Generálisné, Báró Bornemiszné Aszszonjom. NB. Bétsben igen nagy Qestura, az házakból való kereset, úgy hogj minden Holnaponként bé hozza az maga Intrádáját az Bétsi ház, e mellett minden Embernek valakinek háza vagjon, szabad Kortsomát tartani, abbólis igen sok jó be, miven szüntelen vagjon idegen Ember itt elég s maga népe is bő, tsak az házak béreibőlis akinek Bétsben, benn háza vagjon a Várban. Esztendőnként ki keres, egj nehánj Ezer Forintot, de e mellett az ház Építések is sokba kerülnek, minthogj szép drága Épületek, ki 30. ki 40. ki 80. ki 100 Ezer Forintokba kerül, némelljik másfélszáz Ezerbe is a proportione kinek néminemű nagyságu, s hoszszasságú házai vadnak, és ki miképpen akarja mobilirozni. Külömben osztán Bétsben többire majd mind bé vadnak az házak vonva, Tükrök, Ágjak, Székek, Kanapék, Almáriumok, Jádtzó Asztalok, és egjéb házi Eszközök vadnak benn készen az [453] házban, sőt az Legényeknekis tartozik a Ház gazdája Ágjinémüket adni. E mellett Konjha, Istálló, Pintze is vagjon, ki ki az mint szereti alkudni. Minden háznál az ház Gazdája tart egj Embert, aki az kapu bé zárásra, s ki njitásra vigjáz, és meg vagjon ez az jó, rend tartás hogj miheljt bé estveledik, mindigárt bé zárják az Kapukat, mivel Bétsben igen sok az kártevő gonosz tolvaj Ember, jóllehet eleget kapnak rajta, s büntetik őket, de mégsem hajt reá a nép, már njilvánságosabban való Tolvajkodásokat nem lehet gondolni, mint a milljent tselekeszik ez az pór nép.

Amelj szálláson laktunk Gróff Dénes Úrral minden holnapra 60 Német Forintot fizettünk, kivált az Sz. János Utzában levőért az Quesstenbergi háznál, de Úri módon volt mobilirozva.

Én tsak három holnapig ültem Bétsben, de 6000 Magyar Forintot költöttem még is jóllehet játékra nem, de szállás Asztal, Hinto, Lakájok Frizirozo Comedia Opera tsak költséget kívánt, mindazáltal a Vásárlásra Köntösökre ment sok, mert Asztalom, szállásom Bágásiám fel vitele, Postai költségem fel menet Debretzentől fogva Bétsig többre nem ment 500. Forintnál.

23. Februárij. Ez nap indult el Bétsből az Értz Hertzeg Aszszonj Férjével Cárolj Hertzeggel [454] edgjütt a Belgium Hispanicumi Gubernátorságra dél után 2. és 3. Órák között, voltis Sírás az Udvarnál, mind magától az Özvegj Károlj Császárnétól mind Flgs Királynénktől mind magától az Értz Hertzeg Aszszonjtól, kivált ha többször való nem látását előre tudhatták volna, postán mentenek el ő Hertzegségek.

Előre mintegj egj Fertálj Órával Sub Incognito Flgs Királynénk Hintón el ment, negjed magával ülvén a Hintóba előtte menvén az hintónak három Postilio az első fűtta a Sipot, a más kettő Csattogatott, az Hintó után ment két Pasi ló háton, 6. szürke ló volt a hintóba bé fogva, és a középső lóvanis kotsis ült, úgy hogj hárman hajtották a Lovakat mindenik njeregből, mikor Flgs Aszszonjunk

ment akkoron Ágiúkkal nem löttének. A Kotsisoknak mind Veres és Kék tollu volt a Kalapokban.

Miheljt az Értz Hertzeg Aszszonj az Udvarból meg indult mindgiárt kezdettenek lövöldözni az Vár fokokon Ágjukkal, és valamig az Leopoldstadt nevű Hostátból ki ment, szüntelen lödöztenek, és mind benn a Várban mind az Hostátokban, mind meg vonták az Harangokat.

Az Értz Hertzeg Aszszonj Hintója előtt ment egy nehánj Postilio, és azok közzüls némellj fúttá a Sipot, némelj pedig keménjen [455] Csattogatott, ment egy nehánj Hagsirós is az hintó előtt ló háton, úgy az hintó után is, ezen hintóba is 6 Ló volt bé fogva, és hasonlóképpen három kalapos bokréta formájú tollas Kotsis, mint a Flgs Királynénk Hintója előtt volt.

Maga az Értz Hertzeg Aszszonj ült jobb kéz felől az hintóban hátul, mellette az Nagj Hertzeg, elől ült az hintóban jobb kéz felől Flgs Királynénk Fő Hopmesternéje, Gróff Fikszné Aszszonjom ö Excellentiája,, mellette bal kéz felől Cárólj Hertzeg. Volt még 3, vagj 4. hintó, a melj elől és hátul ment.

Igen sok volt a nép, a melj előre Leopoldstadba ki ment volt néznie az Értz Hertzeg Aszszonj el menetelinek. A kik pedig házakból kívánták nézni fizetni kellett érette, ki ki a mitsodás házból nézte a proportione. Magam Gróff Bánffi Diénes Urral Mlgs Generálisné Báró Bornemisza Jánosné Aszszonjossal, és Feleségemmel edgjütt ki mentünk Leopoldstatba, és néztük az elmenetelt egy Fejér Ló nevezetű Vendégfogadóból 3. Német Forintot fizettem hogj bé botsáttok nézés kedviért a Fogadóba.

Ezen Grátiánk volt azon nézés alkalmatosságával az Értz Hertzeg Aszszonjtól Gróff Bánffi Diénes Úrfival nézván egy Ablakból, Feleségem pedig az Generálisnéval [456] más Ablakból, a hintónak meljben ö Hertzege ült, nem lévén oldal üvege fel vonva és éppen felöllünk esvén ülése, mind a két Ablakba nekünk szépen köszönt, meg hajtván magát.

Ekkoron a mi Militia volt a Leopoldstatban, mind a Verbuánsok mind pedig mások szép rendet állottanak, és Musikálással, s presentálással tettek Complementet ö Hertzegeének. A köz nép pediglen nagj kiáltással áldotta ö Hertzegeeket.

24. Februárij Flgs Királynénk vissza jött az Öttse Mária Anna Károlj Hertzezné Ertz Hertzeg Aszszony kisirésiből, úgy volt pedig hogj az Nagj Hertzeg egészen Prágáig el kísérje ö Hertzegeeket, de Catharussa érkezvén ö Hertzegeis Flgs Királynénkkal vissza jött Sub Incognito, ekkor sem löttének a Bétsi Vár kőfalain ágjukkal.

Ez nap volt nállunk Ebéden Gróff Székely Ádám Ötsém Uram.

Bétsben, mind az Nagj Úri Rendek, közép Úri és Alsóbb Rendek, és köz Nép közöttis igen uralkodik a Czifra köntösökbe való bujálkodás, de sőt az Nagj Rendek között, még Competentia vagjon, hogj ki mennél Czifrább köntösökben jártathassa Udvari Cselédjeit. Úgy szintén a kiknek házok vagjon benn Bétsben azon igjekeznek hogj kiki mentől szeb, drágább [457] Spallérokka, kementzékkel, Üveg, és Ezüst függő Gjertjatartókkal, Atzél és Ezüst Tükörökkel, Ezüst és Atzél falra való Gjertjatartókkal, és egjéb házban meg kívántató Eszközökkel

tzifrázhassák fel házaikat. Külömben ezeknek az nagy Német Uraknak költségek is elég vagyon az illetén nagy Expensáknak végbe vitelekre, mivel Jószágok nagy vagyon, úgy hogj a kinek tsak 40, és 50. Ezer Forintja jö bé Esztendőnként Jószágából a sem igen Splendide nem élhet, sem pedig igen elé való Embernek nem tartatik, hanem az Uraknak az Nagjjanak 100. 150. 300. s több Ezerek jönnek Esztendőnként Jószágából. Az Regens Lichtenstain Hertzegnek¹⁰⁷ minden Esztendőben 900 Ezer Forintja jött bé ekkor.

Külömben mint hogj Bétsben igen módi az hogj minden Esztendőben más Országokról tsak visznek bé valami újjabb újjabb Expensára valo köntös, és egjéb portékákbeli szokásokat, meljire nézve a bőv Jószágú s preventusu Emberekis, ha kívánják magokat belé elegjíteni, a minthogj annak meg is kell lenni, bizvást, és könnyen elkölthetik pénzeket. Nem lehetne valakinek annji jövedelme, hogj ha a Bétsi szokáshoz kívánja magát alkalmaztatni el ne költhesse, mivel minden, mind ételre, mind házakra, s mind egjébre nézve drága.

25. Februárij Volt nállunk Agens Szilágji Sámuel Ur Ebéden.

NB. Akik Postán járnak (:minthogj már ide fel igen nagjon szokásba vett dolog a Postán való járás, úgy hogj akárkiis ha hamar akarja útját [458] Continuálni, Postára ül:) nagy szabadsággal élhetnek a Posták Privilegiumok szerint. Jöllehet aláb is meg vagyon a Postáknak ezen Privilegiumok, de ugjan tsak már Béts felé nagjobb szabadságban vadnak, úgy annjira hogj akárki postán menjen, ha nálamnál sok Grádussal nagjobb Ember mégjen is maga Commoditássán, ha akarja ki nem tér előtte, sőt ha egész Regiment masiroznais nem tartozik a Postilio úttjából ki térni. Mikor pedig szemben találkoztanak a Postán járó Emberek, egjik sem tér ki egészen az útból egjmás előtt, hanem fele fele úttját egjmásnak engedik.

Ellenben aki Postán akar járni, ha valamelljik Posta Mesternél nem kaphatna Lovakat, vagj Lovainak Postára való el menések miatt vagj a Posta Mester Lovainak kevés számok miatt tartozik akármelljik Posta Mester a Postán való utazók számára Lovakat szerezni, s fogadni a Posta méh földek fizetésének taxájára.

Szabad pedig a Postán utazó Ember vélle, hogj úgy hajtassa a Lovakat, valamint szereti, tsak éppen erejek felett ne hajtassa, másként tsak Debretzentől fogvais Bétsig, nemigen szükség biztatni a Postiliókat, mert mint nem maga Lovaira nem sokat hajt, hanem mentől sebesebben njargalhat véllek úgy hajtja, de kivált Budától fogva Bétsig, minthogj azon az földön már a Posta Mesterek job Lovakat tartanak, olljan sebessen mennek a Postiliók, hogj már nem kívánhat az Ember sebesebb menetelt, és ha Ember maga Szekerin mégjen, szükség reá vigjázni hogj minden Postán meg kenesse a szekerit, mert másként [459] kivált télben hamar el romlik, njárban pedig a nagy melegben, hamar lángot is vethet a tengelje. Budától fogva Bétsig s azon felljül a Posta Legénjeknek, mind különös Veres Libériáok vagion, úgy hogj hamar lehet őket meg ismérni más rendbéli Emberektől.

26. Februárij. Volt nállunk Vatsorán Mlgs Generálisné báró Bornemiszané Aszszonjom.

NB., Debretzentől fogva, mentől közelebb közelit az Ember Béts felé, úgy observálhattja, hogj a Posta Mesterek többire mind Szürke Magjar, vagj Lengjel

Lovakat tartanak, sőt Bétsen feljül is igen observálják ezt. Ez az Observatiójok a szürke Lovak tartások iránt a Posta Mestereknek, hogy ezek mintegy gjőzőbbek, mind tartósabbak, akármitsoda egyéb féle szőrű Lovaknál.

Mikor valaki Postán jár, és olljan Posta Mesterre akad, akinek vagj kevés Tselédgjei vadnak és azokatis Postára, Ordináriára, és imide amoda maga dolgára expediálta, vagj pedig ámbár sok tselédgje légjen, de aszt az Postán járóknak gjakran és csoportoson való járások miatt Postára el küldötte, illjen alkalmatos-sággal tartozik a Posta Mester akár honnét Kotsist elé állítani, és annak sem fizet az Ember többet, mint az rend szerint való Postilióknak az az: akár duplász, akár más fél akár egy Posta légjen mindenkor valahol Lovakat változtat az Ember, 2. 2. Márijást ad a Postilióknak korbáts pénzt. Ordinaria ugyan fél Német Forintot szoktanak adni. De miheljt Bétshez közelit az Ember több korbáts pénzt szoktak kuntzorogni a Posta Legénjek, sőt már Bétsen feljül, 3. Márijást szoktanak mindgjárt fizetni a Postilióknak korbáts pénzt, melljetis Németül Trink Geldnek hivnak, külömben mindenütt egy aránjú a Posta Méh [460] Földekért való fizetés, úgmint minden két Lórol 30 garas egy Posta Méh Földre, Béts felé pedig és Bétsen feljül kurtábbak az Méh Földek mint alább.

Ha a Posta Mesterek in Casu defectus mást nem találhatnának Kotsisnak tehát necessario magoknak kell fel ülni, s Lovakat hajtani. A mint mikor Gróff Bánffi Diénes Sógorral Bétsbe fel jöttem, két heljt esett úgj, hogy a Posta Mestereknek kellett szolgálatot tennie. De notandum ha tsak meg nem engedi az Ember (:ha magájé az Szekér:) még a Posta Mesteris njeregéből tartozik hajtani a Lovakat, mert az első bal az Inas hellje, magam szekeremet hajtotta Posta Mester az Ezüstös Gombos Mentével, még Instált az első bak helljért. De illjenkoris nem fizet az Ember töb Korbáts pénzt, hanemha Emberségből.

Mentől inkább közelit az Ember Bétshez, annál jobb jobb Commoditysokra s gazdagabb Posta Mesterekre akad. És igen punctuálisok szoktak lenni, hogy a mikorra kívánja az Ember készen vadnak az Lovak, nem szükség utánnak várakozni. Debretzen feljül többen vadnak a Catholicusok, és mikor az Ember meg akar indulni s a Posta Legénj Lóra fel akar ülni, addig fel nem ül a Lóra mig a két első Lónak Lábai eleiben keresztet nem vón az föld színén vagj porban, azután heljből rugaszkodik s káromkodva njargal keresztül az keresztben.

27. Februárij. Volt nállunk Vatsorán Mlgs Generálisné Báró Bornemiszané Aszszonjom és Báró Ráviza Kis Aszszonjok.

NB. Bétsben és Béts körül az aláb és felljeb lévő Német Városokban az Emberek az Ablakok alá és közzé éppen az kő fal mellé szoktanak fákat ültettetni, melljet az Achátfának hivnak, a Virága igen jó szagú, és ezen Fáknak Ágai hoszszan [461] fel szoktanak nevedekni, úgj hogy az második Contignatio ablakjainis némelj helljeken felljebb nevedekve láttam őket, az Ágait ezen fáknak az Kőfalokra, és az Ablakoknak Vas rostélljaira szélljel szokták vonni a mint szintén szeretik, és az kőfalhoz oda szegezik, a Vas Rostélljokhoz pedig oda kötözik őket, minthogy Bétsben az Első Contignatiónakis Vas rostélljosok az Ablakai. Mikor pedig ki zöldellenek ezen Fák, igen szép zöldségekkel megékesítettik s kedvessé tészik az Ablakokat, és az Házakat. De ellenben bizony kárt is téznek az

Kőfalak Fundamentumaiban, illjen Fákat, Énis új Sukón és Alamórott¹⁰⁸ ültet-
tettem volt, szépenis megnőttek volt, de az Első heljt Testvérem, a második heljt
magam ki vágattuk, mert kárát tapasztaltuk.

Az az szokás Bétsben hogj minden Fársángnak az Végin a Tipographusok
szomorú Német Énekeket tsinálnak az azon Fárságon férjhez nem ment vagj
nem mehetett Öreg Leánjokról. Sőt Béts körül minden Városokban, magában is
Bétsben és hostátiban, új Posonban is, bizonyos számú Pártában maradott Leá-
njokat jegjez fel. Uj ezen Fárságonis 9000 Leánjt irt fel, hogj pártában mara-
dott, de az elébb való Emberek Gjermekeit nem illeti, hanem tsak az Mester
Emberekét és az szolgálókat. Ebből is sok a kereseti a Tipográhusnak, mivel a
Gjermekek Seregenként vészik tőlle, és az uttzákon szerte szálljel kiáltozva árul-
lják, s énekelve tsufollják a Vénülni [462] kezdett Leánjokat. Húshagjó Kedden
szintén olljan kiáltozással rikoltozással vagjon az köznép, mint az paraszt Embe-
rek szoktanak tselekedni az Lakadalmokban.

Olljan rendtartás vagjon pedig Bétsben a Böjtben az hús vágatása iránt,
hogj per absolutum senkinek sem szabad vágni a Czéhbeli Mester Emberek köz-
zül húst, hanem az egész Böjton által a Czéh Mesterek vágat, és ekkor ieg hitvá-
nob Marha húst vágnak, másszor pedig igen szép kövér husokat vágatanak, igen
tisztánis bánnak az hússal, mikor az Mészárszék körül mégjen az Ember, el, tsak
az tiszta kövérit láttja az Húsnak, új tudgják szépen darabokra vágni, és alkal-
maztatni az rakását, hogj éppen tsak a kövére lássék ki nemis érez az Ember bü-
dösséget a Mészár székek közül, mint sok helljeken másutt, és miheljt valaki vési
a húst, menten mossá tsorgó vízzel a Mészáros s új adgja kezibe a Vevőnek.

Bétsnek distingválva vadnak az piatai, *edgiket* hívják hal piatznak, *Másikat*
szén piatznak, mást Liszt piatznak, *mást* zöld piatznak, s több piatzokis vadnak
melljeknek nevek, a felljebb meg irtakkal edgjütt ezek. 1. Neu Mark. 2. Hohe
Mark. 3. Kin Mark. 4. Der Hoff. 5. Juden platz. 6. Jesuvitter Platz. 7. Auf den
graben. 8. Dominicaner platz. 9. Stok am Eizen.¹⁰⁹

[463] 28. Februárij. Volt nállunk Ebéden Ingsinér Kapitánj Plezinger Foga-
dott Báltám, és Agens Szilágj Samuel Ur.

NB. Valamint Néhai Cárólj Császárnak idejében, szintén új mostanis meg
voltanak az Udvarnál az Hagsirosok; Az Özvegj Cárólj Császárnénak külön vol-
tanak Hagsirossai kikis mind feketében voltanak, a minthogj maga ő Felsége és
egész Udvara népe mind Feketében volt. A Résidentiajais ő Felségének belől
mind Fekete posztóval volt bé vonva. Flgs Királynénknakis külön voltanak Hagsi-
rössai, kikis fejr, Veres, és kék tarkás széles seljem paszamántal, gazdagon meg
hánt Veres Liberiában voltanak, njakravalójok pedig tábla formára, le ereszte
Csipke formára.

A Hagsirósoknak illjetén szolgálattjok volt, hogj közöllök mindenkor volta-
nak az edgjik belső kapun strásák, a mint pedig Flgs Királynénk házaiba bé men-
nek, vagjon egj hoszzú Palota meljben az Udvarhoz Confluáló Gavallérok szol-
gái is szoktanak lenni, azon palotának az ő Felsége házaiba njiló ajtaja mellett,
két felől réndre állanak Hagsirósok, kiknekis amaz régi módi Alabárd fegjverek
vagjon.

Mikor valamely Gavallér mégjen, minthogy nagy azon házban a szolgálknak tolongások, a Hagsirósok szoktanak utat tsinálni a bé menő Gavalléroknak. Mikor pedig Camerarius mégjen Udvarhoz, az Hagsirósok Alabárdgjoknak végivel megkoppantják a padimentumot, mely is annak jele, hogy Camerarius mégjen, hamarébbis [464] szoktanak utat adni, az illjen koppantásra, mint az beszédre.

Mikor Flgs Aszszonjunk Templomban mégjen, olljankoris Hagsirósok kísérik ő Flgét.

Ezek szokásis meg van Bétsben, hogy mikor vagj Bétsben benne, meg valami nagy Ember, vagj más Országokról novellákban jó olljas nagy Ember halála, menten publicáltatni szokták és hazánként el jártattják.

29.Februárij Küldöttem Gróffságunkról való Diplománkat Agens Szilágji Sámuel Uramhoz, bizonyos okokra nézve.

NB. Amint felljebbis meg van irva Bétsből ki szokták szekereken hordani az havat, úgy a Sártis, mely arántis a mint nékem referálták olljan rend tartás vagjon, hogy a váras szokott fizetni bizonyos Embernek Esztendőnként 30000 Forintokat Németeket, és az osztán tartozik procurálni, s tisztán tartani az utzákat és ő fizet az szekereseknek, a kik a Sárt és havat ki szokták hordani a Várból.

Bétsben az Aër Télben és Ősz felé tisztább s egészségesebb a mint referállják, de Tavasszal a sok Evaporatiók meg bűdössittik, de kivált njárban a mint mondgják, a nagy hévségben igen nagy rekkenőség vagjon, meg szorulván az Aër a nagy magos házak kőfalai között, s a sok Vízelletis meg bűdössitti, mert nem tartja szégyjennek akár kiis, akár holott, Utzán, házak előtt, s egyebüttis végbe vinni, sőt Bétsben ritkán talál az Ember félre való helljeket, hanem az házakban szokták végbe vinni a Természeti dolgokat.

MÁRTIUSBAN

[465] 1. Mártij küldött Agens Szilágji Uram valami Memoriálist magam dolgában.

Úgy referálták, hogy midőn az Bavariai Elector, a mostani Császár Najstádhoz eljött volna az Ármádájával, hogy Bétset meg szállja, a Királji Residentiából absolute mindent ki hordattanak volt, úgy hogy az házaknak tsak a pusztá kőfalai maradtanak volt, és a menji Jáger volt Bétsben s körülötte, mind bé gjűjtötték volt, kiket is az Királji Residentiába rendeltenek volt, hogy in Casu necessitatis, a Királji Residentia felől való Vár kő falát az Ostromlástól defendálhassák, mint-hogy a Királji Residentia úgy vagjon építve, hogy éppen az Vár kő fala mellett van. És ha a Királji Residentia felől szállana meg az Ellenség, elsőbenis a volna kitétetve a veszedelemnek.

2. Mártij. Volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Báltám Vatsorán volt nállunk Agens Szilágji Samuel Uram és Rétsei Samuel Uram.

Ez nap voltam Gróff Bethlen Gábor Báltámmal, Feleségemmel, és Rétsei Samuel Urammal edgjütt, a Flgs Királynénk Vadas kertiben, melljet Magjarul

Rézkertnek hivtanak, Németül Najgebájnak neveznek, melj is az Lineától nem meszsze esik.

Elsőben láttam két Oroszlánt egy kis kö házban, edgjik Bak, másik Njösténj volt, az házakban állás [466] vagjon, szalma reá téve az hol feküsznek. Vastag nagy Vas rostélj ajtaja, az melj felől nézik az háznak a kik látására mennek. Mikor az Vas Rostéljlos ajtón által néztük őket a njösténj az szalma ágjon feküdt, a Bak pedig tsak sétált elé s hátra az ajtó mellett, ha pedig közel nézett bé az Ember a Vas Rostéljlos ajton, mind a Bak, mind a Njösténj mint a Matska szokott pökni az Emberre ugj tett. De mind olljan nagy állatoknak a pökések miatt ugjan hangolt, és renet az ház belé, sőt az Bak fel is ágaskodott két lábára, és úgj szökött a Vas rostéljlos ajtónak. A sok Vadak házainak Ajtai belől felől szolgáltának mind egy Udvarra, az hová szokták volt az előtt botsátani az Oroszlánjokhoz egyéb állatokat veszekedni. Oda ki botsáttatták mind a két egy házban tartott Oroszlánt, meljneki, tudniüllik az Oroszlánok házának az Udvar felől nagy Vas Rostélja vagjon, és azt feljülről húzzák fel. A njösténj Oroszlán njargalva ment ki, a Bak pedig tsak lassan sétálva. Csudálkozásra méltó dolog, hogj az Bak, és Njösténj Oroszlánok között mitsoda distinctio vagjon, mert a Njösténj Oroszlánnak semmi lombja nintsen, hanem egészen sima, és a-Feje olljan, mint egy Szelindeknek, fülei kurták, és az hegei kerekdedek, de a Bak Oroszlánnak, az homloka közepe, s az Orra le Sima s azontúl az lapotzkájáig, a njaka egészen, és az egész szügye nagyon lombos, szakálla nagy, sőt az hasánis [467] mint egy a Vassarájáig lombos, a lombja feketéssel edegjes, egjebütt pedig tiszta sima mindenütt. Farka hoszszú, és a Farka vége fekete szőrű lombos, egjéb szőrök pedig, mind az Bak, mind az Njösténj Oroszlánnak, sárga forma, mint a kised Borjunak. A Bak Oroszlán jóval is nagyobb az Njösténjnél úgj hogj az Övin feljül jóval el érne az Embernek, feje pedig igen nagy, és kitsinj szemei vadnak. Lábai mint a Hiúznak, tsak hogj nagjok. Dereka jó hoszszú, és ha Embert lát az Farkával úgj hizelkedik mint az Kutja. Az Bak Oroszlánnak mindennapra 12 Font húsa jár, az Njösténjnek pedig 8. Font. Télben minden nap bé fűtik az házakat, minthogj meleg Országban termett állatok. El lehet hinni nagy erejeket Testeknek mivoltokhoz képest, a mint Mesterek referálta, midőn Oroszlánokat, Párdotzokat, Medvéket egjbe botsáttottanak, az Oroszlán számba sem vette őket, edgjiket sem bántotta. A Medve futott, az Oroszlán előtt, a Párdutz pedig midőn az Oroszlán feléje sétált volna, féltiben meg tsapta körmivel az Oroszlánt, melljetis az Oroszlán egy tsapással maga alá njomott, és megis ölte volna, ha ráklétákat nem hajigáltak volna hozzája. Esztis referálta az Mesterek, hogj az Bak Oroszlán egy előbbeni Mesterek Leánjához aki házát sepregette enni is adott, olj szeliden viselte magát, hogj az Vas rostéljlon által [468] meg engedte tölle magát tapogattatni, egjkor az Udvarokra ki njilo kis Ajtót fel vonván ki sétált az házából az Oroszlán, s az fel vont Ajtót el felejtették le botsáttani, az Leánj az külső nagy Ajtón bé ment, Enni tett, az házát sepregette, azomban az Oroszlán az más kis Ajtón bé ment az házba az Leánjhoz, s nem bántotta volna mégis, hanem az Leánj meg rettenvén a Seprüvel hozzá ütött, s az Oroszlánis meg haragudván egjbe morsolta szegénj Leánjt, de Testéből nem ett, sőt egy hétig az bé tett Eledeleéből sem akart enni, szüntelen a

Testnek mellette feküdt, s gyakran bögött, későre nagy nehezen tudták Udvarára ki tsalni, s úgy vitték ki onnét az holt Testet. Irtóztató az Oroszlánoknak bögések, mikor ott voltam, tsak lassan bődültének meg, mégis úgy hangolt az Épület, mint-ha nagy harangal harangoztanak volna. Mikor az Ételeket a szokott időn meg nem adják, akkor inkább szoktanak meg bődülni. Úgy referálták hogj egyszer bögtek igen nagyon, és akkor rengett az Épület, s a Föld beléje. Jóllehet pedig hogj ez az Bak, és Njösténj Oroszlánok edgjütt vadnak, de még sem szaporodnak. Esztis mondták az Oroszlánról, hogj Néhai Cárölj Császár idejében, egy Ló igen erköltsös lévén, melljetis meg nem lehetett tanítani, parantsolta a Császár hogj vessék az [469] Oroszlánnak eleibe, melljetis midön be botsátottanak volna az Udvarba, mihelj a Ló meg látta az Oroszlánt reszketni kezdett, az Oroszlán meg látván az Lovat, le tsapta az farkát, és mikor a Ló hátára akart volna ugordani, a Ló ijedtibben úgy meg rugta az Oroszlánt, hogj mindgját meg döglött az Oroszlán, de Vén volt az Oroszlán, eszt referálván az Császárnak, parantsolta hogj az Iffjabb Oroszlánnak Vessék eleibe, melljetis meg tselekedvén, azonnal ketté rúgta a Lovat. Külömben ez az Cásus ritka dolog volt, mert az Oroszlán, a mit egyszeri tsapásával ér, annak le kell esni, és a nagy Német Lovakatis le üti, és ketté szakasztván fél Lovatis el viszen az szájában.

Az után láttam két Párdutzot, mindeniket külön külön házba rekesztve, melljeknek a proportiójok, testállások olljan mint az Hiúznak, tsak hogj sokkal Vastagabbak, és nagjobbakis sokkal, edgjiknek nagjobb volt az babja, és ez Vastagabb s nagjobb volt az másiknál, a másiknak a babja apróbb volt, farka jóvalis hosszabb, mint a másiknak, és e sokkal gonoszabbis, úgy referálta a Mesterek, hogj ez az hosszabb Farku Párdutz egyenesen fel felé helljből pattanva négy Ölnjire is fel ugordhatik.

Annakutánna láttam két Pellikánt ezeketis mindeniket külön házban, melljeknekis [470] nagiságok akkora, mint egy közönséges Lúd, az begjeken, és hasokon fejr a tollak, a szárnjok fekete, a njakok hosszútska, fejr, fekete, Veres tollal elegjes tarka, az Orrok olljan mint az Pujkának, és két felöl az Orrok körül, és az Orrokon Veres fitjegök vadnak, mint az Pujkának.

Annakutánna mutattanak egy Indiai Njösténj Szarvast, melj is akkora nagiságu, mint egy közönséges Öz Suta, a szöre fejrrel és Veressel tarkás, mint az Öz, és szarvas bornjuk szoktanak lenni kisded korokban, a szüjge és hasa fejr.

Annakutánna mutattanak egy Pésma Matskát, melj kis proportiója test állása olljan mint egy Rókának, s akkorais, szöre Feketével Fejrrel tarkás úzosan, de nem hosszára, hanem keresztül fele, igazán mondatik ez állat Pésma Matskának, mert mihelyt ki njítják az Ajtaját házának, igen nagyon érzik a pásma szag.

Annakutánna mutattanak egy állatot, melljetis Németül Fill Frássnak, melj Magyarul nagy vagj sokat ehetöt téssen, ennek akkora a Magossága mint egy Borznak s fara s egjéb termeteis nagyon hasonlít az Borzhoz, szöre tiszta fekete mint a Medvének, lábai olljanok mint a Medve köljöknek, futása is hasonlít hozzája, farka olljan mint a Mókusnak, tsak hogj hosszab, nem hijába hívják nagy ehetőnek, mert minden nap négy font húst meg észik, de többetis ennék ha adnának amint a Mestere referálta.

[471] Annakutánna mutattak két Strutz Madarakat, mindeniket külön külön házban, edgjik Iffjabb volt, de a másikat régtől fogva tartották. Mindenik jámbor volt, úgy, hogj bé lehetett menni hozzájuk, nem bántották az Embert, igazán mondják ezen Állatrol aszt, hog meg emészti, meg észzi az Vasat, magamis adtam a kezemből pénzt, egj nehánj garast néki enni, külömben olljan torka vagjon, hogj a Tallért is elnjelhetné, igen nagj állat ez, úgy hogj akármelj nagj Lóháton ülő Ember sem magossabb nállánál. A Lábai alkalmasint vadnak két Singni hoszszaságúak és tsak két láb ujja vagjon a Lábán, edgjik elé másik hátra áll, és az uj-jain körmei vadnak. A Teste vagjon olljan nagj, mint négj öt Tuzok teste, a Tollai melljeket Kalapokon szoktanak viselni, vadnak az njaka tövin, hátán és a farán, szárnján is valami kevés, és ezen tollak feketék, a njaka vagjon egj ölnji hoszszaságú, még ha nem hoszszabb, semmi Tolla nints, az egész njakán, tiszta kopatz a Fejeis kopatz, a Feje olljan forma mint a Tuzoknak, tsak hogj laposs, az Orra rövid, és olljan mint az Ludnak, a térde vagjon olljan Vastag, mint az Embernek az ökle, szárnját majd éppen nem láttam ezen állatnak Testihez valót az repülésre, hanem ha ki tépték, külömben lehetetlen volna, velle repülni olljan nagj Testnek.

3. Mártij Voltam Ebéden Magyar Országi Cancellárius és Aurei Velleris Eques Mlgs Groff Bottjáni Lajos Úr ö Excellentiájánál, Gróff Bánffi Diénes Úrfival, és Feleségemmel edgjütt.

NB. Ezek az idefelvaló nagj Urak mondhattja az Ember ingjen élnek minden szorgalmatosság nélkült, elme fárasztás, s gond nélkült nintsen az Oeconomiára semmi gondgjok, tsak az [472] sok multságban töltik idejeket. A Jóságokat ki adgják másoknak Árendába és semmi gondgjok reá, akármit tsináljon az Arendátor velle, tsak az Arenda summáját adgja meg; Vadnak Taxás jószágokis, abból is sok Intradájok mégjen bé. Némelljek pediglen pénzeket adgják ki Interesse Sex pro Cento, de quinque pro Centois örömet ki adgják, tsak vegje valaki, ezekből vagjon az ide való nagj Uraknak az ő sok jövedelmek. Mert ők Oeconomiát Jóságokban nem igen foljtnak, ha Jóságokba ki mennek, ott is kész pénzen élnek, ha enni akar, meg njittja az Erszenj száját. Bétsben is mindent kész pénzen vésznek, és semmit sem prosperálnak Asztalokra Jóságokból. Nem tsuda hogj annji proventjek vagjon, mert a pénznek ide fel nagj a bősége, és arra nézve minden drágább, proventjek is több mégjen bé, de ahhoz képest költségekis elég vagjon. El is tudgják ide fel költeni a pénzt, a sok minden Esztendőben Bétsbe bé jövő újjab újjab módikra, és a nagj pompázásra. Úgj hogj a nagj provent mellett a Bétsi Német Urak közzül igen kevesen vadnak, akik adóssok nem volnának, kivált a Bétsben lakó kereskedőknek, és sidóknak, kikis nagj gazdagsággal birnak, ez a praxis ugjan már Magyar Országonis nem Újság, bé tsúszott Bétsből odais, kivált Felső Magyar Ország, amelj Bétshez közeleb vagjon, nagjon meg Németesedett, úgy annjira, hogj más Országokra szoktanak inkább házasodni, magokis Német köntösben járnak inkább, akik Magyar köntösben járnakis, vagj nem tudnak Magyarul, vagj ha tudnak igen kevesset. Külömböző az Erdéllji állapot az ide fel valóra nézve, mert a kinek Erdéljben 10 000 Forintja bójó Esztendőnként, lehet Compatalni az olljan Bétsi nagj Jóságos Úrral, a kinek két három száz Ezer Fo-

rintja bé jó Esztendőként, mert Erdéljben élhet úgy emellett, mint amaz Bétsben, a sok mellett.

[473] 4. Mártij Akartunk Gróff Bánffi Dienés Úrfival, és Feleségemmel edgjütt e menni Posonba, de a Dunának meg áradása, és a Jégnek nagyon való menése miatt impediálttunk.

NB. Bétsben mikor valaki meg hal, nem minden Embernek szoktanak harangozni, sem halálakkor, sem temetésekkor, hanem minden harang szó nélkül temetik, hanem a ki gazdag Ember a közönséges Városi Rendek közzül, és jól fizet, vagj jól testál valamelljik Templomhoz, annak meg vonnják az Harangokat, a nagy Uri Rendeknek pedig meg szokták vonni.

A Szent István Temploma körül a Czinteremben vadnak szintén úgy temetkező helljek, de oda nem temetnek minden Embert, mert nemigen nagy a temetkező hellj.

5. Mártij. volt nállunk Ebéden, Gróff Bethlen Gábor Báltám, ugyanaz Báltám Vatsoránis nállunk volt.

Ezen holnapban hirtelen meleg esső meleg szél kezdődvén, egyszersmind kezdetődött a Dunának áradása, és jég menése mely is igen sok károkat tett, Embert, barmot, fát, szekereket Épületeket egy aránt rontott hordott.

Bétsnek Leopoldstadt nevű Duna szigetiben lévő hostáttja egészen vízben állott, az Leopoldstadtba az Várbol szolgáló hidat egészen el vitte; senkinek nem lehetett Leopoldstadthoz közelíteni, minden benne valóival Lakosival oda rekedt, nem lehetne hinni, ha csak nem látná az Ember, minémű hirtelen és nagy áradása volt az Dunának Bétsnél. Úgy annjira hogj a Bétsiek aszt mondták, hogj nem emlékezett ezen rendbéli Ember illjen hirtelen felettéb való meg áradására, hanem még 1729 Esztendőben mondgják, hogj illjen forma áradása lett volna a Dunának.

6. Mártij. Volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Báltám. Dél után mentem Gróff Bánffi Diénes Urral, Udvari Mareschallus, Aurei Velleris Eques, és Substitutus [474] Fő Camerárius Úrhoz, Gróff Kefenhiller ő Excellentiájához, de otthon nem találtuk.

Onnét mentünk az Urfival a Duna áradásának nézésére. Magam sem hihettem volna a Duna áradásának olljan nagyságát, ha nem láttam volna. Leopoldstadt felől egészen a Vár köfaláig ütött volt ki a Víz. Leopoldstadtban az utzákon hajókon jártanak, a legalsóbb rend házaknak az Ajtajok ablakok félig félig állottanak az Vízben a kapujok hasonlóképpen. Azon Hostádban lévő Militia ott rekedt, szüntelen lövöldöztenek njavaljások, hogj segítségre menjinek, és ételt vigjenek, de nem lehetett feléjeis közelíteni, Marhák, Lovak, sokon oda fuladtanak a Vízbe és a volt az hire, hogj a Militia lovai is belé döglöttek volna, 15. Embert fogtanak ki ezen nap a Vízből halva. Egj Gjermeket böltsöstől vitt a Víz egy darab jegen, aszt elevenen fogták ki. Egj szegény Tróger fát akarván ki fogni a Vízből, belé esett njavaljás az is belé holt, s elvitte a víz. Igen sok Fát, szekeret, hajókat fogtanak ki, melljeket a Víz hordott le, sőt ama nagy sajkátis, a melyben ház szokott lenni, asztis fogták ki. Béts körül az hajós Malmoknak csak az tetejek latzott ki. Kazalokban lévő öl fákot széltiben hordott.

Leopoldstadban Fa házakat sőt kő Épületeket is rontott és hordott el a Viz. Ugy annjira megakadályoztatta ez az Árviz a Postakatis, hogy ez napon kelletvén minden Országokról a Posta'knak megérkezni, egy felől sem jött el a Posta.

A Nagj Hertzeg ki menvén a Viz nézésére, akarván a Leopoldstádba szorult Katonák aránt bizonyosabbat érteni, egy Dráskovits nevű Fő Strása Mester lévén ő Hertzegségével, kívánta ő Hertzegsége hogy ha lehetne menne által, és tekintse meg a Katonákat, kiis egy hajóban ülven, szerentséjére más Csónakotskátis köttetett a hajó mellé, meg indulván mikor a Duna [475] árkára érkeztenek volna, egy zaj az alattok lévő hajót úgy meg ütötte, hogy menten el süljedett, és magok az Emberek hirtelen az Csolnakban ugrándozván úgy tértenek vissza, és úgy tartották meg Életeket.

7. Mártij volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Bátjám, és Rétsei Sámuel Uram.

Dél után mentem Gróff Bánffi Diénes Urfival Magyar Országi Cancellárius és Aurei Velleris Eques, Gróff Bottjáni Lajos Ur ő Excellentiájához aggratulálni, eznap lévén ő Excellentiájának születése napja, de nem találtuk ő Excellentiájokat othon. Onnat mentünk Udvari Mareschallus Aurei Velleris Eques, és Substitutus Fő Camerarius Kefenhiller Ur ő Excellentiájához de nem találtuk othon. Onnét mentünk Ausperg Hertzeghez, de nem volt othon, hanem éppen akkor jött bé a Nagj Hertzeggel a Viz nézésiről. Onnét mentünk Erdélji Országi Cancellárius Mlgs Gróff Gjula'ffi László Úr ő Excellentiájához, és othon találtuk. Onnét mentünk Camerae Praesidens és Aurei Velleris Eques Ditrichstain Ur ő Excellentiájához, de nem volt othon, mivel egy Holstain nevű Öreg Hertzeg¹¹⁰ meghalván, annak temetésére ment volt.

Még ez nap is igen nagj volt a Dunának áradása, úgy hogy tsak éppen olljan státusban volt, mint annakelőtte való nap volt. Két hajós által akarván menni Leopoldstadba egy szegénj Emberrel egy Zaj ugj meg ütötte a hajót, hogy mindgárt el süljedtenek, se hajó, se Emberek nem láttzotanak többé. Igen sok károkat tett ez az áradás Béts körül, aszt beszéllették, hogy Leopoldstadban a Militia számára procuráltatott élésbe egy néhány ezer forint ára károkat tett.

[476] 8. Mártij. Voltam Udvarnál, midőn Flgs Aszszonjunk és az Corregens Nagj Hertzeg edgjütt ebédeltek volna publice.

Ebéd után mentem Gróff Bánffi Diénes Úrral Aulae Mareschallus, Aurei Velleris Eques és Substitutus Fő Camerarius, Gróff Kefenhiller Úr ő Excellentiájához, az holottis hoszszas Várazozás után, bé adám ő Excellentiájának Flgs Aszszonjunknak szőlő alázatos Instantiámat pro recommendatione ezen rövid perorátiótskának némelj részit el mondtam.

Cum jam alias quoque expertus Sim gratiam Excellentiae Vestrae, Confugio iterum ad eandem gratiam, et porrigo Excellentiae Vestrae Suae Regiae Majestati Sonans humilimum Memoriale meum, quod quidem etiam ipsemet Sacratissimae Majestati Regiae promovere vellem de genu si audientiam nancisci possem, sed cum Sacratissima Sua Regia Majestas nultis obruta sit negotiis, vereor, ne tempus perdam, Rogo itaque Excellentiam Vestram quam humilime, dignetur Sacratissimae Regiae Majestati in referada gratiose recommendare, ut per gra-

tiosam Excellentiae Vestrae recommendationem Clementiam Regiam nancisci possim, Excellentiae Vestrae gratiam omni Venerationis Cultu demereri studebo.¹¹¹

Még ez nap is igen nagy áradása volt az Dunának, úgy hogj igen keveset apadott, sőt eznapi is 15 Embert referáltak hogj belé holt.

9. Mártij kezdett a Dunának apadása jótskán lenni, és mikor az Emberek Leopoldstadbol járni kezdettek a Víz meg apadván az utzákon találtak Aszszonjokat, Gjermeket halva, mindenféle szarvas Marhák Lovak felesen döglötteknek belé az Vizbe.

[477] Egi Lakájom nekemis az Leopoldstádban lakván, mikor a Víz meg áradott volt oda szorult a Víz meg szálván, mikor elé jött koplalt sárgult ortzával volt njavaljás.

Ezt a nagy Víz áradást okozta a Jégnek felettébb való Vastagsága, mely Másfél singnjinél is Vastagabb volt, és hirtelen meg indulván meg tójult, és úgy töljta fel a Duna Vizit, minekutána meg szállott volna a Víz, a Duna mellett való térségeken, mint egi egi ház olljan nagy rakásra hánjva találták a Jeget.

Igen nagy njomoruságban voltanak ez idő alatt az Víz közzé szorult Emberek, úgy annjira hogj ha Flgs Királynénk nem küldött volna számokra kenjeret és húst, meg kellett volna éhel is halniok.

A Nagj Hertzeg pedig a Róssau nevű hostádban maga járt hajón a Víz szálani kezdván, s úgy tudakoztatta, hogj mi bajok és szükségek légjen az Embereknek, melljet ha ő Felsége nem tselekedett volna, sokkal rosszabbul lett volna a Víz közzé szorult Embereknek dolgok, mert sem hajósok, sem mások nem akarták segítségekre menni, 15. és 20. Emberis szorult egi kitsinj házatskába a Víz előtt, és egjmást minthogj a Víz áradás egjszersmind érkezett, ablakokon úgy vonták ki és úgy recipiáltak magokat magossabb házakban, s ház héjaikra. A második Contignatióban még Lovakat Marhákat is vittek fel a Víz előtt.

Igen nagy kárt tett ez az áradás a Leopoldstadt nevű hostátban, úgy hogj sok kő házak még a Víz áradásban, egiben omladoztanak, némelljek pediglen a Víznek meg szállása után romlottanak le.

[478] 10 Mártij voltam Udvarnál, de Flgs Aszszonjunk nem ett künn, mikor pedig Gróff Bánffi Diénes Urival a Kis Joseff Hertzeghez akartunk volna menni Flgs Aszszonjunk Sub incognito akkor jöven a kis Hertzegtől illj dolog történék az melj miatt borzadtam.

Amint felljebb emlitém Flgs Aszszonjunk nem jött ki ebédelni publice és mi kik Gavallérokul fel gjültünk volt a Felségének ebéd felett való udvarlására, a ház mint Téli időben hideg lévén, az Camerariusok házán kívül lévő házban meg untuk a Várakozást mig meg nem tudtuk hogj ő Flge nem észik künn, publice és bémentünk az Nagj Hertzeg házai felé, egi kised házatskába s ott az Olasz Kementze előtt amint lehetett füttöztünk, megtudván ő Flge kinn nem evését Gróff Dénes Urral ki indultunk és egi Udvarhoz tartozó személj az Ajtó mellett állott a kihez Gróff Bánffi oda mégjen s Énis mellé állók, annak mondván Gróff Bánffi, hogj ha Audientia léssen az nap (:mert Péntek nap volt:) adgjanak hirt. Mig eszt beszélnök az ki állásunk háttal lévén az ajtó felé, hallok kopogást, nézek vissza

hát ott jó a Flgs Királyné, Téli töltött Kantusban Szoknjában egjedül, meg ismer-
vén ő Flgt Én mondom Dénes Urnak, im hol jö ő Flsge, azomban mi meg fordu-
lunk, Spanjol térdet hajtunk, de ő Flge Incognito akarván menni, igen szaporán
ment, az Én fordulásom egy Asztal mellé esett, akivel mi beszéllettünk az el akar
hátam megett futamodni hogj ő Flgnek ajtót njisson, meg akad ennek lába az én
kardomban botorkázni kezd elé az Ajtó felé a melljet ő Flgnek meg akart njitni,
igen kevésben múlt hogj az ő [479] Flge lábai eleibe nem esett, melj ha úgj tör-
tént volna a melj szaporán ő Flge ment ne talám által esett volna rajta. Én a bo-
torkázáson s attól tartott el esésén Flgs Aszszonjunknak szörnjúképpen meg ré-
műtem kivált hogj az Én Kardomba akadott volt meg azon Ember, bátor ártat-
lan voltam, de ha ő Flsge esése miatt történt volna, én bizony ki szaladtam volna
onnét, mert ha lárma lett volna s mások oda találtak volna bé jöni, mit mondot-
tak volna hogj Királjomat vontzolum fel a földről, de ha ki futottam volna is gjanú
lehetett volna hogj Királjomat a Földön heverve hadtam az házban, de az Isten
meg örze ettől; Az Kis Hertzegtől is már több Gavallérok el oszlottanak volt, és
nem mehettünk bé.

Ez nap küldöttem fel Gróffságunkról való Diplomámat Udvari Mareschel-
lus és Aurei Velleris Eques Substitutus Fő Camerarius Gróff Kefenhiller ő Ex-
cellentiájához, parantsolván ő Excellentiája fel küldése iránt.

Voltanak nállunk Vatsorán ez nap Gróff Bethlen Gábor Bátjám és Rétsei
Samuel Uram.

11. Martij Volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Bátjám.

Dél után Mlgs Generálisné Báró Bornemisza Jánosné Aszszonjjal, Felesé-
gimmel, Rétsei Sámuel Urammal, és Ágens Dömjén Urammal mentünk az Ca-
putzinusokhoz,¹¹² és elsőben is mentünk a kints tartó házakba az holottis igen so-
kat mutattanak Religiójok szerint valókat. Régi szenteknek Mártiriumoknak és
szent Aszszonjoknak csontjaikat, Kaponjáikat, Agjokvelejeket, Kezeiket, fogaikat
lábaikat. Egy fogat melj melljik szenté lett légjen el felejtettem, elég az hogj ez is
egy Fába kövekkel Gjöngjvel bérakva volt téve, alól egy kis Portzellan kútja Aranj
örv [480] kövekkel rakva volt a njakán, még eszt a fogót a Pater előnkbe hozá
(:egjebet semmit sem:) hogj meg tsókolljuk meg mondok hogj mi nem, akkor vet-
te észre a Páter hogj nem Catholicusok vagjunk s heljre akarván tenni a Fogat,
Generális Bornemiszané mint Catholica viszzakéré a Patertől s meg tsókolá.
Még mutattanak Tövissel melj Krisztus Urunk tövis Koronájából való lett volna.
Krisztus urunk Kereszt Fája darabját. Krisztus Urunk Véritis különösön Krisztus
Urunk Testit Vértől meg törölt ruhából való gjoltst. Meg ugjan az Krisztus
Urunk jászolban való Fekvésekkori szénát szalmát. Szenteknek s némelij Márti-
romoknak Véreket. Krisztus Urunk képit fel feszítve, egy egész szem Gjöngjből ki
faragva körülötte drága kövek és Gjöngjök. Egy igen hoszzú a mint mondották
Unicornis szarúból tsinált kövekkel rakott Püspöki páltzát. Jáspis köből való 6.
Aranjba foglalt Gjertja tartókat melljeket Seorsim 6. 6. Ezer Német Forintokra
betsüllöttek. Timótheusnak egész Testit. Krisztus Urunk születésekkor Hero-
des által meg öletett Gjermek közzül egjnek az Egész Csontjait Ezüst metzett
Ládátskában, de bizony Vastagok voltanak azok, és nem két Esztendös s azon

alól való Gjermek Csont volt még mondám Én az Paternek, Reverende Pater Igen Vastag Csontok ezek, ahoképest, a mint a Sz. Irás mondja az Heródestől meg öletett Gjermeknek Csontjaikat s csak el pirula reá a Pater s nem szőlla semmit, hát ha nondum pervenerates legenda. Mutattanak ismét egy [481] Jáspis kőből való Oltárt kövekkel rakottat. Egy kisded Kutját melljet a természet nevelt volna veressel meg tarkázva világos kőből. Egyéb sok ráritássokat is mutattanak, melljeket sok volna le írni s nemis lehetne mind.

Onnét mentünk a Kriptákba, az Austriai ház temető helljibe, az hova is kezdett temetkezni az Austriai ház a Rege Matthia, et Imperatore, mivel az előtt Prágában szoktanak volt temetkezni. Sok Koporsó vagjon nemelljike rézből, de többire Ónból vagjon tsinálva, igen tzifra magoss Czirádák vadnak az Koporsókon. Melljek között ekkor legszebb volt a Jóseff Császár Monumentuma, melljen igen szép Inscriptios Czirádák vadnak, az réz Dob ki van tsinálva, hogi ha az Ember meg úti szintén ugj kong. A Jóseff Császár Monumentumának a Fejinél van ki tsinálva fekete és fehér Márvánj kőből, egy két Fejű Sas, a Sasnak melljin egy Szív Fejér, a Szív formán aranj betűkkel rá van írva, Jóseff Császárné miképpen hadta Testamentumba, hogi holta után a szívét az Ura koporsójának Fejjehez tegjék és mostis ezen Monumentumban vagjon. Az Jóseff Császár Monumentuma után, leg szeb a Cárölj Császáré, mindenik Koporsóra reá van írva, hogi ki fekszik benne. Leopoldus Császárnénak nintsen se réz, se Ön koporsója, csak tiszta Fa, és Fekete posztóval van bé takarva - minthog maga ugj hagja volt Testamentomba. Flgs Királynén meg holt 2. Ertz Hertzeg Kis Aszszonjkáinak is szép Czirádas Monumentumok vagjon, ugj Néhai Cárölj Császár Fiának, és mellette egy Ertz Hertzeg kis Aszszonjnak.

[482] A férfiak koporsójokon mind ki vadnak tsinálva a Czimerek, Korona és Királji páltzák.

Egy különös Criptában fekszik oldalaslag egy Njitrai Püspök, ennekis ónból szép Czirádas Monumentuma vagjon, és a szive egy Ezüst pohárba van téve, és a koporsójára felljül oda van ragasztva, még Én neki állottam volt fatsarni kezdettem a pohár fedelit hogi ki njissam s megnézzem, mi van benne, melljet a Pater meg látván, ugj mondotta meg, hogi nem lehet fel fedni és mi van benne.

Ezen Püspök koporsója körül sok kisded koporsók vadnak, Önn is, de többire Fa koporsók, melljekben kisded Hertzegek, és Értz Hertzeg Kis Aszszonjkák fekszenek. Ezen Püspökötis azért temették ide, hogi az Annja Austria Famiáliából való volt. Fekszik még egy Püspök a Császárok rendiben, kiis Leopoldus Császár Testvérének mondatott lenni.

Ezen Cripták nem olljanok mint az más félék, hanem olljan mint egy ház és a Sikátora a koporsóktól a közepin tzifra Vas Rostélljal van distingválva.

Vagjon egy Oltár ezen Criptában rajta az feszület, és két felől két Aszszonjki kép, melljeket mondottanak lenni Velentzei kőből, ha hátul tartják a Gjertját, által lehet látni a képeken, 26. Ezer Forintba mondják hogi került volna, ez az nemigen nagy Oltár. Ezen Oltáron mindennap Misét szolgáltatnak a Császárok Lelkéért. Mikor penig a Criptából ki akartunk volna jöni, 2 Aranjat tettem le egy kö Oszlopra, mert ezen Secta nem njúl az pénzhez, kérdett miért adom, mert

[483] külömben el nem vészik. Dömjén Agens mondgja, tsak mondgjunk valamit akár a Klastromnak, akár a Császárok lelkiért, hogj Misét szolgáltatassanak, Én két fele osztom a megirt dolgokért.

Mutattanak még a kints tartó heljben egy portékát, melljet Leopoldus Császár Esztergáros munkával Csontból faragott ki, az Attját Ferdiandus 3^{tiust}, a szerint a mint halva feküdt az njújtóztató táblán Korona lévén Fejében körülötte egy nehánj halál képet, az az: Az Ember Csonjtait, úgj a mint szokott lenni öszve szerkesztve, melljekis felettébb subtiliter vadnak kö faragva. Úgj szintén mutattanak ugjan más munkát, melljet Amalia Császárné varrott volt, egy szentnek a képe van a közepire ki varva, melj olljan subtilis munka, hogj akármellj kép írás sem lehet szeb nállánál. Mutattanak ismét egy termés követ, melj olljan színű mint a Gjanta fel függesztve, meljnek közepin az természet fél lábön álló ki terjesztett kezű Emberi formát játszott, és procreált még Én a Patert kérdém, talám az Emberből ki üzött Ördög, arra a Pater mondá, ne hidgjem, mert tsak reájok fogták. Ez nap estve volt nállunk Vatsorán Gróff Bethlen Gábor Bátjám.

12. Mártij. Ebéd után Gróff Bethlen Gábor Bátjammal, Feleségemmel és Rétsei Samuel Urammal edgjütt ki mentünk volt a Rossau nevű Hostátban lévő Bétsi Portzellána Fábricaba,¹¹³ melj is Királynéjé, de semmit nem láthattunk, mivel az előtt lévő nagj Viz Áradása, a Fábricában lévő Házoknak alsób részeit mind el töltötte volt, és még ekkoris nem lehetett benne járni.

[484] Ezen alkalmatossággal meg lehetett látni, hogj az Viz, az házok köfalán meddig nevedkedett volt fel, úgj hogj Egi Embernek magosságát szinte el érte, öszve rontotta a szép Kerteket, házok Falait rútl meg mosta, némelj kertek ekkoris tiszta tóból állottanak, némelj Ember az kapuján még ekkor sem járhatott bé a Viz miá, hanem az Ablakán az háznak lajtorján járt ki s bé, Viszsza jövet a Fábricából, mentünk minjnjában Gróff Bethlen Gábor Bátjámhoz.

13. Mártij Léven a kis Jóseff Hertzeg születése napja, voltam Udvarnál, a mikoris nagj Gála volt, és Flgs Királynénk, az Nagj Hertzeggel edgjütt künn Ebédeltenek volna. Dél után három és négy Órák között Voltam Királynénknál Audiencián, az holottis Audienciák alkalmatosságával ez az szokás.

Aki Audienciára akar ő Felségéhez menni, elsőben is insinuálni kell magát, vagj az Actualis, vagj a Substitutus Fő Camerariusnak, kiis az Audienciát Sollicitáló személjnek nevit, a szolgálatban lévő Cameráriusnak Listában által adgja, de az előtt Flgs Aszszonjunknak maga bé jelenti, hogj kik sollicitállják az Audienciát, meg lévén Flgs Aszszonjunknál a Lista, a rendelt és szokott időn ki mégjen és áll az Thrónusra háttal az Asztal mellé, és kit kit név szerint parantsol ő Flgs a Listából nézvén a szolgálatot tévő Camerariusnak, hogj meg szólitsón a bé menésre. Az Audiencias házon kívül való házban mindgjárt szoktanak Confluálni az Audienciát sollicitálók, az Audienciás ház Ajtaja bé van téve, és az Ajtón belől Vagjon Velum az holott szokott állani a szolgálatot tévő Camerárius [485] Flgs Aszszonjunknak a bal keze felől, szintén állott a ház közepe tállján a fal mellett egy Udvari Dáma.

Minekutánna Flgs Aszszonjunk ki adgja a szolgálatot tévő Cameráriusnak hogj név szerint kit szállitsón bé, ki mégjen a Camerárius, és hirt téssen. Kiis ha

ott nem talál lenni (:a melj nem tréfa az Audientiát Sollicitáló személynék:) reportálja ő Flgének, ha pedig ott van, bé mégjen az Ember és mihelt a Velum alól ki mégjen Spanjol Complementet téssen, és elé mégjen a ház közepéig, ott ismét Spanjol térdet hajt, onnét eléb mégjen a Thronus alljához egy lépésnjire, s újabban Spanjol térdet hajtván, el mondja Peroratioját, peroratióját el végezvén újjólag Spanjol térdet hajt, és elébb lépvén a Thronus alljához Instantiáját Kalapja, vagj süvegének tetejire téven Spanjol térd hajtás alatt bé nyújtja ő Flgének. Flgs Aszszonjunk az Asztal mellől elébb lépvén az Thronus szélire el vészi az Instantiát és azután az Instans fél térdre le térdepel az Thronusnak szélire, akkor Flgs Aszszonjunk le vonván kesztjűjét, az Instans nyújtván kezit az Instansnak Tenjeribe nyújtja ő Flsge kezét a Csókolásra. Mikor az Instantiát ő Flsge el vészi, mindenkor szokott valamit felelni, Vagj Jam providebimus, vagj pedig Memores erimus vestri.¹¹⁴ El végezvén ezt az Instans, és meg tsókolván az ő Flsge kezét, fell áll a térdepléből, és edget hátra lépik a Thronus alljától, s ott Spanjol térdet hajt, és háta mász a ház közepéig ottis Spanyol térdet hajt, onnét vissza mász a Velumig, ott is Spanjol térdet hajt, és ott [486] oldalaslag szemben a Királj felé szemben bé megjen az Velum alá, s onnét ki mégjen az házból. Magamis eszerint vivén végbe bé adtam Flgs Aszszonjunknak Instantiámat ezen peroratioval.

Sacratissima Regia Majestas Domina Domina ac Princeps Naturaliter Clementissima Benignissima.

Obstupescerem, Si me Divi quondam Leopoldi Caesaris in Avum meum Ladislaum quondam Székely ratificata, Clementia non erigeret, quem Sub Principe Michaelé Apaffio 1mo existentem Praesidentem, Consiliarium, Comitatus Colosiensem Comitem, ac Civitatis Claudiopolis Capitaneum utrobique supremum, devoluto tandem Regimine Transylvanico, ad Augustam Domum Austriacam in omnibus istis simul et semel gestis Officiis Clementer ratificavit. Obstupescerem si me innata, Majestatis Vestrae Sacratissimae Clementia non erigeret. Sisto itaque me coram Tribunali Majestatis Vestrae Sacratissimae, ac de genu Majestatem Vestram Sacratissimam Supplex oro, dignetur Familiam meam Regiis Suis Clementiis protegere, ac me humilium Majestatis Vestrae Sacratissimae Subditum, in numerum Camerariorum Suorum Clementer annumerare.

Az Instantiának pedig melljet ő Felségének bé adtam tenora volt ez.

Sacratissima Regia Majestas, Domina Domina ac Princeps naturaliter Clementissima Benignissima.

Ea est humanarum, ac Rerum publicarum vicissitudo, ut momento Variet, raroque ad posterum, quam Semel induerant transmittunt formam. Pretermittis aliis luculentissimum sane mutationis, ipse Transylvaniae Principatus exhibet documentum, [487] qui ante funestissimam Mohatsianam Cladem nobilissimum Hungariae membrum, tandem Turcicae potentiae expertus Tyrannidem, continuis Sesqui Saeculorum mutationibus ita erat obnoxius, ut nec ipse Principatus antiquam administrationis formam nec ejusdem Proceres Avitum Splendorem retinere potuerint. Hinc est quod partim bonis, partim Literalibus exuti Documentis, paucissimae extent Familiae, quae Genealogicam majorum suorum exhi-

bere possint Deductionem. Accedit his id, quod quinquaginta ab hinc retro annis non Comitum vel Baronum (:ignoti Scilicet in Transylvania:) ejusmodi Titulis Familiae, sed vel antiquitate vel possessionum amplitudine, aut denique Officiorum Dignitatibus quibus condecoratae erant, distinguebantur, et hoc ultimum ut perpetuum in Familiis non fuit, ita notabilem iis Saepe induxit mutationem.

Haec vero Clementissime praemittere Clementissima Domina, propterea e re mea esse duxi, quod quamvis Titulo Comitum, quo parentem meum primum Divus Leopoldus Clementissime dignatus sit condecorare, Majores mei condecorati non fuerint, id ipsius Aevi potius consuetudini, quam quod antiquitate eosdem alii praecessissent, adscribendum esse indicem. Sed nec diffiteri possum, Avum meum ex partibus Hungariae in Banatu Sitis, Armisque Turcicis occupatis, Consequenter per eosdem omnibus bonis utpote Dominio Boros Jenő Eidemque de Jure Spectantibus exutum, in Transylvaniam ad tutiorem Scilicet locum sub Apaffio 1mo migrasse, in cujus Aula per gradus evectus, tandem Consiliariorum numero adscitus est [488] ac postquam Transylvania Augustae Domus se se subdidisset protectioni, cujus tamen Avus meus non ultima pars fuit, prout id Publica testantur documenta, per Divum Leopoldum ob bene de Augusta Aula merita Personalis Regiae Praesetiae in Judiciis Praesidens, Comitatus Colossensis Supremus Comes, ut et Civitatis Claudiopolis Supremus Capitaneus renunciatus existit.

Sed nec hic substitit Regia haec in Avum meum Contestata Clementia, verum eodem fato functo, in Parente meo Adamo Scilicet Székely in Comitum Dignitatem evecto, quantopere Virtutes Avi mei, beneque de Augusta Aula merita apud Divum Leopoldum valuerint, testari publice dignatus est, et quidem ea Singulari in Diplomate facta cum expressione, ut eundem ac ejus posteros Comites declarando, perinde ac si a quatuor Avis Paternis ac Maternis talis natus fuisset, haberi voluerit.

Cum ergo Clementissima Domina! Tanta Majores mei Divi Leopoldi Clementiae meriti Sint documenta, quibus mihi quoque gloriari adhuc dum licet, ut eadem in me renovare aut Continuare Majestas Vestra Sacratissima benignissime dignetur, de genu humilime Suplico, ac Insto demississime, dignetur Vestra Majestas Sacratissima me quodque in numerum Suorum Camerariorum Clementissime Cooptare, cum alioquin jam a quarto Glorioso Regnante Rege in dignitatem Comitum Evectus Sim.

Clementiam hanc Majestas Vestrae Sacratissimae perpetua fidelitate exosculaturus emorior.

Sacratissime Vestrae Majestatis Humilimus perpetuoque fidelis Subditus

Ladislaus Comes Székely

[489] Instántiámnak pedig e volt titulussa.

Ad Sacratissimam Hungariae Bohemiae etc. etc. Regiam Majestatem Dominam Dominam naturaliter Clementissimam Benignissimam humilimum Memoriale.¹¹⁵

Az Audientiák szoktanak lenni rend szerint Pénteken, az az, a melljet Publica Audientiának szoktanak mondani, minden héten, Dél után 3. Órától fogva hatig, a mikor mindenféle Embereket bébotsát ö Flsge minden szeméj válogatás nélkül. Bőjtben pedig Kedd napokon is esik. A Cameráriusoknak pedig nem azon házban szokott ö Flsge Audientiát adni, az hol más Gavalléroknak, vagi különös szeméjeknek, hanem másban, és ha Camerárius akar ö Felségénél Audientián lenni, tsak a szolgálatot tevő Cameráriusnak jelenti meg, kiis mindgjárt tartozik ö Felségének bé jelenteni, s mindjárt Audientiája adatik, kezet sem azon házban tsókolnak az Cameráriusok, az hol mások. És az több Gavalléroknak nem szabad Udvarnál azon házba bé menni, az hová az Cameráriusok gűlnek.

Mikor Udvarnál Gála vagi Olljas parantsolat adatik ki, Flgs Aszszonjunk a Fő Cameráriusnak parantsolja meg a Fő Camerarius az Cammer Furirnak adgja ki, az Cammer Furir pedig tartozik minden Bétsben lévő Cameráriusokat eljárni, és ki adni az Udvartól esett parantsolatot.

Mikor Audientiára akartam volna ö Felségéhez menni, és Énis a több Audientiát Sollicitált és Várt szeméjekkel az Ajtó [490] előtt várakoznám, igi járék Gróff Teleki Miklóssal,¹¹⁶ a ki Engem bizonyj külömben szeretett, de ekkor nem tudom mj lelte volt. Beszélgetvén ott a többivel meg szállit Engemet, hát te Fiam (:fogadott Apám lévén:) mit akarsz, meljre mondék, Audientiát várok, arra aszt mondgja, hijába vársz, mert Flsge két hétig nem ad másoknak Audientiát, hanem akik Militarét sollicitálnak, tudta pedig az fogadott Apám, hogj Én két hétig nem ülök már Bétsben, a szó meg sem hülhetett jól Apám szájában azomban az szolgálatot tett Camerarius Engemet nevemen szállit s bemenék ö szegénj akkor sem njerhetett Audientiát.

14. Mártij voltak nállunk Ebéden Mlgs Generálisné Báró Bornemisza Jánosné Aszszonjom, a két Báró Ráviza Kis Aszszonjok, Gróff Bethlen Gábor Báltám. Dél után voltam Agens Dömjén, és Rétsei Samuel Uraméknál.

NB.: A Bétsi Várnak a Leopoldstad széle felé köfalának, a szegeletin vagjon egj Bástjáska akkora az hol egj Silbak el fér, az alatt vagjon olljan Vizi Messterség, meljben egj nagj Vastag Cserefa Sróff vagjon, és ha eszt a Srófot ki Srófolják, 24 óra alatt körödeskörül az egész Béts Várának árkat Sántzát Teli tölti az Duna vízzel, ha pedig bé srófolja, és akarja másfelől ki srófolja annji idő alatt. Külömben ide nem igen botsátanak Embereket, nagj tilalom alatt tartják, a Bástját ugjan megmutattják de bé nem botsáttják.

[491] 15 Mártij volt nállunk Ebéden Rétsei Samuel Uram.

NB.: Felséges Királynénknak Udvari Dámák Udvaroltanak asztala körül mikor ett, melj is eszerint ment végbe. Minekutánna az Étket az ö Flsge Asztalára fel vitték volna, a Substitutus Fő Camerarius, vagi pedig az Actualis mikor vagjon, hirt tészén ö Flgnek hogj készen vagjon az Asztal, és akkor Flgs Aszszonjunkat ki vezetí Asztalhoz, ha kik kezeit akarják tsókolni ö Flgnek, hirt tésznek, vagjis insinuállják magokat a Fő Cameráriusnak, és az ö Flsge ebédülő házában az Ajtó mellé oda állanak, rendre a Fő Camerárius bé jelenti Flgs Aszszonjunknak, minekelőtte Asztalhoz ki jőne ö Flge hogj ezek s ezek akarnak kezet tsókolni, és midőn ö Flge ki jó Ebédre, a kik már magokat insinuálták a kéz tsókolásra, fél

térdre állanak, s úgy tsókoltanak kezét, a minthogy mindenkor akkor szokott lenni a kéz tsókolás (:az solemnis születés, vagy Név napokon kívüli:) mikor Flgs Aszszonjunk Ebédelni mégjen.

Minekutánna ő Flgs Asztalhoz le ült volna, az Asztal körül való szolgálatot mind az Udvari Dámák tették, azok vették el a Férfiak kezéből az étket, és azok adtak az Asztalnál állott Aranj koltsos Dámának, az rakta bé az Asztalhoz, s az is adta ki onnét az Étkeket. Az Koltsos Dáma után körül a Gavallérok elöl állottanak a több Dámák az Asztalhoz leg közelebb. Ut Supra az körül álló Udvari Dámák közzül egy ugj mint [492] az Aranj koltsos Dáma állott éppen az Asztal mellett, Flgs Aszszonjunkkal által ellenben a kiis Tángjért adott bé, Flgs Aszszonjunknak a Nagj Hertzegnek, s hasonlóképpen kiis vészi. Trantsiroz, Gazdálkodik, úgy az Étket bé adgja, ki vészi, a melj leg elől álló Dáma is el vévén a Tángjért ő Felségektől, úgy az étketis az ő Flge Asztaláról, adgja az háta megett körül álló Udvari Dámáknak, és azok adták az étket fel vitt Férfiáknak, a Gjümöls ra-kássalis igj tselekedtenek.

Mikor Flgs Aszszonjunk, úgy az Nagj Hertzegis innja akartanak mindenkinek két két Dáma vitte az italt, edgik az Credentiát az Pohárral, másik a Carafinát a Vizzel (:minthogy ő Felségek bornemisszák:) és nagj térdhajtással njujtották bé ő Felségeknek a melj Dáma a Credentiát a pohár vizzel vitte, annak a pohárból mindenkor a Credentiára egy kevés vizet a Credentiára kellett önteni, és mélj térd hajtás alatt meg kellett onnét aszt kóstolni, és mikor ő Felségektől ki vették a Pohárokat, mélj térdet hajtottanak.

Minekutánna pedig a Gjümölsöt el szedték az Asztalról ő Flgek elejekbe egy egy tiszta Asztal keszkenöt terített az Koltsos Dáma, elsőben meg tsókolván az Asztalkeszkenőket, s reverentiát tévén (:némeljkor ezen szolgálatot a Fő Hopmesterné, Fikszné Aszszonjom ő Excellentiájais tett Flgs Aszszonjunknak:) és elejekbe téznek ő Felségeknek [493] egy egy Aranjos medentzét, az az, az koltsos Dáma Vízet töltött ő Flsgek kezekre rendre meg mosdottanak kezeket meg törölték, és úgy költenek fel ő Flgek Asztaltól. És a mig ő Flgek imádkoztanak az alatt az Koltsos Dáma, az egész Abroszt el vette az Asztalról, nagj térd hajtással meg tsókolván az Abroszt.

Valamikor pedig Flgs Aszszonjunk az Asztaltól fel költ, mindenkor voltak Dámák künn s bennis, a kik illjenkor kezét szoktanak tsókolni.

Mindenkor igen sok Gavallérok szoktanak udvarolni, a mig ő Flgek ettenek, sokszor olljan zaj volt, hogj alig halhatták a közelebb lévő Gavallérok ő Flsgek beszédit, némeljkor a Nagj Hertzeg kétszer háromszor is megizente hogj tsendesebben beszéljenek, akkor ugjan tsendesedtenek egy kevésse, de nem so-kaígtartott ezen tsendesség.

Az Udvari Mareschallus minekutánna Flgs Aszszonjunkat ki vezette, le ül-vén Felséges Aszszonjunk Asztalhoz, Flgs Aszszonjunk háta megé állott, és ott állott, mig ő Flge egjszer ivutt és annakutánna meg kérddette Flgs Aszszonjunktól, s az Nagj Hertzegtől, hogjha parantsolnak-e valamit s annakutánna el ment onnét. A Fő Hopmesterné Fikszné Aszszonjom ő Excellentiája pedig mikor egésséges volt Flgs Aszszonjunk háta megett állott, mind végig, mig ő Flge ebédelt.

16. Martij Esvén Gábor napja, Voltam Gróff Bánffi Diénes Urfival s Feleségemmel [494] edgütt Gróff Bethlen Gábor Bátjámnál Ebéden, a több fenn lévő Gavallérokis Erdéjből ott lévén Ebéden.

NB. A mint felljebbis van említve az Udvari legelsőb Hoff Dámák közzül, szintén úgj Aranj koltososok hármán, mint az Camerarius Urak, és ezeket nevezik Cammer Frájleknak, kikis leg közelebről téznek szolgálatot Flgs Aszszonjunk körül, és mikor Flgs Aszszonjunk ebédel, és szolgálatot téznek, mindenkor fel tészik az Aranj Koltsokat, kik közzül ha valamelljik haláloedző Attjafiánál talál mulatni, nem admittáltatik addig Udvarhoz, valameddig az 6. héti Quarentánát ki nem tölti, a minthog ekkor actuis, a legelsőbb Aranj Koltos Kammer Frájle, egy himlőben megholt Atjafiánál lévén halálakkor, nem admittáltatott addig Udvarhoz, valameddig a 6. heti Quarentánát ki nem töltötte. Vatsorán volt nállunk Rétsai Sámuel Uram ő Kegjelme, és Agens Dömjén Uram ő Kegjelme.

17. Mártij. Vatsorán volt nállunk a nagjobbik Ráviza Kis Aszszonj.

NB. Az közleb el múlt Viz áradáskor egy szegénj Ember, Bétsnek Leopoldstadt nevű Hóstattjában látván hogj a Viz ez nagy hajót viszen, egy darab fa lévén ki njúlva belőlle, hozzá kapván a partról, belé esett az hajóba, és a Viz hajóstol edgütt el vitte senki sem tudta hová lett, az Isten még is tsudálatosképpen, olj igen nagy árviz, és sok Jég, zaj között meg tartotta, harmad napján Posonnál volt, és ott meg látván az hajósok, hogj a Viz egy nagy hajót viszen egy Emberrel edgütt utánna eredtenek, és ki fogták kitis a Palatinus ő Excellentiájához fel vivén szabadsági az az Contributio alol Immunis Privilegiummal meg ajándékozta ő Excellentiája, negjed [495] napján mindenek álmélkodására Bétsbe fel jött.

18. Mártij Volt nállunk Vatsorán Mlgs Generálisné Báró Bornemisza Jánosné Aszszonjom.

NB. Mikor Udvarnál Gála napok vadnak, ki szokták adni a Cameráriusoknak, hogj mikor tegjék fel az Aranj koltsokat, mert nem minden Gála napokon tészik fel, és tsak akkor, mikor az Udvarból ki jő az parantsolat. A Német Cameráriusok olljankor feketében vadnak, Spanjol kurta Fekete palástokban, retzés fejr széles le botsátott njakravalójok vagjon. Az Magyar Cameráriusok, magok rend szerint való köntösökben vadnak, de aval distingváltatnak, hogj olljankor mikor az Aranj koltsokat fel kell tenni, nem szabad az Mentéjeket fel öltetni, hanem palást formára, vagj is fél válra tészik fel.

19. Mártij Lévén a kis Jóseff Hertzeg neve napja, volt nagy Gála az Udvarnál.

NB. Mikor valakinek neve napja esik, Bétsben, az az szokás, hogj a kik aszt apprecálni akarják, ha magok keresik, és otthon nem találják, az Portirnak az az, az kapun állónak mondják meg, és az osztán meg mondja az Urának, az kiknek pedig nints Portirjok, és szolgáljok által a kik apprecállják valakinek kereszt neve napját, az Expressus Követ, le írja az Principálissának nevét a ki általa köszönteti, és osztán az köszöntetett félnek Ebéd felett az Emberei presentállják Listában, hogj kik köszöntették.

Volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Bátjám, úgj Mlgs Generálisné Báró Bornemisza Jánosné Aszszonjom. Voltam ez nap Rétsei Samuel és Agens Dömjénj Uramnál, és Szilágji Agensnél.

20. Martij Érkeztenek fel Bétsbe Közép Szolnok Vármegyei Fő Ispánj Báró Vesselényi Ferentz [496] Sógor Ur, Húgom Gróff Rhédei Susanna Aszszonnnal edgjütt.¹¹⁷

NB. Bétsben azon rend tartás vagjon, hogj akár drágább, akár oltsóbb, akármitsoda féle posztó légjen, egyszóval mindenféle posztónak singitől egj egj Német Forintot kell harminczad pénzt adni, azértis drágább Bétsben az posztó, mint reménlené a távulljabb lakó Ember.

21. Mártij. Volt Feleségem a Kis Jóseff Értz Hertzegnél, a nagjobb Értz Hertzeg Kis Aszszonjnál, úgj a második Értz Hertzeg Kis Aszszonjnál kéz tsókolásra. Anfirolván Feleségemet Mlgs Magjar Országi Cancelláriusné Gróff Bottján Lajosné Aszszonjom ő Excellentiája. Ekkor vagj ez nap volt nállunk Ebéden Gróff Bethlen Gábor Bátjám.

22. Mártij Voltam Sveheten Gróff Bethlen Gábor Bátjámmal edgjütt, az hová is Postán mentünk ki, egj Postá Méh Föld ez az hely Bétshez.

Ekkor a Ballajra Regimentének¹¹⁸ fele ott lévén úgj zászlókat, vagj is Standárokat adtanak nékiek. Amikorrais Flgs Aszszonjunk magais, úgj az Nagj Hertzeg, és némelj Udvari Dámák, úgj más Dámákis és Gavallérok, a kiknek tezett felesen mentenek volt ki, e szerint menvén végbe a Standár szentelésbeli Ceremónia.

Flgs Aszszonjunk, a Nagj Hertzeg, az Udvari Dámák, úgj más Dámákis mind hintóokban mentenek az Régi Kerthez közel lévő Falutskáig, ott úgj maga Flgs Királynénk, mint az udvari, és több Dámák is mind Lóra ültenek, és helyből Kalappérozva meg indulván minnjában mind úgj mentenek egész Svéhetig, az holottis már az Balajra Dragonos Regimentének ottan Commarált fele Svéhetnek Béts felé való véginél [497] ki rukolt volt, és parádirozott. Flgs Aszszonjunk ugj mind azok, kik ő Flgét kísérték el menvén lóháton az Militia előtt, ment ő Flge egészenen a Templomba, azután a Militia is Companiánként ment még ekkor Svadron nem volt nállunk, Dobszóval belljebb maschirozott Svehetre, rendet állván a Templom előtt.

Már a Zászlók benn lévén az Templomban, minekutánna Flgs Aszszonjunk bé ment rendre elé vitték az Zászlókat, és elsőben a Püspök vervén szeget az zászlóba annakutánna Flgs Aszszonjunk is ütött beléjek egj egj szeget, az után a Nagj Hertzeg, azután pedig azokis vertenek szegeket az zászlókba, a kiket Flgs Aszszonjunk, az Udvari Dámák, és Cameráriusok közzül intett hogj verjenek szegeket az zászlókba, e szerint menvén végbe rendre, köz Katonák ki vitték hátokon a zászlókat a Templomból, mert minden Compániából egj egj Öreg köz Katona az Zászló szentelés Czeremóniája alatt benn volt az Templomban, és úgj osztották osztán ki az Compániáknak.

Mikoron pedig szentelték az zászlókat, akkor kinn háromszor tüzelt a Militia, de esső idő lévén nem eshetett igen accuraté a tüzelés.

Annakutánna Flgs Aszszonjunk ki menvén meg állott a Templom előtt, és az egész Militiának Compágniánként el kellett Masirozni ő Flge előtt, azután Lóra ült Flgs Aszszonjunk, úgy a több Udvari Dámákis, és a több Dámákis, és ott Sveheten egy Fogadóba ment ő Flge Ebédelni. Mi pediglen Bethlen Gáborral vissza mentünk Bétsbe.

Ezen utomban illj dolgok esének. 1mo Mikor az zászlók szentelése volt a Templomban és a Venerabilét felemelték Gróff Kemény László és Gróff Bethlen Gábor Urak, le nem térdepeltek előtte, [498] ugyan, de nagyon a székekben meg hajták, vagj le hajták fejeket, ekkor menten meg tsökköném mind a kettőnek Reformátusságokon. 2do Mikor a Templomba bé akartunk volna menni, toljongás lévén egyszer egy szörnű Vastag de Iffjú Gróff Saffkóts¹¹⁹ nevű Gavallér, aki ollj kövér volt, hog két Embernek való ülő helljet hátul a hintóban egjedült bé vagj teli ült, ihol jó hátul, taszigálni kezd, én sem álhatám szó nélkül Németre fordítám, hog ha ő Gróff és Gavallér, énis szintén hasonló Gróff és Gavallér vagjok, menjen a mint mehet, egy szóval nem cedáltam néki, és el méne haraggal dumogva. 3^{io} Mikor már a zászlókat a fel szentelés után vitték volna ki a székek között, Én is a lineában elé állottam volt, hog mikor ő Flgsek mennek ki Spanjol térdet hajtsak. Én nemis vigjáztam a dologra, hát egyszer tul is innét is a Lineában minden Ember térdre esik, nézem, s alig van három lépésnjire töllem az Pap az Venerabileval, ő Flgek előtt immediate, bizonj mégsem térdepelék Én le hanem három lépésnjire a Lineából hátrébb ki állék, és a Venerabile el vitelét egiesen álva megvárám, azután ő Flgnek Spanjol térdet hajték. 4° Mikor ő Flgek ki mentenek volna a Templomból háromszor próbáltam hog ki mehessek, negedikszeris alig tudék ki menni, akkoris fel emelt a sokaság, a lábam nem érte a földet úgy vittek egy darabig, utolljára nagj nehezen tsak ki verekedém, és ő Flsgétől három lépésnjire estem, mig a Lóra fel üle.

Mikor pedig Flgs Aszszonjunk Lóra ült egy darab bőrrel és posztóval bé borított Deszkára állott, és két Lovász fel emelte ő Flgét, háttal álván ő Flsge a njerreg felé, egészen a njeregbe fel emelték úgy tette osztán ő Flge edgjik lábát a njeregnek első kápájánál lévő kis fa mellé. A Dámák két féleképpen ülték a njerget, némelljek Férfi módon ülte és azoknak [499] olljan Njergek volt, mint a Férfiak Németes njerge, némelljik pedig fél olalt ülte a njerget, az az, a bal lába a ken-gjelben van, a njeregnek első kápájánál pedig vagjon egy hosszútska Fa, melljen a job lábát keresztül tévén, az inaknál fogva tartoznak az njeregbe. Flgs Aszszonjunk is igj ülte az lovat. A kik ugj ülik az njerget, a njeregnek jobb Oldalok felől vagjon ellenző tsínálva, a melj tartja a Farokat, hogj hátra ne essenek.

Mikor ő Flsge, és a több Dámák lovagoltanak, akkor Amazon köntösben voltanak, meljis illjen forma volt: Az hajok elől férfi módra volt accomodálva, hátul meg kötvén az hajokat lóbólóg le felé hosszan botsátották, fejeér kereszt pántlikával kötötték meg hátul, és az hajok hosszasságok szerint botsátották le az pántlikát, s kalapot tettenek fel. Inakig ért Férfi köntösök volt, paszamántal imitt amott meg hántva, ki mitsodás színű posztót szeretett a Férfi köntös alatt pediglen földi érő szoknjájok volt, melljeknek elől is, hátul is végig gombjai voltanak. A melj Dámák Férfi módon ülték a lovat, azok nadrágot vontanak fel.

Ez nap Ebéden volt nállunk a nagyobbik Ráviza Kis Aszszonj, és Rétsei Sámuel Uram.

A felljebb való nap pedig úgmint 20ma voltam Gróff Bánffi Diénes úrfival edgjütt, Mlgs Báró Vesselénji Ferentz, Közép Szolnok Vármegjei Fő Ispán, és Camerárius Úr Sógor Urnál.

23. Mártij Volt nállunk Ebéden Vatsoránis a nagyobbik Báró Ráviza Kis Aszszonj; Voltam Ebéd után Közép Szolnok Vármegjei Fő Ispán, és Camerárius Mlgs Báró Vesselényi Ferentz Sógor Urnál.

NB. Ujj Portékát se bé vinni Bétsbe, se ki vinni Bétsből nem szabad harmintzadolás nélkül, hanem abban aszt practizállják, hogj a köntöst bé porozzák valamennyire, az Ezüst portékát pedig használlják, hogj valamennyire motskolódgjék, az Ón portékát pedig [500] meleg vízbe bé mártják, vagj egyszer kétszer észnek rolla, hogj az Uj színeket el vessessék, és arról osztán nem harmintzadolnak, külömben a ki aszt akarja hogj Bétsből ki menet portékáit az Lineán meg ne hánnják, Bétsben benn az Harmintzadra küld, és onnét az Harmintzados küldi Expressussát, akinek is meg mutattja az Ember újj portékáit s meg discretizállja valamivel, és Repraesentállja a harmintzadosnak, és osztán meg petsételteti a Ládkát, s nem szabad azután a Lineánál fel bontani.

24. Mártij voltam Mlgs Báró Daniel István Urfival,¹²⁰ Rétsei Sámuel, és Ágens Dömjén Urammal, még több más Emberséges Emberekkel edgjütt a Szent István Tornjában. Meljnekis a Föld színétől fogva éppen a Gombb aljáig 612. lépésnji hol grádit, hol lajtorjája vagjon, mind öszve, fel is mentem magam éppen a Gomb alljáig, mig a Fejem felljebb nem fért.

Ez az Toronj egészen faragott kövekből vagjon építve mind kívül, mind belől, igen Vastag erős Vasrudakkal, kaptsokkal öszve foglalva, s kaptsolva, mint hogj ha alatt egy tsep szél nintsenis, de mihelj a Toronjnak feléig mégjen az Ember fel, már szél fú mindenkor, felljeb mennél mégjen az Ember annál sebessebb a szél fúvássa.

A keresztje le van a Toronjban festve, hogj miljen magoss, és széles, úgj a Sas is, a melj a Kereszt felett vagjon, a Keresztnek hosszszasága vagjon circiter más fél öl, szélessége egy ölnél hosszabb, a Sas szélessége vagjon 2. öl hosszszasága hosszszab 1 ölnél. A Vas rúd, a melj a gombot a Keresztel, és két fejű Sassal edgjütt tartja, olljan vastag, mint egy Embernek az Czombja. Lehet Concipiálni abbólis ezen Toronjnak igen nagy magasságát, hogj a Kereszt és Sas minémű nagy mégis a Földről akkorának látszik, mintha tsak fél ölnji volna mindöszve, és az Ember a földön úgj látszik mint egy nagjotska Kutsma.

Ez a Traditio ezen Toronjról, hogj egész Európában e volna leg erősebb, méltanis mert nem lehet [501] Concipiálni erősségét annak, aki nem látta.

Olljan Traditio is vagjon ezen Toronjról, hogj mikor az Török Bétset vitta, inkább ezen tornjot lötette volna, és az Városbéliek kérvén, hogj ne rontsa ezen Tornjot aszt felelte, hogj ha a Török Czimert fel tészik a Toronjnak a tetejire, békét hagi, fel is tétették az Városbéliek, a Török Czimert a Toronjnak tetejére, hogj annál inkább meg maradhasson, ez az drága, Épületü szép toronj, nagj reménségetis njújtott volt a Töröknek a Várnak fel adására, hogj a Török Czimert

fel tették volt a Toronjnak tetejére. Annakutánna el verettetvén a Török Béts alól, a Török Czimert le vették, és máigis Conserváltatik Bétsben emlékezetnek okáért.

A Toronjnak napkelet felé való részében a Török Birodalom felé vagjon ki tsinálva köből két Ember kéz, edgjütt bé van szorítva tenjere és az hüveljkit az mutató és közép úja között ki mutatván Figét mutat az Töröknek. A másiknakis bé van szorítva a Tenjere, hanem a mutató és kissebb ujjait ki njújtván boszszantja a Törököt. A Toronjnak oldalában némelij helljeken Vas ágjú Goljóbisok vadnak, bé rakva, melljeket a Török a Várnak meg szállásakor lótt volt a Toronjra.

Ez az Tráditio is vagjon ezen Toronjról és Templomról, hogj minekelőtte Béts a maga helljin építettett volna, a Templom és Toronj helljin Juh akol volt, meljnek emlékezetire tartanak 4. kitsiny zászlót, mindenik zászlón két két Juh harangotska fűgvén lántzon, melj Zászlókatis a Húsvéti Innep napján a Toronjnak szintén teteje felé a négi Oldalán ki njújtanak, s ott tartják njoltzad napig, a szél szüntelen mozgatván az harangotskákat.

Asztis beszéllik hogj abban az időben, mikor a Toronj és Templom helljin Juh akol volt, akkor a Királji mostani Residentia helljin lakott egj Jäger, egj Kutjája lévén, Béts Várának mostani planitiessin egj szarvast lótt meljnek emlékezetire a Jágert kutjájával és az szarvas szarval edgjütt ki metzették köből a Toronjnak teteje felé, és mostis ott vagjon.

[502] Vagjon ezen Toronjban egj Harang, a melljel tsak akkor szoktanak harangozni, mikor az Városon valahol égés vagjon. Vagjon ismét egj Lámpás is, melljet a felől szoktanak ki tenni a Toronjnak Oldalában, amelj felől vagjon a Városon az égés. Vagjon egj nagj Veres Zászlóis, melljet hasonlóképpen az égés felől való részében njújtanak ki a Toronjnak, hogj mind ezekről a Signumokról, észre vevén a Föld népe, tudhassa meg, melj felől vagjon az Égés, külömben az Épületek magoss voltak miatt nem lehetne megtudni.

Vagjon ismét ezen Toronjban egj más harangotskais, melj tiszta Atzélból van öntve, nem Ezüstből, pedig a mint mondatik közönségesképpen ez leg feljüls vagjon a Szent István Tornjában, ezen harangal tsak éppen a Vonagló Embereknek Szoktanak harangozni ezen harang némelij heljt ljukatsos, úgj hogj a gombos tőt egészen által lehet szűrni rajta, de mégis igen hangos hangja van.

Ezen Toronjban a faragott kövek, mid Vassal és Ónnal vadnak öszve foglalva.

Azért neveztetik pedig Sz. István Templomának és Tornjának, hogj elsőben azon heljre, Sz. István Első Keresztjénj Magyar Királj kezdett volt építettetni egj kis Kápolnát, és annakutánna nevedett, olj drága, és nagj épületté.

A Templomnak a Cserepezése alljánál mindenütt körös körül ónnal öszve foglalt czifra faragott kövekből való foljosó vagjon.

Vagjon még ezen Toronjban a harmadik Harang, meljnek nem tsuda hogj olj nagj a hire, mivel az alsó karimája edgjik a másikhöz vagjon két jó ölnji széleségű, melljet magam ölömmel meg mértem egjik szélétől az ütője közepéig egj Öl, túlis annji már lehet ennek kerületet Concipiálni. Ezen nagj Harangot Jóseff

Császár öntette volt, és az a Relatio [503] ezen Harangról, hogj annyi mása vagjon benne az mennji nap egj Esztendőben, azaz 365 mása. Csudálkozásra méltó dolog, hogj eszt az egész nagy Machinát négj Vastag Cserefa tartja, melljekis közepszerű Ember dereka Vastagságánál valamivel Vastagabb, melj fákis még az harangnak fel vonásakkor tétetnenek oda. Úgj referállja a Toronjörző Gazda, hogj a Toronjban levő Csere fákat késsel próbálták volna vágni, s nem penetrálta a kés, én nem próbáltam fides et penes authorem.

Még nagyobb Csudálkozásra való dolog ez, az mondatik, hogj eszt az egész nagy Machina harangot tsak 8. Ember vonta fel. Vagjon külömben olljan 4. kerek mint az Órakerék szokott lenni, de igen nagjok, és Vastag Vasból vadnak tsinálva, melj kerékre mindenikre 2. 2. Ember állott, és ha edgjik fókba belé akadhatott a más kerék foka, nem lehetett félteni a vissza szaladástól. Három nap mondgják, hogj fel vonták az harangot heljben, és a Templomból belől kezdték fel vonni, amint hogj máig is meg vagjon az harang fel vonó hellje, és ez, az nagj harang a több nagj harangokon alól vagjon a Templomnak Eszterha allja felé, mert nem férhetett felljebb az Toronjba, kár is mert az Épületek magasságok miatt nem éppen halhatik jól az hangja mindenfelé, tsak mintha a föld alatt döngetnének valami nagj Ágjuval. Amelj kötéllel fel vonták eszt az harangot, hárs kötél, máig is meg vagjon, és nints hiba benne, nind öszve a köteleknek hosszasságok, melljel ezen harangot fel vonták 116. Öl. Felljebb emlitettem ugjan hogj ezen Toronjból mekkorának látzanak az Emberek, de itt jobban irhatom, hogj tsak akkorának látzanak mint egj kised Gjermek. Béts egész hóstátjival edgjütt jól ki látszik, sőt Posontis meg lehet látni.

A melj óra ezen Toronjban vagjon, az perpendienlumának hosszúsága hosszab négj ölnél, Én magam egészen reá tsipeszkedtem, még meg sem akadt, tsak úgj járt mint addig. Ez az Traditio ezen Óráról, melljet ki mint akarja úgj hiheti, hogj midőn a Török Bétset vitta, és már szintén megis vette volna, ha a segítség nem érkezett volna, a Várbeliek tudván, hogj melljik Órában érkezik meg a segítség, a segítség érkezésének idejénél egj [504] fertálj órával hosszabb időt tettenek, az Ellenségnek az Várfeladása iránt, jelül adván az Sz. István Toronjában lévő Órának azon ütésit, úgj referáltatik nem tudatik miképpen impediáltatott azon fertálj ütese az Órának, és a segidség is az alatt el érkezvén az óra pedig azután abban az órában többet 3 fertáljnál nem üthetne ugj mondgják.

Vagjon ezen Toronjban egj Grádits, melljet Jóseff Császár építettett volt, hogj felmenjen rajta, de az alatt megholt, ez az grádits, keringő grádits, és a kar Fája olljan mesterségesen vagjon tsinálva, hogj midőn a Gráditsnak felső részére fel mégjen az Ember, a karfáján mint egj Csiga ljukon egészen végig le láthat az Ember a Grádits alljára.

Vagjon Ezen Toronjban egj Mathematicum Instrumentum, melj is hosszú és fában a pádimentumba bé van tsinálva, a meljre is egj jukon bé sütvén az Nap fénj önként meg mutattja, miképpen hosszabbodik és rövidedik az Nap.

Vagjon tekéző helj is ezen Toronjban, de úgj tekéznek hogj az Ember egj Fa Oszlop mellett állván háttal a teke felé, bal felé kell a Fejit tartani, és a job ke-

zével úgy kell a Tekéhez hajtani, nevetségre való állapot, mert a ki nem tudja, koránt sem oda hajt, az hová kellenék.

Ezen Toronjban laknak tüzre vigjázó Emberek, kiknek is szintén úgy Konjhajok vagyon oda fel s házok.

Ez nap estve voltam Mlgs Báró Vesselényi Ferentz Közép Szolnok Vármegyei Fő Ispánj, és Camerarius Urnál, a Sógornál.

25. Mártij. Voltam Közép Szolnok Vármegyei Fő Ispánj, és Camerarius Báró Vesselényi Ferentz Sógor Urnál.

NB. Bétsben igen observálni szokták, hogj minden Udvarokban, Házokban, Templomokban az házak fedelei alá Mártiusban az Kút Vizeket Kádakban fel szokták hordani, [505] mely irántis aszt tartják, hogj egész Esztendeig el áll minden Változás és búszhódás nélkül, sőt italrais alkalmasosbnak tartják, egész az Viznek el fogjásig, mindazonáltal ez az Mártiusi Viz fel hordás égés ellen való jó provisio.

26. Mártij. Voltam bútsúzni Magyar Országi Cancellárius és Aranj Báranjas Ur Mlgs Gróff Bottjáni Lajos úr ö Excellentiájánál, ugj Erdélji Cancellárius Gróff Gjulaffi László Ur ö Excellentiájánál. Ismét Aulæ Mareschallus, Aranj Báranjos Úr és Substitutus Fő Camerarius Mlgs Gróff Kefenhiller Úr ö Excellentiájánál, de ö Excellentiája ez nap senkit sem admittálván, tsak a Portirnak adtam az Billétet, az az Frantzia Kártját a hátára reá irtam; hogj ott voltam, és el akartam bútsúzni ö Excellentiájától.

NB. Bétsben az is a szokás, hogj mikor valaki mástól el akar bútsúzni, és vagj nints admissiója, vagj othon nem találja, tsak a Billétet adgja a Portirnak, vagj a szolgának, és azok presentállják az Uroknak, és ez bútsúzás gianánt esik.

Voltam ismét bútsúzni Aurei Velleris Eques és Camerae Praesidens, Gróff Ditrichstain Úr ö Excellentiájánál. Ismét Erdélji, Udvari Cancellariae Referendarius Kozma Uramnál. Ugj Erdélji Udvari Cancellariae Consiliarius Csató Uramnál. Ismét Közép Szolnok Vármegyei fő Ispán és Camerarius, Mlgs Báró Vesselényi Ferentz Sógor Úrnál.

Ez nap minden Bágásiamat öszverakattam, készülvén hazám felé indulni, de specificatioba el kellett küldenem elsőben Ládáimnak számát a Mérő Házhoz, és ott fejez petsétet [506] ütötenek a Ládáim Spécificatiójára, onnét mentenek a Münzhauzhoz, és ott elő kívánták az Ezüst portékás ládám és meg mérvén bé petsételték, és ottis a Ládáim specificatiójára Veres Spanjol Viasz petsétet ütötenek, onnét mentenek az Fő Harmintzadhoz a Várba, és ottis fejez petsétet ütötenek a Ládáim specificatiójára, de elsőben az Ezüstnek minden Márchjáért azaz minden 16 Lottjáért az Ezüstnek egj egj Német forint harmintzadot kellett adnom.

Milljen az Iffjúság Bétsben létemben nem tudám az szép Bibliothecát meg nézni, melljet bizony ma is bánok.

27. Mártij Indultam meg Bétsből Feleségemmel edgjütt, Bágásiamatis Magammal vivén Landkotsin a Magam szekerem eleiben Lovakat fogadván. Mentem ebédre Svéhetre, az meddig is Gróff Bánffi Diénes Úrffi, és Rétsei Sámuel

Uram el kísértének. Onnét mentem hálni Stiechss (?) Neuzidel¹²¹ nevű Faluba egy Vendégfogadóba.

Eszt az utat Landsfrassnak nevezik, minthogy nem ezen úton jár a Posta, hanem még Svéheten alól el tér Fischemen felé.

Svéheten Ebédén voltam a Szarvas nevezetű Vendégfogadóban, az holottis Felséges Aszszonjunk ebédelt volt, mikor az Ballaraianum Regiment egy Részének, a mint felljebb le irtam, Ujj Zászlókat adatott ö Flge.

28. Mártij mentem Ebédre Badendoffra¹²² Gróff Harrack Vendég fogadójában, hálni Vizenburgba, az az Mosonba. [507] De mentem által Prúkkon, meljjs Magyar Ország szélibe esik, úgy hogj egy Viz folj el közötté azon heljség nevezetű, és azon a Vizen való hidnak fele alsó Austriához, fele pedig Felső Magyar Országhoz tartozik, két Harmintzad vagjon benn a Hostátban, edgjik Magyar Ország résziről, másik Austria részéről, és a kik vagj Bétsbe mennek, vagj Bétsből jönnek le felé, bé kell jelenteni magokat mind a két harmintzadra.

Itt igj is járék az Austriai Harmintzados mellett egy Házhoz bé tértünk hogj mind az két harmintzadra magunkat bé jelenthessük, a melljet végbe vivén, az Austriai Német Harmintzados igen Emberséges Ember volt, menten hozzám jött, de a Magyar Országí Harmintzados Embertelen Ember volt, felém se jött tsak Embereit küldött hozzám, Expressusommalis veszekedett, ajándékot várt volna töllem, egjébben belém nem kaphatott, hanem hogj Svéheten miért nem Visgáztattam a Passusomat, igaz az, hogj ennek úgj is kellett volna rend szerint lenni, de én nem tudtam, szekeresemnek kellett volna meg mondani nekem, de az is el halgatta, a melljért az Német Harmintzados rúttól bánt szekeresemmel, szintén meg verte, eszt mondván, miért akartad te illj idegen Gavallért kárba hajtani, és miért nem mondtad meg aszt, más most ha rossz Ember volnék (:magát értvén:) meg tartóztathatnám mindenit, s ezen Gavallérnak vissza kellene menni Bétsbe, baja igazittására, az Magyar Országí harmintzados annakutánna [508] azért akadott belém, hogj Könjveket viszek, és ezért minden Ládáimat visitirozni akarta, de nem engedtem meg, hanem edgjét megnjitottam, meljben az Enjedi Collegiumnak hoztam volt valamit, az Német harmintzados félre hívott meg monddta, hogj tsak azért fracturáskodik, hogj ajándékot várna, de ne adgják mert jó Passusom vagjon. Én sem adék ezen rossz Embernek semmit a Németet pedig meg ajándékozám, s eléb állék onnét, Interim miheljt az Magyar Országí harmintzadon is által menék, Ezüstös Ládám petsétét enis fel szakasztom, melljet Bétsben ütöttek volt reája a Fő Harmintzadon, midőn ott megharmintzadtam volt.

NB. A Szent István Tornjáról ez az Hir hogj 50 egész Esztendeig építették, a Templomot pedig 60 Esztendeig, akármeddig építették légjen elég az, hogj igen szép drága, és erős Épület az.

Mind Flgs Királynénk, mind az Özvegj Károly Császárné, a mellj udvari Dámákat tartanak, mikor az Udvari Dámák Udvarhoz fel mennek, vagj onnét le mennek, mindenkor az Udvari Hintókon járnak, melj Hintókis nagjobbak, mint az más félék, és 6 Lovakat szoktanak az Udvari Hintókba bé fogni, és njeregből

hajtják másoknak pedig 6. Lovan jární, s kivált njeregből hajtani udvarhoz absolute nem szabad.

Az az rendtartás is vagion Bétsben, hogj mihelj Flgs Aszszonjunk megviselősödött az mindgjárt publicáltatott, és valameddig ő Flge [509] viselős, nem szabad se Égés jelentésre való hangot meg vonni, sem pedig lármázni Bétsben az Várban, minthogj mikor Égés vagion, és az harangot meg vonják, vagj pedig mikor valami Lárma esik a Várban, a Nép mindgjárt az Udvarba szokott szaladni meg tudására.

Az melj nagj hires Harang vagion az meg irt Szent István Tornjában, annak az Ütője 24. Mása, és mindenkor 8. Ember szokta vonni, de nem új vonnják, mint az más féle harangokat, hanem az Toronjnak négy szegelete felé vagion az Harang Vonó Fája.

Vagion Bétsben egy szegelet ház melljet neveznek Stok am Ejzennek, a mellett vagion kívül egy Fa törsök, vas pántokkal egibe foglalva, és Vas szegekkel erőssen meg verve, erről ez az Traditio hogj akkori Fa még mikor Bétset építeni kezdték, azon helyből nőtt volt ki, mivel az hol most Béts fekszik, egészszen Erdő volt, és emlékezetnek okáért tartatik azon Fa.

29. Mártij. Mentem Délre Ötövénybe a Vendégfogadóba, hálni mentem Gjörbe az Hóstátba, a két Fejű Sas nevezetű Vendégfogadóba.

NB. Az Landszekereseknek illjen Privilegiumok, vagj szokások vagion, hogj mikor Úri Embereket Vecturáznak, a Vendégfogadósok ingjen adnak nékiek, s Lovaioknak enni, innja, aminthogj mihelj ő már közelit a Vendégfogadó felé tsatogat keménjen, már az a jele, menten nyittják a Kaput, Lovait fogják ki a szekérből, viszik az Istállóba, maga pedig a szekeres mégjen bé az házba, a szekereseknek szokott statiójuk is vagion, Ebédre, hálni ő onnét tovább bizonj nem mégjen, [510] Fogadósoknak pedig meg fordul az szekeresekre és Lovaikra tett költség, mert el rántják az utazó személljeken, a Vendég fizeti eszt meg.

30. Mártij Jöttem Ebédre Gűnjűbe a Vendégfogadóba, Vatsorára által ellenben Komárommal, a Nefftzer Fogadójába.

Ekkoron láttam Komáromot, minémű nagj erősséget adott az Isten az Viz által, meljneki egy része felől, folj a Vág Vize, más felől az Duna és ezen két foljó Viz között Vagion Szigetben mind maga az Vár mind az Város, de a Vár éppen az szegeleten fekszik, az hol az Vág Vize az Dunába szakad. Eszt a Várost hívják Szűz Városnak, a melljet még Soha Ellenség meg nem vett; Az Czimereis egy szűz Leánj, Koszorú lévén Fejében és a jobb kezivel Esztergom felé fűgét mutat az Töröknek, minthogj akkor Esztergomot a Török birta, de Komáromot meg nem vehette.

Győrtis szintén új vészi körül egy felől a Ráptza vize, más felől az Duna, jöllehet ez is nagj erősség, de koránt sem érkezik Komárommal.

Szépen jártam ezen felljeb említett Fogadóban való hálásomkor Nagj Bőjtben lévén le felé való utazásom, bé érkezvén a Fogadóba a szokás szerint a Kelnér menten jött, kérdvén mit parantsolok, Én Húsnéműt parantsolván, azzal elment a Kelnér a Fogadósoknak mint Urának reportálta, adtak ők ugjan húst, de zúgolódtanak, hogj Bőjtelességekkel egy tűzhelljen sütik főzik, holott néki a Bolond-

nak a sódar füstre téve ott fen volt, s tsepegett le az [511] sirja, talám az Bőjtös étkebe is, s eszt el szenvedte, nékem meg mondván az dolgot, ki mentem, rútúl bántam a Fogadóssal, evel fejezvéen bé, ha Fogadós tartozik ő pénzért aszt adni az utazóknak a mit kérnek.

31. Mártij. Jöttem Ebédre Piszlo (?) nevű Faluba a Vendég fogadóba, Estvére Dorokra a Vendégfogadóba, mellj is által ellenben vagjon Esztergommal. Ez az Esztergom fekszik a Duna parton, egy hegjen, Erős helynek látnak ez is.

1ma Árpillis. Jöttem Ebédre a Zöldvári Vendégfogadóba, mellj is Gróff Eszterházi Jóseff Úré. Estvére mentem Budára az Aranj Ökör nevezetű Vendégfogadóba.

Itt is a Harmintzados belém akart kötelődzeni, miért bontottam fel Ezüstös Ládámnak petsétit Budáig, inkább hiszem ez is Ajándékot várt volna, de én bizony nem adtam, s megizentem aperte, ha tetzik tsak aréstálja portékáimat, mert Én menten Postán viszsza felé tudom venni az utomat Bétsbe, ő sem garbontzáskodék többet.

Itt láttam asztis hogj Nagj héten mint verték a Gjermekes Pilátust, az az, Egész szál Deszkákat a Templom mellé ki tésznek, és az apró Gjermekes bototskákkal nagj lármával kolompozzák a Deszkákat, és ekkor a Sidó kin nem merne jární, mert menten reá támadnának a Gjermekes, minden tartozás nélkül ütnek vernék.

Ez az Buda igen szép, és kies helljen vagjon építve Béts felöl a Duna partjára. A Vára nagjon erős hellj, mellj is egy Dombon vagjon fenn építve, Hostáttja mindkét felöl, igen hosszú, melljnek Béts [512] felöl való részt hívják Oh Budának; A Hóstátjában mostanis meg vagjon, a Török Templom, és a Metsetje magossan Oszlop formára faragott kőből van építve, s egy tsepp fedele sintsen, melljöl a Török Pap kiáltozta öszve a Népet.

2. Árpillis Ebéden volam ugyan tsak Budán a megnevezett Vendégfogadóban, minthogj szekereset nem kaphattam. Ebéd után igen szép tsendes időben mintha tsak valami Tón hajókáztam volna, sajkan által jöttem a Dunán Pestre, mert még ekkor az Compot nem rakták volt bé az Vizbe; Pesten háltam a Fejér Hajó nevezetű Vendégfogadónál benn az Városon.

Ez az Pest is igen kies hellj, és vagjon építve a Dunának Erdélj felöl való partján, éppen tsak a Duna választja el Budát és Pestet egymástól.

Pesten vagjon az az hires drága és nagj épületű Ispotálj, melljet Cárölj Császárné építettett volt, szebb is ezen Épület, mint volt ekkor Flgs Királynénk Residentiája.

3. Mártij [!] Ebédre mentem Úlűben, a Vátzi Pap Urak Vendégfogadójokba. Hálni mentem Albertben Báro Szeletzki Úr Vendégfogadójába.

4. Mártij [!] Ebédre mentem Nagj Abonjban, a melljet is Szolnok Abonjnak hívnek rend szerint. Hálni mentem Szolnokra a Vendégfogadóba.

Itt is az Commendans Garbantzáskodni kezdett volt, de Passusomat fel küldvén, vagj bé küldvén le tsendesedett, mert declárltam hogj ha tetzik aréstáljon, Én viszsza térek Bétsbe.

Ez az Szolnok éppen a Tisza parton fekszik Vára is vagjon, de tsak Föld töltéssel, kőfala nintsen Ágjukat és Praesidiumokat is tartanak benne; Itt vagjon az Tiszán Vert hid lábakra, mint az Erdélji Folljó Vizeken szokott lenni.

[513] Felljebb el felejtettem vala emlitteni hogj Pestről Nagj Pénteken kelleték el indulnom, Innepi énekléssel utamot követnem.

5 Mártij [!] Mentem által a Tiszán Szolnoknál, és szállottam meg Török Szent Miklóson, egj betsületes Embernél, a ki Atjámnak volt szolgálja, a ki bizonj ha lehetett volna, a Lelkit is ki tette volna érettem, ugjan ez nap ott is háltam.

Minthogj pedig Húsvét első napján érkeztem Török Sz. Miklóstra, és még nem Communicálhattunk volt az nap, ebben az heljségben pedig 300 háznál több Református volt, a nép közzül is sokan Valamellj Militiának Erdélj felé való szállittására sokan el mentenek volt, s nem Communicálhattanak, a Pap a mi kedvünkért újra ki hirdette a Communiot ez nap.

6. Mártij [!] Ez nap is Ebédig Török Sz. Miklóson voltam, és Ebéd előtt Communióval éltünk, igen nagj frequentiában, ugj hogj tsak az Communio osztás majd két óráig tartott. Az nép sirt örömében, hogj Református Urat látott maga között Communicálni, mert már Magyar Országban igen el fogjtanak. Ezek az Emberek a Lelkeketis ki tették volna érettem, marasztottak hogj bár tsak egj hétiig mulassak ott nállok, s nyugodgjam, mert nem engedik hogj semmit is költsek, de hazám féle, és Gjermekem látása vágjódása nem engedte. Nem engedték hogj Fogadott Szekeremis semmit költsön ingyen tartották nekemis ők főzettenek. A Tanáts mikor közikbe bé érkeztem előmben mind ki jött, ugj beneventált a Templomból szállásomra mindenkor elkisért, az Isten áldgja meg a jó Felekezeteget maradékában is hozzám mutatott nagj Emberségekért.

Ez nap hálni mentem Madarasra. NB. Ez az Török Szent Miklos közönségesen Hajdu Városnak tartatik.

[514] 7. Mártij [!] Ebédre mentem a Nagj Ivánji pusztán lévő Groff Pudler Vendégfogadójába. Hálni mentem az Hortobágyi Vendégfogadóba, ugjan az Hortobágy Vize mellé, melj Vendégfogadóis Debretzen Várossáé.

8. Mártij [!] Ebédre érkeztem Debretzenbe. Ugjan ott is háltam.

9. Mártij [!] Mulattam egész nap Debretzenben. Melj Város igen nagj helljen fekszik és bőv népe vagjon, a Magyar Korona alatt kerítés nélkül való Város illj nagj nints mint ezen Város, kivált a Reformátusok Gjülekezete igen florens, három Templomba járnak, öt Tiszteletes Papjai voltanak ekkor, Florens Collegiumis vagjon itten, öt Tiszteletes és hires Professorokkal.

Térségben lévén ezen Város, némelj uttzái felette sárosok, némelljekon pedig hidak vadnak tsinálva, ezen Város föld Sántzal vagjon körül véve. A köz nép Elöljárói igen jeles és tehétős Emberek, és igen jó Regimen vagjon ezen jeles Emlékezetes Városban.

10. Mártij [!] Mentem Ebédre Vámos Pértsre. Hálni Miháljfalvára.

11. Mártij [!] Mentem Ebédre Piskóltra Rhédei Pál Ötsémhez,¹²³ a Mlgs Rhédei Familia jószágaiba ugjan az nap ott is háltam.

12. Mártij [!] Mentem Tasnádra Vaji Mihálj Úrfi Ötsémhez ugjan ez nap ottis mulattam.

13. Mártij [!] Mulattam Tasnádon.
14. Mártij [!] Mulattam ismét Tasnádon.
15. Mártij [!] Mulattam ismét Tasnádon.
16. Mártij [!] Mentem a Csaholji Völgybe a patak mellé Ebédre. Estve Som-
ljóra Mlgs [515] Báró Bánffi László Kraszna VVrmegjei Fő Ispánj Ur Bá-
tjámhoz.¹²⁴
17. Mártij [!] Mentem Ebédre Nagj Faluban Mlgs Báró Bánffi Farkas Ur
Bátjám Uramhoz,¹²⁵ ugjan ez nap ott is mulattam.
18. Mártij [!] Ez nap is Nagj Faluban mulattam.
19. Mártij. Estvére mentem Krasznára.
20. Mártij Ebéden mulattam Krasznán, hálni mentem Zilajra, Mlgs Báró
Vesselényi Ferentz Sógor Úr házához.
21. Mártij [!] Ebédre a Meszes tetejére. Hálni mentem Magyar Egregjre
Posta Mester Viski Péter Uramhoz.
22. Mártij [!] Ebéden voltam ugjan Viski Péter Uramnál. Vatsorára men-
tem a Berendi Vendégfogadójába Lészainé Aszszonjomnak.¹²⁶
23. Mártij [!] Mentem Ebédre a Kóródi Posta Házhoz, Vatsorára érkeztem
meg Kolosvárra. Melljértis ditséri szegénj Lelkem az Én Istenemet, hogj Idegen
helljen, ollj kegjelmesen meg tartotta, és békével édes hazámba meg hozta.
Amen.

Jegyzetek az útinaplóhoz

1. Bánffy Dénes, losonczy gróf (1723–1780), főlovászmester, Kolozs vármegye főispánja. Székely László első feleségének, Bánffy Katának a testvére.
2. Székely László utazásának állomásai: Kolozsvár – Karád – Berend – Sombor – Magyaregregy – Zilaj – Varsocz – Somlyó – Bajók – Déva – Székelyhida – Pályi – Debrecen – Hortobágy – Csege – Bábolna – Poroszló – Átány – Árokszállás – Hatvan – Aszód – Kerepes – Pest – Buda – Nyergesújfalu – Jágendorf – Bécs.
3. Viski Péter, magyaregregyi postamester.
4. Dietrichstein, Karl Hannibal gróf (–1794), kamaraelnök, az aranygyapjas rend lovagja.
5. Bánffy Kata, losonczy gróf (–1745), 1742-től Székely László felesége.
6. Márgai Nagy Ferenc (–1787), előbb gróf Bethlen Gábor kancellár, majd gróf Bánffy Dénes és György gubernátor jószágkormányzója – Vaji (Vay) Mihály, báró (1768), katonatiszt.
7. Grassalkovits Antal, gróf (1694–1771), királyi személynök, kamaraelnök.
8. Pálffy János, gróf (1663–1751), császári ezredes, Magyarország nádora.
9. Mária Terézia (1717–1780) 1740-től Magyarország királynője.
10. Szilágyi Sámuel, báró (–1771), Teleki Sándor támogatásával tanult külföldi egyetemeken. 1733-48-ig a református egyház ágense Bécsben, 1748-tól erdélyi királyi táblabíró. A *Keresztyén Seneca* c. fordításgyűjtemény szerzője.
11. Karl Joseph főherceg (1745–1761), Lotharingiai Ferenc és Mária Terézia fia.
12. Kemény László, báró (1709–1774), számvevőszéki elnök, 1759–1762-ig Erdély főkormányzója.
13. Teleki Sámuel, gróf (1710–1782), Teleki Mihály és Toroczkai Kata fia, tábornok.
14. Gyulaffi László, gróf (1699–1754) Udvarhelyszék kapitánya, majd Erdély udvari kancellárja.
15. sem megkérdeve, sem pedig megkeresve
16. méz a szájon, epe a szívben
17. Bethlen Gábor, gróf (–1768) udvari kancellár, majd Bécs velencei követe.
18. sem megkeresve

19. Batthyány Lajos, gróf (1699–1765), 1732–1746-ig Magyarország kancellárja, 1751-től nádora.
20. Batthyány Lajosné, Kinsky Terézia grófnő.
21. Khevenhüller-Metsch, Johann Joseph (1725–1763) udvari marsall és főkamrás.
22. II. József (1741–1790) német-római császár, 1780-tól magyar király.
23. Christine Marie, főhercegnő (1742–1798) Mária Terézia leánya.
24. Erzsébet Krisztina (1691–1750) VI. Károly német-római császár, III. Károly néven magyar király felesége, Ludwig braunschweig-wolfenbütteli herceg leánya.
25. Marie Anna főhercegnő (1718–1744) Mária Terézia húga, Karl Alexander főherceg felesége.
26. Karl Alexander lotharingiai herceg (1712–1780), Mária Terézia sógora.
27. Stephansdom
28. Ferenc, lotharingiai herceg (1708–1765), Mária Terézia férje 1730-tól, 1740-től uralkodótársa.
29. Székely Ádám, borosjenői gróf (1716 után–1771), Székely László testvére, az erdélyi református egyházi alapítványok és iskolák gondnoka. Lefordította Locke *A gyermekek neveléséről* c. művét.
30. Rétsey Sámuel, erdélyi nemes.
31. Fuchs, Marie Caroline, Mária Terézia főudvarmesternője.
32. Klein, báró – udvari mókamester (?).
33. Udvari Comedia Ház – Höfisches Theater vor exclusivem Publicum, a Burgtheater elődje.
34. Üdv néked, mondja Abnernek Joáb, míg a végzetet sietteti; Ó sehogy nem illenek össze: a szájon: üdvöz légy! a szívben: Óvakodj!
35. Kollonitsch (Collonits), Sigmund von (1677–1751), kardinális, bécsi érsek.
36. Legméltóságosabb Uraságod menjen az erdélyi kancellárhoz, vegye át tőle a biznyságlevelet családja ügyében, és hozza el nekem. [...] Néhányszor voltam, Excellenciás úr, de megtagadta, és ár ellen nem tudok úszni. Ez az ön kancellárja ostoba, a királyi okirattal ellentétes biznyságlevelet nem adhat ki, csak avval összhangban lévőt.
37. Id. Székely Ádámné, Rhédei Kata (–1729), Székely László anyja.
38. Székely László apja, id. Székely Ádám (–1730) 1700-ban grófi rangot kapott id. Székely László (1644–1692), Apafi postamestere, majd kolozsvári kapitány, az országgyűlés és a fejedelmi tábla elnöke érdemeiért.
39. Bornemisza Jánosné, majd Bethlen Miklósné Csáki Kata (1726–1794).
40. I. Lipót (1640–1705), német-római császár, 1653-tól magyar király.
41. Esterházy József, galántai gróf (1714–1762), altábornagy.
42. Csátó Zsigmond (1700–1752), tanácsos, az erdélyi udvari kancellária referendáriusa.
43. Kärthnerthortheater
44. Erdődy Gábor Antal, gróf (1684–1744) egri püspök

45. Wallis, George Olivier, gróf (1673–1744) tábornok – Wallis, Franz Paul, gróf (1677–1737) erdélyi commendans generalis.
46. Erzsébet Krisztina császárnénak csak nőtestvére volt. A látogatás idején Antoinette Amalie (1696–1762) braunschweig-wolfenbütteli hercegnő volt életben.
47. Kálnoki Antal, gróf (1702 k. – 1782), császári ezredes.
48. Bethlen Farkas, gróf (1705–1763), ezredes, Bethlen Kata testvére.
49. Bornemisza János, ifj. báró (1708–1747) vezérőrnagy.
50. Windischgrätz, Leopold Karl (1718–1746) bécsi gubernátor.
51. Ausperg, Joseph Maria, herceg (1723–1806), osztrák államférfi, 1771-től 1774-ig Erdély gubernátora.
52. Petrasch, Joseph, báró (1715–1772).
53. Prajner (?), gróf, németalföldi gubernátor.
54. Az aranygyapjas rend lovagjainak avatása az Augustinerkirche-ben.
55. Esterházy Ferenc, herceg (1715–1785), főkancellár, az aranygyapjas rend lovagja.
56. A hallottakat és mondottakat elmondom.
57. Ki időt nyer, életet nyer.
58. Szent-Iványi, gróf, magyarországi nemes, biztonsággal nem azonosítható.
59. Weissenwolf, Joseph Anton (1695–1760), linzi gubernátor.
60. Rádai Gedeon (1713–1792) gróf, író, könyvgyűjtő.
61. Schönbrunn – a császári család nyári rezidenciája.
62. Kärthnerstrasse
63. Leopoldstadt – ma Bécs I. kerülete.
64. Spanyol lovasiskola – 1728 és 1735 között épült Fischer von Erlach tervei alapján.
65. Franz Anton, Lamberg hercege (1678–1759).
66. Spanise Althau, gróf, a máltai lovagrend követe.
67. Az 1070-ben alapított máltai lovagrend temploma és háza a Kärthnerstrasse és a Johannissgasse sarkán található.
68. Pálffy Rudolf, gróf (1719–1768), császári ezredes, Pálffy Lipót (1716–1773) tábornok, koronaőr, Joseph Adam von Schwarzenberg herceg (1722–1782), Christian Philipp Löwenstein-Westheim gróf (1719–1781). A szánkázás többi résztvevője megnyugtatóan nem azonosítható.
69. vallásra és személyre való megkülönböztetés nélkül
70. Mehlgrube
71. VI. Károly (1685–1740) német-római császár.
72. A korabeli színházi műsorok tanúsága szerint Székely feltehetőleg az Ipermestra – Adolf Hasse és Metastasio operája – bemutatóján vett részt.
73. Isteni tehetséggel volt megáldva.
74. Haller László, gróf (1717–1751) máramarosi főispán. Fenelon, *Telemachus bujdosásának történetei* c. művének fordítója.
75. Gyulaffi Lászlóné gróf Haller Éva.
76. Khevenhüller, Ludwig Andreas herceg (1683–1744), osztrák hadvezér.

77. Fischamend (Alsó-Ausztria)
78. Virmond, Damian Hugo gróf, császári altábornagy, Kolozsvár parancsnoka.
79. Kemény János, győrmonostori báró (- 1747k.)
80. Hildburghausen, Josef Maria Friedrich Wilhelm (1702–1787), szász választófejedelem, felesége: Victoria von Savoyen.
81. Savoyai Jenő, herceg (Francois-Eugène de Savoie-Carignan) (1663–1736).
82. Karlskirche – VI. Károly építtette a két Fischer von Erlach tervei alapján 1716 és 1737 között. Oszlopai a római Trajanus oszlopokra emlékeztetnek.
83. Wienerneustadt
84. Matersdorff = Mattersburg (?)
85. Strasskirchen = Traiskirchen (Alsó-Ausztria)
86. VII. Károly Albert, Wittelsbach (1697–1745) német-római császár, bajor választófejedelem.
87. 1741. május 14. – október 29., országgyűlés Pozsonyban.
88. A Wesselényi-összeesküvésben vádolt Zrínyi Péter (1621–1671) és Frangepán Ferenc (1620 k. – 1671) lefejezése Bécsben.
89. Svéhet – Schwechat
90. Ausztria ha nem szeles, akkor viharos.
91. Háromszék felé uralkodó hideg, főnjellegű keleti szél.
92. Ulfeldt, Corfiz gróf (1699–1760), főudvarmester.
93. Valószínűleg Anton Freiherr von Ravizza (1720–1771) testvérei.
94. Ballhaus – I. Ferdinánd építtette 1525-ben a Schauflegasse sarkán. Lebonították, nevét őrzi a Ballhausplatz.
95. Herberstein, gróf – biztonsággal nem határozható meg.
96. Dömjén Gergely, erdélyi ágens, 1748-62-ig a kancellária mellett.
97. Sellier, báltrevező.
98. Sigrai József báró, vagy Sigrai János báró (- 1763)
99. Kozma József (- 1768), erdélyi referendárius.
100. büntetés nélkül
101. Kärthnertor
102. Borromaus, Carolus (1538–1584) milánói püspök. A Karlskirche-t VI. Károly építtette, ld. 82. jegyzet.
103. III. Ferdinand (1637–1657) német-római császár.
104. Bécs kapui: 1. Kärthnertor, 2. Stubentor, 3. Burgtor, 4. Schottentor, 5. Neuentor, 6. Roter Tor, 7. Schantzeltor.
105. Bécs elővárosai: 1. Leopoldstadt, 2. Weissgärbern, 3. Landstrasse, 4. Erdberg, 5. Divinu, 6. An der Wien, 7. Kunersdorf, 8. Mariahilf, 9. Laimgrube, 10. Josefstadt, 11. Spittelberg, 12. Neustift, 13. Neubau, 14. Alt Lerchenfeld, 15. Alservorstadt, 16. Warniger Gasse, 17. Wieden, 18. Hundtsturm, 19. Rossau, 20. Margareten, 21. Neu Lerchenfeld, 22. Ratzen Stadtel, 23. Unger Gasse, 24. Rennweg.
106. Szent Márk kórház – ideggyógyintézet
107. Lichtenstein herceg – biztonsággal nem határozható meg.
108. Alamor – Székely László szülőhelye.

109. Bécs piacai: 1. Neu Markt, 2. Hohen-Markt, 3. Kin Markt, 4. Am Hof, 5. Judenplatz, 6. Jesuiter Platz, 7. Graben, 8. Dominicaner Platz, 9. Stock am Eisen.
110. Holstein, herceg (- 1744)
111. Minthogy már más alkalommal is megtapasztaltam Excellenciátok kegyelmét, ismételten e kegyelemhez folyamodom, és átadom Excellenciátoknak Ő Királyi Fenségének szülő legalázatosabb feljegyzésemet, mivel térden állva szeretném elérni, hogy legszentségesebb Királyi Fenségénél meghallgatást nyerjek, mivel azonban legszentségesebb Ő Királyi Fenségének oly sokféle tennivalója van, félek, hogy időt veszítek. A lehető legalázatosabban kérem ezért Excellenciátokat, méltóztassék jelentésében a legszentebb Királyi Fenségnek kegyelmesen beajánlani, hogy Excellenciátok kegyelmes ajánlása által a királyi jóindulatot elnyerhessem. Excellenciád kegyelmét hódolatom legteljesebb kinyilvánításával igyekszem kiérdemelni.
112. Kapuzienerkirche, Kaisergruft
113. A Rossau-i porcelán manufaktúrát 1718-ban alapították.
114. Gondoskodni fogunk. Emlékezni fogunk rátok.
115. Legszentségesebb Királyi Fenség, Úrnő, természettől fogva legkegyelmesebb és legkegyesebb Úrnő és Fejedelem.

Csodálkoznom, ha nem támogatna néhai isteni Lipót császárnak nagyatyám, néhai Székely László irányában megerősített kegyessége, aki I. Apafy Mihály fejedelem alatt volt elnök, tanácsos, Kolozs vármegye főispánja és Kolozsvár főkapitánya, s akit miután az erdélyi kormányzat a fenséges ausztriai Házra szállt, mindezen viselt tisztségében egyszer s mindenkorra kegyesen megerősített. Csodálkoznom, ha Legszentségesebb Fenségtek vesleszületett kegyelme nem támogatna. Legszentségesebb Fenségtek ítélőszéke elé állok ezért, s térden állva, könyörögve kérem Legszentségesebb Fenségteket, hogy méltóztassék királyi kegyelmével családomat oltalmába venni, s engem, legalázatosabb alattvalóját kegyesen kamarásai sorába felvenni.

Legszentségesebb Királyi Fenség, Úrnő, természettől fogva legkegyelmesebb és legkegyesebb Úrnő és Fejedelem.

A magán- és közügyek olyan forgandóak, hogy pillanatonként változnak, és ritkán adják tovább az utókornak azt a formájukat, amelyet magukra öltöttek. Másról nem szólva, a teljes megváltozásnak legjellemzőbb bizonyítékát maga az Erdélyi Fejedelemség nyújtja, mely az oly gyászos mohácsi vész előtt Magyarország igen nemes tagja volt, majd a török uralom zsarnokságát megtapasztalva másfél évszázad folytonos változásainak olyannyira ki volt téve, hogy sem a fejedelemség nem volt képes igazgatásának régi formáját megtartani, sem pedig előkelői az ősi dicsőséget. Ezért van az, hogy részint javaiktól, részint frásos dokumentumaiktól megfosztva igen kevés olyan család van, mely őseinek nemzetségtáblázatát igazolni tudná. Ehhez az is hozzájárult, hogy ötven évvel ezelőtt grófi vagy bárói (ezek Erdélyben ismeretlenek voltak) és ilyesfajta címekkel nem különböztették meg a család-

dokat, hanem vagy ősi voltukkal, vagy birtokaik nagyságával vagy tisztségük méltóságával, melyekkel kitüntették őket. Ezeket pedig, legkegyelmesebb Úrnő, azért gondoltam érdekemben állónak kegyelmesen előrebocsátani, mert bár a grófi címmel, mellyel először az isteni Lipót méltóztatott atyámat legkegyelmesebben ékesíteni, őseim nem voltak ékesítve, ezt inkább azon kor szokásának vélném tulajdoníthatónak, semmint, hogy régiségben bárki is megelőzte volna őket. De azt is be kell vallanom, hogy nagyatyám Magyarországnak Bánátban fekvő, a török fegyverek által elfoglalt részeitől, következésképpen ugyanazért minden javaitól, úgy mint Borosjenő birtokától és az ahhoz tartozó jogaitól megfosztva Erdélybe, tudniillik egy biztosabb helyre vándorolt be I. Apafy alatt, akinek udvarában rangban előre haladva végül a tanácsosok közé soroltatott, s miután Erdély a felséges Ház oltalma alá adta magát, melyben nagyatyámnak nem kis része volt, miképpen az okiratok tanúsítják, az isteni Lipót a felséges udvar iránti érdemei miatt királyi személyviselőként bírósági elnökké, Kolozs vármegye főispánjává, nem különben Kolozsvár városának főkapitányává nevezte ki. De még itt sem állt meg ez a nagyatyám iránt megnyilvánuló királyi kegy, hanem miután ő elhunyt, s atyám, Székely Ádám grófi méltóságra emelkedett, azt, hogy nagyatyám érdemeit, s a császári udvar iránti érdemeit mily nagyra tartotta az isteni Lipót, nyilvánosan méltóztatott bizonyítani, mégpedig annak okiratban történt páratlan kifejezésével, hogy őt és utódait grófoknak nyilvánítva olyannak akarta tekinteni, mintha négy grófi rangú atyai és anyai ágú nagyszülőtől született volna.

Mivel tehát, legkegyelmesebb Úrnő, az én őseim az isteni Lipót kegyességének oly nagy bizonyítékait érdemelték ki, melyekkel még nekem is dicsekednem lehet, ezért, hogy legszentségesebb Fenségték ezeket számomra jóindulatúan megújítani és folytatólagossá tenni méltóztatassék, térden állva legalázatosabban könyörgök, és legszerényebben esengek, hogy méltóztatassék legszentségesebb Fenségték engem is kamarásainak sorába a legkegyelmesebben felvenni, mivel egyéb iránt a negyedik dicsőségesen uralkodó király grófi méltóságra emelt.

Legszentségesebb Fenségednek ezt a kegyességét örökös hűséggel csókolván fogok meghalni.

Legszentségesebb Fenségték legalázatosabb és örökké hűséges alattvalója

gróf Székely László

Magyarország, Csehország stb. legszentségesebb Királyi Fenségének, Úrnőnek, természetből fogva legkegyelmesebb és legjóságosabb Úrnőnek egy igen alázatos feljegyzése.

116. Teleki Miklós, gróf (1704–1745)

117. Wesselényi Ferenc, báró (1705–1770), Közép-Szolnok megyei főispán, felesége: Rhédei Zsuzsanna grófnő (1716–1771).

118. Balley Brandenburg – a máltai lovagrendből 1539-ben levált német rendtartomány.
119. Schaffgotsch (keresztneve bizonytalan).
120. Daniel István, báró ifj. (1724–1788) Udvarhelyszék főkirálybírája, guberniumi tanácsos.
121. Neusiedel
122. Székely László útvonala hazafelé: Badendorf – Wiesenburg – Moson – Bruck – Öttövény – Gönyű – Komárom – Dorog – Esztergom – Buda – Pest – Vác – Albert – Szolnok – Törökszentmiklós – Madaras – Nagyiványi – Hortobágy – Debrecen – Vámospércs – Piskolt – Tasnád – Somlyó – Nagyfalu – Kraszna – Zilaj – Meszes – Magyaregregy – Berend – Kóród – Kolozsvár.
123. Rhédei Pál, gróf (1716–1764), a királyi tábla bírása.
124. Bánffy László, báró (1671–1755) Kraszna vármegyei főispán.
125. Bánffy Farkas, báró (1701–1761), 1751-től a királyi tábla elnöke.
126. Lészainé Keczei Sára, L. István alispán felesége.

„Bécs, mellynek mind hírét, jóságát és szépségét eléggé tudgyuk mind Magyarországon, Erdélyben, mind Németországban, nem szükség leírni, mert jól ismerjük, és tudgyuk, minemű hely legyen.” Az egész Európát bejáró Bethlen Mihály útinaplójában csupán ennyire érdemesíti a császárvárost. A peregrináció klasszikus útvonalát követve XVI–XVII. századi utazóink számára Ausztria valóban csak közbeeső állomás. Távolabbi célok vezérlik őket, főleg Itália és Nyugat-Európa nevezetes városai, a német és németalföldi egyetemek. A szélesebb horizontra tekintő, gazdagabb élményanyagot feldolgozó útleíró irodalomnak nem lehet versenytársa egy XVIII. század közepi helyzetrajz. Szándékosan nem az útinapló kifejezést használtam, noha Székely László kéziratának részcíme: Bétsi utazásomról, az utazás mint motívum mégsem központi témája írásának.

Székely László a XVII. század végén gyors karriert csináló, Magyarországból Erdélybe került nemesi családból származott. Nagyapja, id. Székely László Apafi főpostamestere, főispán érdemeiért id. Székely Ádám grófi címet kapott. A frisskeletű grófság Székely László számára egész életében konfliktust jelent, bizonyítási kényszert, törekvést a saját jogon kivívott rangra és igazodást a régi, nagy hagyományú főrangú családokhoz. Székely 1716. szeptember 4-én született Alamoron, apja harmadik, Rhédei Katával kötött házasságából. Iskoláit Nagyszebenben és Nagyenyeden végezte, a tervezett külföldi iskoláztatást apja korai halála (1730) megakadályozta. A húszéves korában birtokait átvevő Székely 1742-ben házasodott először, házassága Bánffy Katával csak két évig tartott. Felesége halála után nem sokkal ismét megnősült, ezúttal Thoroczkay Zsuzsannát vette feleségül. Két házasságából három gyermeke származott, de még kiskorukban elvesztette őket. Az utód nélkül maradt gróf 47 éves korában kezdte el írni élettörténetét, amelyet egészen haláláig (1772-ig) folyamatosan vezetett. A kézirat 1007 lapot számláló negyedréti alakú kötet, amelynek utolsó lapjait a második feleség, majd annak halála után a család praefectusa, Kis Zsigmond írta.

Székely László mint fordító is kipróbálta tehetségét, munkái azonban csak cím szerint ismeretesek. Lefordította a Comeniusnak tulajdonított *A Tseh Országi Ecclesiáknak Üldöztetésének... Históriáját*, Petrarcanak *A Jó Szerentsének és Szerentsétlenségnek orvosságairól* szóló művét, valamint Johann Hübner hamburgi professzor több kiadást megért földrajzi munkáját *Magyar Geographia* címmel.

Fordításai kéziratban maradtak, az első valószínűleg magántulajdonban van, a másik kettő a székelyudvarhelyi tudományos könyvtárban, amelynek történetét – így a Székely kéziratokat is, Jakó Zsigmond tanulmányából ismerjük.

Székely László nem töltött be fontos közjogi méltóságokat, nem játszott jelentős politikai szerepet. Viszonylag eseménytelen életét egyetlen utazás tette változatossá: 1743-44 telén három hónapot töltött Bécsben, a császárvárosban. Utazásának célja: bemutatkozás az udvarnál, részvétel a királynő húga, Mária Anna főhercegnő és Lotharingiai Károly herceg esküvőjén, de ami Székely számára lényegesen többet jelent: kísérlet a kamarási rang megszerzésére. Ez ugyan akkor még nem járt sikerrel, majd húsz év múlva a cím boldog újdonsült tulajdonosa, Székely így kommentálja korábbi kísérletét: „nékem még ekkor nem volt kedvem hozzá”.

A *Bétsi utazásomról* címet viselő rész az önéletírás 268. lapjától az 515. lapig terjed. Keletkezéséről Székely bevezetőjében a következőt közli: „.... ebben nints minden új rendibe szedve, s le írva, a mint kellene, hanem mit naponként láttam, s hallottam, s a mik azokban akkor eszembe juthattak, én aszt akkor az erről írt különös két darabból álló Itinerariumombá le irtam, (:elég volt ez akkor annyi aetasra:) már pedig most Egész Életem le írásába tsak aszt lehetett bé írnom, a mit akkor imigj amúgy feljegyeztettem volt, melj is következik eszerint”. Székely eredeti útinaplója ma már ismeretlen, az önéletírás szövegébe illesztett másolat mégis nagy szövegéhséggel megőrizte azt. A későbbi kiegészítések viszonylag pontosan elkülöníthetők, részben mert Székely zárójelbe teszi utólagos megjegyzéseit, vagy külön is felhívja a figyelmet a későbbi véleménynyilvánításra. Az útinaplóban napról-napra szabályos rendben következnek az események, mindez azonban csak a regisztrálás szintjén. Az érdekesebb eseményekhez viszont Székely részletes beszámolót is fűz és nemcsak a napi történés sorrendjében, hanem a szerzett ismeretekről, újdonságokról is itt számol be. Formailag úgy kell elképzelnünk útinaplóját, hogy nem üres könyvbe jegyezte fel a beszámolót, hanem naptárszerűen beosztott naplóba. Ezt a feltételezést igazolja, hogy egy-egy témát nem addig ír, amíg mondanivalója van, hanem közbeiktatja a következő nap dátumát, az akkor tett látogatások regisztrálását, majd folytatja a korábban abbahagyott részletes beszámolót. Hogy naplóját miért tekintjük inkább helyzetrajznak, mintsem utazási beszámolóknak, azt az utazás és a bécsi tartózkodás megörökítésének arányai dokumentálják. Székely 1743. december 10-én indult el Kolozsvárról Bécsbe, december 22-én érkezett meg, de a tizenkét napos utazás csak 14 lapot tesz ki naplójában. Visszafelé különböző pihenők miatt majd egy hónapig tartott az út, de ez sem igényel tíznél több lapot. Látható, Székely számára maga az utazás inkább csak szükséges rossz, vágyott célja, bécsi tartózkodásának elérése érdekében.

Amilyen szükséges az útiállomások megemlézése, olyan részletező, aprólékos a bécsi hónapok megörökítése. Az említésre méltó események három csoportba sorolhatók: protokolláris látogatások és vendégek fogadása, a bécsi udvar és a városi szokások leírása, Bécs és környéke nevezetességeinek bemutatása. E három terület nem különül el egymástól, vezérlő elv csupán a látogatások krono-

lógija, minden egyéb kiszámíthatatlan sorrendben és megszakításokkal követi egymást. Székely nem tartozik az útikönyvet használó tudós útleírók sorába. Írásában nincs nyoma annak, hogy valamit is olvasott volna Bécsről, bédekkerek használata eszébe sem jut. Leírja amit lát, elmondja amit hall, néhol hozzátesszi, hogy a hallott információért nem vállal felelősséget vagy pedig bizonyítja, saját szemével is látta a hírből ismert épületet vagy eseményt. Naplója ösztönös, spontán alkotás, noha időnként a kegyes olvasót is megszólítja, nyomát sem látjuk annak, hogy irodalmi műként kezelte, kiadásra szánta volna írását. Célja csupán a vele történt események minél részletesebb megörökítése az utókor számára.

Székely László Bécsben is úgy él, mint Erdélyben. Feleségével és annak testvérével, Bánffy Dénessel utazik és lakik együtt, társasága az Erdélyből (és Magyarországról) Bécsbe látogatott úri társaság. Társadalmi helyzete pontosan érzékelhető abból a rajongásból, amelyet az őt és feleségét leereszkedő figyelemmel kitüntető magyarországi kancellár, gróf Batthyány Lajos és felesége iránt érez. Még nagyobb a különbség a grófi családok sorában nem túl előkelő helyen álló Székely és a bécsi udvar méltóságai között. Ezért is fontos számára, hogy az udvar minden apró eseményét megörökítse, a kezdeti csodálkozás után a bennfentesség érzését keltse. Jószemű megfigyelőként számol be az udvari protokoll előírásairól, ugyanakkor megmosolyogtató, ahogy etikettbe ütköző kérdéseknél saját tudását, jólneveltségét fitogtatja, egy-egy főúri személlyel való találkozását fontoskodva beszéli el. A viselkedési szokások megörökítésénél figyelme kiterjed a mozgás külsőségeire (meghajlás, spanyol térdhajtás, kézcsókolás) éppúgy, mint az öltözködés előírásaira (a palotában nem viselhetnek vasalt csizmát, mentét, nem vihetnek be fegyvert, nem köthetik farkocsba a hajukat stb.) Az öltözködésre különösen figyel, a pompás viseletek gyakran felkeltik érdeklődését. Az udvar protokolláris eseményei közül főleg a nyilvános audientia, a kézcsókolás és a királyi család nyilvánosság előtti étkezése kap több oldalra kiterjedő részletező leírást. Különleges eseménye bécsi tartózkodásának, hogy Lotharingiai Ferenc az Augustinusok templomában 14 urat az aranygyapjas rend lovagjává ütött. Székely forgatókönyvhitelességű beszámolója alapján a ceremónia bármikor megrendezhető lenne. A szertartás iránt érzett áhitat ugyanakkor nem gátolja meg abban, hogy másnap megkíséreljen egy aranybárnyos gyűrűt „kéz alatt” vásárolni, „de a pénz nem léte miatt sok szép vásárlás múlik el”.

Székely bécsi tartózkodása rendkívül gazdag eseményekben. Farsang lévén számtalan bált rendeznek, a maszkarák között még Mária Terézia is megcsodálja Székelyné „oláhné” viseletét. A téli Bécs különleges szórakozásai közé tartozik a városi szánkázás. Székely nemcsak szemlélője az udvar előkelőségei által rendezett karusselnek, hanem részt is vesz egy 14 pompás szánból álló felvonuláson, ahol sorshúzáson sorolják egymás mellé a partnereket. A farsangi estéket színi előadások is élénkítik. Székely gyakran jár operába vagy comédiába a Karinthiai utcába, de egyetlen egyszer sem említi meg, milyen darabot lát. Pedig az 1743–44. év fordulóján Bécsben élénk színházi élet zajlott. A Kärthnerthorstrasse-i színházban német nyelvű komédiát játszottak, a Ritterstube-ban az *Arlequin poli par l'amour* című francia komédiát mutatták be, a Burgtheater-ben

egy olasz opera került színre. A színdarabok említése helyett Székely sokkal szívesebben foglalkozik a külsődleges látnivalókkal: a színház berendezésével, a különféle ülőhelyek áraival, a színpadi szereplők viseletével. A látnivaló azonban mindig lenyűgözi: „Aki nem látta, el nem hiheti ennek gjönjörüséges voltát, mind a Tántzosoknak könnyjűségekre serénjségekre nézve, mind az Actoroknak igen szép, szemet szívet tsiklándoztató magok Viselésekre nézve, kivált az Éneklések alkalmatosságával, mind a Musikásoknak igen mesterséges szép voltokra nézve, úgy hogj az Énekléssel, Músikával, haragot, örömet, nevetést, sirást okozó indulatokat, könnyen önthetnek a halgatókba mind az Énekléseknek jeles és igen fenn való éneklésekre, s éneklések alkalmatosságával való Moderatiójokra nézve.” De nemcsak a színház szépségére figyel, azt is észreveszi, hogy „sokan gonosz végre szoktak Lósibe menni szeretőjökkel”.

Székely színházi leírásai is mutatják, kulturális érdeklődése csupán a felszínre irányul vagy pedig valamilyen oknál fogva nem (itt) számol be róla. Hosszadalmas leírását olvassuk az udvari zenekar hangszereinek, de egy szóval sem említi, hogy Bécsben lemásolt egy „kótáskönyvet”. (Zenei érdeklődésének későbbi bizonyíték lesz Erdélyben megszervezett kamarazenekara). Azt ugyan sajnálja, hogy a híres bibliotékát elmúlasztotta felkeresni, de könyveket mégis csak vásárolt, hiszen hazafelé a magyarországi harmincados azért akadt belé, mert könyveket visz az Enyedi Collégiumnak. Szinte elképzelhetetlen, hogy a bécsi tartózkodása minden apró eseményéről beszámoló Székely ne vetette volna papírra a könyvvásárlás körülményeit, ne készített volna jegyzéket. Sokkal inkább feltételezhető, hogy mindezt más papírra írta, az ajándékkal együtt a Collégiumnak átadta és az útinapló lemásolásakor már nem tudta felidézni a vásárlást.

A bécsi udvari szokások mellett részletesen szól Székely a városi hétköznapiak rendjéről is. A legapróbb látnivaló is érdekli, figyelme kiterjed a világításra, csatornázásra, higiéniai viszonyokra, a bérkocsi megrendelése, az inastartás szabályai, a névjegyes látogatás éppúgy újdonság számára, mint az étkezéskor a tányér alá helyezett itallap vagy a gyaloghintós közlekedés.

Bécs leírásánál tapasztaljuk a legtöbb következetességet, noha itt sem mondható, hogy bédekker utasításait követte volna. Mégis felsorolja a főváros kerületeit (hostátjait), piacait, megnevezi jelesebb épületeit, köztük több oldalon át örökítve meg a Stephansdom szépségeit. A kuriozitások közül nem sikerül felkeresnie a porcelángyárat, de hosszan időzik a kapucinusok templomának kincstárában és a császárok temetkező helyén, a Kaisergruft-ban. A királynő vadaskertje, az egzotikus állatok leírása, viselkedése a város építészeti gazdagságánál is jobban felkelti érdeklődését. Feleségével és barátaival együtt néhány napos kirándulást tesz Bécs környékén, összehasonlítva a tájat, a növényzetet és a gazdálkodást a hazai viszonyokkal.

Szemléletmódjára jellemző, hogy ezt az összehasonlítást gyakran megteszi: „Külömböző az Erdélji állapot az ide fel valóra nézve, mert a kinek Erdéljben 10 000 Forintja béjő Esztendőnként, lehet Compatolni az olljan Bétsi nagj Jószágos Úrral, a kinek két három száz Ezer Forintja bé jó Esztendőnként, mert Erdéljben élhet úgy emellett, mint amaz Bétsben, a sok mellett.” „Az melj bort

Ordinarie ittam 3 Márjáson volt kupája, lehetne tsak Erdéljnek borát s egjebét oda vinni bizonj telnék az Erszénj.”

Az anyagi természetű dolgok egyébként is erősen foglalkoztatták Székelyt, nehéz elképzelni, hogy ne vezetett volna pontos listát kiadásairól. Feltehetően ez a kimutatás sem került be a később másolt útinaplóba.

Noha a másolás az utazás után húsz évvel veszi át a napló eredeti szövegét, az egész kézirat ismeretében megállapítható, hogy Székely László stílusa, amely nem tudatos iskolázás eredménye, évtizedeken át alig változott. Könnyen, lendületesen ír, követve az élőbeszéd fordulatait, s ugyane sajátságából adódik negatívuma is, sokszor ismétél, néhol egész történeteket, máskor a beszéd szokása szerinti kifejezéseket. Az aprólkos leírásokban gazdag beszámoló hasonlatait is a köznapí életből veszi, jellemzéseinek találó voltát azonban nem tagadhatjuk el. Elbeszélésébe gyakran iktat latin és német szavakat, a témának megfelelően az országgyűlési, ceremóniális dolgok leírását latinizmusokkal, a bécsi köznapí életet német kifejezésekkel tarkítja.

Székely László önéletírása és annak bécsi utazását megörökítő része nem veheti fel a versenyt a kor nagytehetségű erdélyi memoárjaival, vagy az utazási irodalom ma már klasszikusnak számító képviselőivel. Székely nem volt politikus, nem vett részt nagy horderejű történelmi döntésekben, eseményekben; külföldi iskolázásban, távoli utazásban sem volt része. Alakjával az eseményekből, a történelemből kiszorult erdélyi nemesség jelenik meg, jut szóhoz és képvisel egy olyan szemléletmódot, ahol a személyes érdekek, annak megjelenítése, a mikrovilág lényegesebb, mint a politikai események. Útibeszámolója éppen azáltal válik érdekessé, hogy olyan apróságokat lát meg, amelyeket a szélesebb távlatot szem előtt tartó útleírók nem tartanak megörökítésre érdemesnek. Munkáját mentalitástörténeti adalékként kezeljük abban a reményben, hogy a XVIII. század közepének bécsi élete iránt érdeklődő olvasó számára is nyújthat élvezetet.

* * *

Székely László önéletírásával és bécsi útinaplójával két írásban foglalkoztam (*Prodromus*. Bp., 1985. 31–33., *It*, 1986. 610–637.) Ezért e mostani kiadás szakirodalmi jegyzeteket nem tartalmaz, csupán a Székely Lászlóra vonatkozó fontosabb cikkeket sorolom fel: Király Pál, *Gróf Székely László élete*. in *Budapesti Szemle*, 1887. 128. köt. 224–258.; Uő: *Udvari szokások Mária Terézia idejében*. in *Vasárnapi újság*, 1887. 385–386., 414–415., 566., 582–583.; Benkő András, *Székely László kótáskönyve*. in *Zenatudományi Tanulmányok*. Bp., 1957. 345–406.; Jakó Zsigmond, *A székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története*. in *Írás, könyv, értelmiség*. Bukarest, 1976. 219–252.

Megjegyzés a kiadáshoz

Kiadásunk az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött Quart. Hung. 4312. jelzetű kéziratot tartalmazza a 268. laptól az 515. lapig. Szövegközlésünk betűhív, a következő megszorítással: Székely László helyesírási sajátága, hogy minden magánhangzóra hosszú ékezetet tesz. (Ugyanígy írt Kónyi János (1774) és Gvadányi János (1789) is). A könnyebb olvasás érdekében az indokolatlan ékezeteket elhagytuk, de Székely következtlen helyesírását megpróbáltuk tükrözni. A szövegközlést nem tekintjük kritikai kiadásnak, ezért csak a legszükségesebb – főleg személyek azonosítására vonatkozó – jegyzeteket közlünk. A szövegben előforduló idegen vagy ma már nem használatos szavakat szójegyzékben magyarázzuk, névmutató utal az említett személyekre is, akiknek nevéhez csak az első előfordulásnál fűzünk életrajzi magyarázatot.

A szöveg latin nyelvű részeit Madas Edit fordította, a kézirat olvasásában Szelestei Nagy László nyújtott segítséget. Mindkettőjüknek itt is köszönetemet fejezem ki.

Szójegyzék

ab officio = hivatalból
absit = obsit
absolute = teljesen, feltétlenül
abútál = visszaél
acceptál = elfogad
accessorium = tartozék
accomodál = alkalmazza magát, alkalmazkodik
accuraté = gondosan, szabatosan
actor = színész
admissió = engedély, bebocsátás
admittál = küld, bocsát
adstratio = támogatás
ad testatio = tanúságtétel
adtestál = tanúskodik valami mellett
ad unquem = valameddig
aer = levegő
aestimáltat = becsültet
aetas = idő, kor
ágál = szerepel
agens = ügyvivő, az erdélyi felek ügyeinek hivatalos képviselője a bécsi hatóságoknál
aggratulál = szerencsét kíván
anfirol = bemutat
annectál = csatol
anti-camara = előszoba
anticipál = megelőz
Anzúg = bevonulás
aperte = nyíltan
apparátus = eszköz, készütség, felszerelés
appartement = lakosztály
apprecáll = könyörög, esedezik
approbál = helyesel
a proportione = arányosan
árcus = ív
árenda = haszonbérlet
árendátor = bérlő
arestom = fogság, börtön
ármáda = hadsereg

áros = árus
assecurál = biztosít, megerősít
aszszú = száraz, kiszáradt
átalag = hordó, kb. másfél akó
atque = még, és
áttal = által
audientia = kihallgatás
auf Saiten = oldalra, félre
aulae mareschallus és substitutus camerarius = udvari marsall és főkamrás helyettes

authoritás = tekintély

bab = folt, petty
bágária = bőrfajta, bőröv
bágásia = csomag
bakoskodik = ugrál
Bál Hauz = Ballhaus, bálház
barabólj = gumós növény
baronizáltatott = báróvá tétetett
bavariae elector = bajor választófejedelem
bavarus = bajor
Belli Dux Feldmarschal = tábornagy
beneventál = üdvözlő, fogad
bibliotheca = könyvtár
bihal = bivaly
bikfa = bükkfa
bileárd = biliárd
billét = jegy, névjegy
bontsokos = fűrtös, rojtos, cafrangos
borona = takaró, kerítés
böv = bőséges, sok
brillántirozott = gyémántos
büdösköszin = kénkő színű
bűszhődés = bűdösítés

cabinét = kabinett
camerae praeses = kamaraelnök
camera praesidens = kamaraelnök
camerarius = kamarás
Cammerdiner = szobainas, belső cseléd
Cammer Furir = kamarai futár
canapé = karapé
cancellariae consiliarius = kancelláriai tanácsos
capax = képes

caprióló = bukfenc
 captálás = elnyer, megkap
 caput = fejezet
 carafina = ivóedény, korsó
 cassa = kassa, pénztár
 castratus = herélt
 catharus = hurut, nátha
 cédál = juttat
 character = jelleg, rang
 cheredón = gyertyatartó
 chórus = kórus, karzat
 circiter = körülbelül
 colonellus = ezredes
 comitta = parancs
 commarál = megérdemel, rászolgál
 commendans generális = parancsnok generális
 commode = szívesen
 commoditás = alkalmas időpont
 communicál = áldozik
 communio = úrvacsora
 comp = komp
 compágna = testület, csoport
 compatol = összeköt
 complement = bók, köszöntés
 conceptus = összefoglalás
 confluál = egyesít
 confundál = összekapcsol
 confusió lingvárum = nyelvek összezavarása
 conserváltatik = megőrzítetik
 consignatio = feljegyzés
 consilium = gyűlés
 conspiciál = megtekint
 Constántzinápoly = Konstantinápoly
 contemnál = lenéz
 contemptus = becsmérlés
 contignatio = emelet
 contra quietantia = nyugta ellenében
 contributio = hozzájárulás, egyesítés
 conversatio = érintkezés
 coronatió = megkoronázás
 corregens = uralkodótárs
 crealandó = avatandó
 credentia = pohárszék
 creditor = hitelező

crépinás = selymes, krepdesin
cripta = kriptá
curál = gyógyít
Curier = hír, hírnök
csög = csomó, bog
czinterem = templomkert, temetőkert
czipellüs = cipőcske
czögözés = összecsomózás

debitor = adós
decisió = megegyezés, egyesség
declarál = kihirdet
declaratio = kinyilvánítás, kihirdetés
delator = beáruló
denegal = megtagad
denique = szóval, végre
dependal = függ valamitől
deprecál = megkér, könyörög
deprehendál = felismer
deriválódik = levezetődik
describál = leír
detegáll = leleplez, feltár, elmond
de titulo comitis = grófi címmel
devótió = tisztelgés
diaeta = országgyűlés
dignitás = érdem, méltóság
discretió = méltányosság, belátás
discretizál = választ
discurál = társalog
disputál = vitatkozik
distantia = különbség, távolság
distingvál = megkülönböztet, elkülönít
distrahál = szétoz
doctorizál = doktorrá lesz, doktorál
dominium = birtok
domino maszkara = kockás jelmez
duellum = párbaj
dummogva = morogva
duppé = póthaj

éhel = éhen
elbódorog = eltéved
elegj belegj = mindenféle
eo non obstante = ez nem szolgálván akadályul

ergo = tehát
Értz hertzeg = Erzherzog, főherceg
et = és
eszterha allja = ereszalja
et per consequens = és ahogy következik
evaporáció = párolgás, kigőzölgés
evitatio = elhárítás
excandescál = haragra gyullad
excontentáltat = kifizettet
excrementum = ürülék
exerciroztat = gyakorlatoztat
expensa = kiadás, költség
experientia = tapasztalat
expressus = hír
exscindál = meghagy

fábrica = gyár
falka = köteg
familia = család
fasinó = nyaláb, köteg
favorita = kedvelt
fene = nagy
fertalj óra = negyedóra
fideliter = hűséges
fides est penes authorem = bízzuk a szerzőre
firhang = függöny
firkol = hízeleg
fitzeg = fityeg
flauta = fuvola
flautervers = fuvolaszó, nóta
flauterversista = fuvalás
flinta = puska
florens = virágzó
forsiroz = sürget
forspont = előfogat
fracturáskodik = erélyeskedik
frizirozo = borbély
fundus = alap
füttőz = melegedik

galeria = erkély
garbontzáskodik = akadémikoskodik
gjaur = nem mohamedán, hitetlen
grácia = kegyelem

grádlts = lépcső
grajtzár = krajcár
gralis = generális, tábornok
gralis grationalis = közkegyelem, kegyelemlevél
gratiosé = kegyesen
gubernátor = kormányzó

hagsirós = testőr (?)
hamvas szerda = hamvazószerda
hangol = hangoskodik
hánjás forma = cifrázott
harlakin köntös = bohóc ruha
hat lovon = hátas lovon
ház = szoba
helvétziai = svájci
heppen = huppan
Hoffdáma = udvarhölgy
Hoff Marschal = udvari marsall
hopmesterné = udvarmesternő
hóstat = előváros, külváros
huboista = oboista

ill = ilyen
illuminál = kivilágít
imaginál = képzel
immediate = közvetlenül
immunis privilegium = mentesítés
impetus = tömeg
importál = magával hoz, okoz, jelent
in casu = esetben
in casu defectus = elpártolás esetén
incidentiájú = találékony
inclináció = jóindulat, hajlam
incognito = titokban
in cruda massa = tömegben, nyers anyagban
indigenaltat = befogad, letelepít, honosít
infamis = becstelen, rossz
insigné = jeles
in massa = tömegben
in particulari = részletesen, különösen
in perpetum = folyamatosan
inscriptió = felirat
in scriptis = írásban
insinuál = bejelent, előterjeszt

inspector = felügyelő
inspiciál = vizsgál
instál = kérelmez
instans = kérelmező
instellal = beiktat
insurrectio = nemesi sereg
interesre sex pro cento, de quinque pro cento = 5-6 százalék kamatra
interteneál = eltart
intrántia = befolyás
inventiósus = leleményes
inviál = lendít, útra bocsát
in vidimatis copiis = hiteles másolatban
iránt = iránt
ispotálj = kórház
intinerarium = útinapló

Jägerhornista = vadászkürtös
jappónia = japán
jubilér bán = ékszerész
jucundus = ittas, részeg
judex curiae = kúriai bíró
juk = lyuk
jurisdictió = joghatóság

kalappérozva = galoppozva
Kammer Frájl = szobalány
kamuka = damaszt
kantus = köntös
karafina = ivóeszköz, korsó
karingást = kerengve
Ked = kegyelmed
Kellner = pincér
kementze = kályha
ketsége = kecsege
Kinn Holtz = Kleinholz, gyújtós, aprófa
koltsoktollas = kócsagtollas
kortsoma = kocsmá
koszperd = vékony rövid kard
kótzperd = ld. koszperd
körödes körül = körös-körül
kuntzorog = kuncsorog, kér
kurta flautás = rövid fuvalás
kutzurog = kuporog

lajbli = férfi posztókabát
lajtorja = létra
Land Marschall = táborszernagy
Landsfrass = útfaló
lárva = álarc
laufer = küldönc
léjendő = leendő
lemonádi = limonádé
linea = sor, vonal, határ
lóbólóg = lobogva
lósi = loge
lott = lat (a font harmincad része)

machinálódik = mesterkedik
magazinum = raktár
majestás = előkelőség, fenség
majórennis = felsőbbség
máltezer = máltai (lovag)
márch = márka, súlymérték = fél font
márjás = máriás, Mária-képpel ellátott német eredetű pénz
mártius = március
mása = mázsa
maschiroz, masiroz = menetel, vonul
maszkara = álarc, álruha
matéria = anyag
mathematicum instrumentum = számoló eszköz
meg sikít = megcsúszik
meg tsükkön = meginog
méh föld = mérföld
memoriális = feljegyzés, emlékeztető írás
militia = hadsereg, katonaság
minaet = minét
mináz = aláaknáz
minuta = fogalmazvány
mobilia = bútor
mobiliroz = bebútoroz
moderatio = mérséklet
monumentum = emlékmű
mores = erkölcs
motus = mozgás, megmozdulás
mulat = időz
Müntzhauz = pénzverde

naturale = természeti eredetű dolog
necessario = szükséglet
nisi sit camerarius = ha nem kamarás
nolle velle = vagy akarja, vagy nem
notandum = megjegyzendő
novella = újság
numerus = szám
nummisma = érem

óberster = ezredes
observál = tiszteletben tart, megfigyel, figyelembe vesz
oeconomia = gazdaság
offerál = felajánl
olá = oláh
oratio = beszéd
order = utasítás, parancs
ordinarie = rendszerint
órdó = rend
ordóbéliek = rendbéliek
ortza = arc
ószér = régiség
öttse = fiatalabb testvére

padimentum = padlózat
palatinus = nádor
pallérozva = fényesítve
pálíkára vetni = panyókára (félvállra) vetni
pálmárium [palmaterium?] argumentum = verekedés érve
pariter = hasonlóképpen
particuláris gavallér = magányos gavallér
pási = pasa (?)
passus = útlevel
penetrál = behatol, bemegy
per absolutum = teljességgel
percurál = átolvas
per forma = forma szerint
perpendienlum = megfontolás
perorál = előad
persona = személy
personalis = személynök
per te = tegezve
per usu = haszonnal
pervata = árnyékszék
pixis = erszény

plánities = síkság
plánium = terv
politia = elképzelés, terv
portéka = áru
postilio = postakocsi
potens = hatalmas
potentátor = tekintély, uralkodó, hatalmasság
practizálni = gyakorolni
praemium = jutalom
presentálás = bemutatás
primirozik = szólamot játszik
principális = megbízó
privilegium = kiváltság
proclamál = javasol
procurál = gondja van valamire
promisce bolt = vegyesbolt
promotio = előléptetés, előmozdítás
pro quarto = negyedszer
pro recommendatione = ajánlással
pro secundo = másodszer
pro tertio = harmadszor
provent = hozam
provisio = előrelátás, gondoskodás
publice = nyilvánosan
pump = kút
punctuális = pontos

quarentána = karantén
questura = kincstartóság

rákléta = terelő lapát
ráritás = ritkaság
rebellál = lázad
recurrál = folyamodik, fordul valakihez
recipiál = fogad
recommendál = ajánl
referál = beszámol
referendarius = tanácsos
reflectál = válaszol
regiment = sereg
regnans király = uralkodó király
regulátlan militia = önkéntes katonaság
reguláris militia = sorkatonaság
relatio = hír, jelentés

religio = vallás
religiosus = vallásos
repetál = ismétél
reportál = kézbesít, közöl
requiráll = felkeres, keres
residentia = székhely
respectus = tekintély
resolvál = kinyilvánít, megígér
restantia = tartozás
restantárius = tartozó
restituál = visszaállít, helyreállít
reszkető tő = flitter (?)
retirada de la dame = hölgyek illemhelye
retirada de la gavallier = gavallérok illemhelye
revánts = viszontválasz
reverende pater = tisztelendő atya
reverentia = tisztelet
Rumor Hauz = dologház
Rumor Knecht = foglár

sálárium = fizetség
satisfactió = elégtétel
seb = zseb
secundál = zenei kíséretet játszik
sendeljezés = zsendely, tető
senium = kor, időrend
Sennbrunn = Schönbrunn
sequestrál = ítélt
sézás = csézás
signum = jelzés
sildvaht = silbak, őr
sing = a rőfnél rövidebb, kb. 60 cm
singnji = ld. sing
sikomodik = csúszik
sinór = zsinór
sohult = sehol
solemnitás = ünnepély
soltár = zsoltár
sollicitál = szórgalmas, sürget
spalléros = tapétás
spallir = tapéta
spátium = szünet, köz
specialiter = különösképpen

species = fajta
specificatio = jegyzék, részletezés
Sper Krajtzár = kapupénz
splendide = fényesen
sróff = csavar
Stadthalter = helytartó
staer = stájer
standár = helytartó
statio = állomás
Stats Paruken = hivatalnoki paróka
statua = szobor, alak
stiftmässig = alapítvány szerű
strása = ór
strásálni = örködni
struktura = szerkezetű
stukatúra = gipszből készült vakolatdísz
sub incognito = titokban
substitutus fő camerarius = helyettes főkamrás
subtiliter = finom
succurál = segít
summa = összeg
superlát = lepel, függöny, kárpit
supervenial = közbejön, megérkezik
svetziai = svájci
szkófium = skófium, arany-, ezüstsál

Tabula Regiae Transylvanicae Assessor = erdélyi királyi táblai bíró

tángjér = tányér
tászli = kezelő, mandzsetta
taxa = ár
teatrum = színház
tereh = teher
teremtettéző = káromkodó
terminus = időpont
termináltatik = meghatároztatik
tertzenálla = selyem
theátrum = színház
thesaurarius = kincstárnok
thronus = trón
tipographus = nyomdász
titulus = cím
tőjongás = tolongás
tójul = tódul
tónus = hangnem

tő = tű
tőni = tenni
törsők = törzs
tractál = bánik valakivel, tárgyal
tractament = eszem-iszom, vendégség
traditio = hagyomány
trantsiroz = feloszt, szétvág
Trink Geld = borraivaló
tróger = hordár
tsorgó = csatorna, kút
tsög kötés = csomókötés
túrbáll = zavar, háborgat
tzédula = cédula
tzúrokkol = hátrál

ultimus deficiens = a család utolsó meghaló tagja
unicornis = egyszarvú
úsúál = használ
ut supra = mint feljebb
úzosan = használtan

Valdhorn = vadászkürt
vátor = ár, érdem
vassar = far
vasz = mi (was)
velum = fedél
venerabile = oltári szentség
venia = engedély
verbuáns = toborzó
vere = igaz
viaszkasztatni = viasszal bekenni
vigeál = virul
virtuosus = erényes
visitál = megvizsgál
visitiroz = meglátogat
vitam et sangvinem = életünket és vérünket
vondozódva = vonva (gyakran)

Xbris = december
Xtzár = krajcár

zaj = (jég)zajlás
Zeszel, Zetzel = gyalog hintó
zum alten Fleischmarkt = a régi húspiachoz

Névmutató

Antoinette Amalie, braunschweig-wolfenbütteli hercegnő 21, 97

Apafi Mihály, I. 79, 80, 99, 103

Ausperg, Josef Maria 21, 74, 97

Bánffy Dénes 7-10, 11, 16-18, 22, 26, 27, 30, 31, 34, 41, 44-47, 53, 54, 64, 65, 67, 72-76, 83, 86, 89, 95, 105

Bánffy Farkas 94, 101

Bánffy György 95

Bánffy Kata (Székely Lászlóné) 8-12, 17, 22, 26, 27, 34, 35, 37, 38, 41-43, 45, 47, 53, 54, 57, 58, 65, 69, 73, 76, 78, 84, 89, 95, 103, 105

Bánffy László 94, 101

Batthyány Lajos 12, 18, 19, 24, 26, 27, 31, 37, 40, 41, 56, 72, 74, 89, 95

Batthyány Lajosné Kinsky Terézia 12, 19, 22, 37, 42, 43, 84, 96

Benkő András 107

Bethlen Farkas 21, 31, 47, 48, 61, 97

Bethlen Gábor 12, 16, 30, 32, 34, 41, 43, 46, 47, 49, 51, 61, 69, 73, 74, 76, 78, 81, 83-85, 95

Bethlen Kata 97

Bethlen Mihály 103

Bethlen Miklósné Csáki Kata ld. Bornemisza Jánosné

Bornemisza János, ifj. 19, 21, 30, 47, 49, 51, 54, 58, 59, 61, 97

Bornemisza Jánosné Csáki Kata 19, 31, 34, 41, 50, 51, 53, 54, 57-59, 64-67, 76, 81, 83, 84, 96

Borromaus, Carolus 61, 62, 98

Bottjáni Lajos ld. Batthyány Lajos

Bottjáni Lajosné ld. Batthyány Lajosné Kinsky Terézia

Cárolj hertzeg ld. Karl Alexander, főherceg

Cárolj császárné ld. Erzsébet Krisztina császárné

Cárolj császár ld. Károly Albert VII., Wittelsbach német-római császár

Carolus Borromaeus ld. Borromaus, Carolus

Carolus Sextus császár ld. Károly, VI. német-római császár

Christina Marie főhercegnő 13, 33, 84, 96

Collonits Cardinális ld. Kollonits, Sigmund von

Comenius, Joannes Amos 103

Csató Zsigmond 19, 57, 96

Daniel István 86, 101
 Dietrichstein, Karl Hannibal 8, 21, 26, 74, 89, 95
 Domokos Antal 58
 Dömjén Gergely 43, 54, 61, 76, 78, 81, 83, 84, 86, 98

 Erdődy Gábor Antal 20, 41, 96
 Erdődy József 34
 Erdődy László v. Lajos 34
 Erdődy Miklós 40
 Erzsébet Krisztina császárné 13-15, 21, 33, 64, 68, 90, 96, 97
 Esterházy Ferenc 24, 25, 33, 97
 Esterházy József 19, 34, 92
 Esterházy hercegné 53, 54
 Eugenius Herceg ld. Savoyai Jenő
 Fenelon, François de Salignac de la Mothe 97
 Ferdinand, I. német-római császár 98
 Ferdinand, III. német-római császár 62, 78, 98
 Ferenc, lotharingiai 14-16, 21-24, 26, 28, 32, 39, 44, 58, 65, 74, 75, 78, 82, 84, 95,
 96, 105
 Fikszné ld. Fuchs, Maria Caroline
 Fischer von Erlach, Johann Bernhard 97, 98
 Fischer von Erlach, Joseph Emanuel 97, 98
 Franciscus Lotharingus ld. Ferenc, lotharingiai
 Frangepán Ferenc 49, 98
 Fuchs, Marie Caroline 14, 15, 22, 39, 42, 53, 65, 82, 96

 Grassalkovits Antal 9, 95
 Gvadányi János 108

 Gyulaffi László 12, 14, 16-19, 21, 43, 45, 57, 58, 74, 89, 95
 Gyulaffiné Haller Éva 43, 97

 Haller László 43, 45-47, 50, 51, 54, 56, 57, 97
 Harrach, Ferdinand 90
 Hasse, Adolf 97
 Herberstein gróf 53, 98
 Hildburghausen, Josef Maria Friedrich Wilhelm 47, 98
 Holstein herceg 74, 99
 Hübner, Johann 103

 István, I. Szent 87

Jakó Zsigmond 104, 107

József, I. német-római császár 77, 87, 88

József, II. német-római császár, magyar király 13, 21, 33, 49, 75, 76, 78, 83, 84, 96

Kálnoki Antal 21, 31, 47, 51, 97

Karl Alexander, főherceg 13-15, 20-22, 27, 28, 32, 39, 44, 58, 60, 64, 65, 96, 104

Karl Joseph, főherceg 12, 95

Károly, VI. német-római császár 11, 15, 39, 47, 49, 56, 61, 68, 77, 96-98

Károly Albert, VII., Wittelsbach, német-római császár 49, 69, 98

Kemény János 31, 46, 98

Kemény László 12-14, 30, 33, 45, 85, 95

Khevenhüller, Ludwig Andreas 45, 46, 49

Khevenhüller-Metsch, Johann Joseph 13, 14, 17, 21, 22, 34, 73, 74, 76, 89, 96

Király Pál 107

Kis Zsigmond 103

Klain ld. Klein, báró

Klein, báró 15, 96

Kollonits, Sigmund von 16, 96

Kónyi János 108

Kozma József 57, 98

Kund, báró 30

Lamberg, Franz Anton von 33, 97

Leopoldus császár ld. Lipót, I. német-római császár, magyar király

Lészainé Keczei Sára 94, 101

Le Tour, Frajle 35

Levenstain, gróf ld. Löwenstein-Westheim, Christian Philipp

Lichtenstein, herceg 34, 65, 98

Lipót, I. német-római császár, magyar király 19, 77, 78, 80, 96

Locke, John 96

Lotharingiai Ferenc ld. Ferenc, lotharingiai

Lotharingiai Károly ld. Karl Alexander, főherceg

Löwenstein-Westheim, Christian Philipp 34, 97

Ludwig, braunschweig-wolfenbütteli herceg 96

Madas Edit 108

Márgai Nagy Ferenc 8, 95

Mária Terézia, magyar királynő 7, 10, 13-16, 20-22, 24, 25, 27-34, 39, 41, 42, 44-47, 49-51, 53-56, 58-62, 64, 65, 68, 69, 74-85, 90-92, 95, 96, 105, 107

Maria Anna főhercegnő 13-15, 21, 22, 24, 27-29, 32, 39, 58, 60, 64, 65, 96, 104

Metastasio, Pietro Antonio 97

Nagy Ferenc herceg ld. Ferenc, lotharingiai

Pálffy János 10, 95
Pálffy Lipót 34, 35, 97
Pálffy Rudolf 34-37, 97
Petrarca, Francesco 103
Petrasch, Joseph 21, 33, 97
Prajner, gróf 22, 97
Pudler, gróf 93

Ráday Gedeon 30, 97
Ravizza, Anton von 98
Ravizza kisasszonyok 53, 57, 58, 60, 67, 81, 83, 86
Rétsey Sámuel 14, 31, 43, 59, 69, 74, 76, 78, 81, 83, 84, 86, 89, 96
Rhédei János 56, 58
Rhédei Kata (id. Székely Ádámné) 96, 103
Rhédei Pál 93, 99
Rhédei Zsuzsanna 84, 100

Saffkóts ld. Schaffgotsch
Savoie-Carignan, François-Eugène de ld. Sovoyai Jenő
Sovoyai Jenő 47, 98
Schaffgotsch 85, 101
Schwarzenberg, Joseph Adam von 34, 97
Sellier 54, 98
Sigray József v. János 56, 98
Spanise Althau 34, 97
Svartzenberg fejedelem ld. Schwarzenberg, Joseph Adam von

Székely Ádám (1716 után – 1771) 14, 18, 31, 43, 46, 65, 96
Székely Ádám, id. (-1730) 80, 93, 96, 103
Székely Ádámné, id. ld. Rhédei Kata
Székely László, id. (1644–1692) 79, 96, 99, 103
Székely Lászlóné ld. Bánffy Kata
Székely Lászlóné ld. Thoroczkay Zsuzsanna
Szelestei Nagy László 108
Szeletzki, báró 92
Szélié ld. Sellier
Szent-Iványi, gróf 29, 97
Szilágyi Sámuel 11, 12, 17-19, 21, 27, 30, 31, 43, 45, 54, 59, 66, 68, 69, 84, 95
Teleki Mihály 95
Teleki Miklós 81, 100
Teleki Sámuel 12, 30, 32, 34, 45, 50, 51, 95

Teleki Sándor 95
Thoroczkai Kata (Teleki Mihályné) 95
Thoroczkay Zsuzsanna (Székely Lászlóné) 103

Ulfeldt, Corfiz 51, 98

Vaiszenwolff ld. Weissenwolf, Joseph Anton
Vaji László 31

Vaji (Vay) Mihály 8, 10, 11, 46, 47, 57, 93, 95

Vajszengolff ld. Weissenwolff, Joseph Anton

Vallis, Franciscus ld. Wallis, Franz Paul

Vallis, Oliver ld. Wallis, George Olivier

Vesselényi Ferenc ld. Wesselényi Ferenc

Victoria von Savoyen 47, 98

Vindisgratz ld. Windischgrätz, Leopold Karl

Violetta táncosnő 40

Virmond, Damian Hugo 46, 98

Virmondné 46

Viski Péter 7, 94, 95

Wallis, Franz Paul 20, 97

Wallis, George Olivier 20, 97

Weissenwolf, Joseph Anton 30, 56, 97

Wesselényi Ferenc 84, 86, 89, 94, 100

Windischgrätz, Leopold Karl 21, 97

Zájler, gróf 34

Zrínyi Péter 49, 98

Zusammenfassung

Der Verfasser des Textes, László, László Székely (1716–1772) ist in der Fachliteratur als Vertreter der ungarischen Memoireschreiber bekannt, sein Werk ist aber bis heute im Manuskript geblieben. Székely hat in Siebenbürgen die Lebensmethode der nicht besonders gebildeten Adelligen gefolgt, in dem politischen Leben des Landes hat er nur kleinere Rollen gespielt. Trotzdem hat er sein Leben ausführlich beschrieben, seine Memoiren sind eben durch die Schilderung des alltäglichen Lebens um die Mitte des 18. Jahrhunderts interessant. Das grösste Erlebnis seines Lebens war eine Reise im 1743-44 nach Wien, wor er das höfische Leben kennenlernte. Im Hof der Königin Maria Theresia und in der Stadt Wien konnte er eine andere Lebensweise beobachten und in seinem Tagebuch beschreiben. Die gesellschaftlichen Sitten und die Sehenswürdigkeiten von Wien bekommen in seinem Tagebuch eine lebendige Charakterisierung. In seiner Lebensbeschreibung ist auch der Text dieses Tagebuches aufbewahrt. In unserer Textausgabe wird die Beschreibung der Reise nach Wien und die des Aufenthaltes in Wien publiziert.

Das Manuskript befindet sich heute in der Nationalbibliothek Széchényi in Budapest (MS Quart. Hung. 4312.)

Tartalom

Bétsi Utazásomról.....	5
Jegyzetek az útinaplóhoz.....	95
Kísérőtanulmány.....	103
Szójegyzék	109
Névmutató	123
Zusammenfassung.....	128

Felelős kiadó: Mikola Tibor
A nyomdai munkákat az Európa Alapítvány támogatásával
a Bartina Nyomda Kft. Szekszárd végezte.
Felelős vezető: Kerényi Antal ügyvezető